

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ ЖИТТЯ І СМЕРТІ
КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ У СУЧАСНІЙ ПІДЛІТКОВІЙ
ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ДЖ. ГРІНА «ПРОВИНА ЗІРОК» ТА
М. ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК»)

Рівень вищої освіти Другий (магістерський)

Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка

Спеціальність 014. Середня освіта (за предметними спеціальностями)

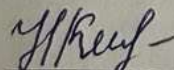
Предметна спеціальність 014.02. Середня освіта. Мова і зарубіжна література (англійська)

Додаткова предметна спеціальність 014.02. Середня освіта. Мова і зарубіжна література (німецька)

Освітня програма Середня освіта. Англійська мова і література

КвРСОА. 024048.01.04.00.

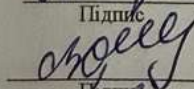
Виконала студентка 2-го курсу групи СОАм 24-1

Підпис

Наталія КОРШЕВНЮК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

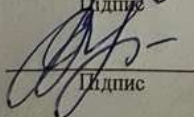
Керівник канд. пед. наук, доцент
Науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Олеся САДОВЕЦЬ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер канд. пед. наук, доцент

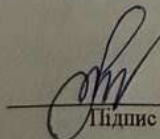

Підпис

Світлана КОРОЛЬ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри іншомовної освіти і
міжкультурної комунікації д-р пед.наук, проф.

Підпис

Наталія БІДЮК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

16. 12. 2025

Дата

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Рівень вищої освіти Другий (магістерський)

Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка

Спеціальність 014. Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Предметна спеціальність 014.02. Середня освіта. Мова і зарубіжна література (англійська)

Додаткова предметна спеціальність 014.02. Середня освіта. Мова і зарубіжна література (німецька)

Освітня програма Середня освіта. Англійська мова і література

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

д-р пед. наук, проф. Наталя БІДЮК

01.09.2025

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Коршевнок Наталія Миколаївна

Прізвище, ім'я, по батькові студента

1 Тема роботи: Художня інтерпретація концептів життя і смерті крізь призму постмодернізму у сучасній підлітковій прозі (на матеріалі романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок»)

Керівник роботи: Садовець Олеся Володимирівна, канд. пед. наук, доцент

Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання

Затверджено наказом ректора університету від 25.08.2025 р. № 65, додаток № 2

2 Строк подання студентом роботи на кафедру 16.12.2025 р.

3 Вихідні дані до роботи: Основою дослідження слугували романи Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок»

4 Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Охарактеризувати сучасну підліткову літературу епохи постмодернізму, її генезу та основні тенденції розвитку; визначити основні постмодерністські концепти у сучасній підлітковій літературі та проаналізувати їх вираження на прикладі репрезентативних зразків підліткової прози.

Проаналізувати художнє вираження постмодерністських концептів життя та смерті на прикладі підліткових романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок»; розробити методичні рекомендації для вивчення романів з акцентом на концептах життя та смерті на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.

5 Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	Садовець Олеся Володимирівна, доцент кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації	01.09.2025 <i>Олеся</i>	01.09.26 <i>У.Клиф</i>

7 Дата видачі завдання 01.09.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Примітки
Збір бібліографічного матеріалу для проведення дослідження	01.09.25 – 01.10.25	<i>висок</i>
Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	02.10.25 – 02.11.25	<i>висок.</i>
Написання другого (практичного) розділу кваліфікаційної роботи	03.11.25 – 30.11.25	<i>висок.</i>
Підготовка кваліфікаційної роботи до публічного захисту	01.12.25 – 16.12.25	<i>висок.</i>

Студент

У.Клиф
Підпис

Маталія Горичевська
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кваліфікаційної роботи

Олеся
Підпис

Олеся Садовець
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Коршевніюк Н. М. «Художня інтерпретація концептів життя і смерті крізь призму постмодернізму у сучасній підлітковій прозі (на матеріалі романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок»)). – Кваліфікаційна робота.

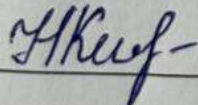
Кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014.02 Середня освіта. Мова і зарубіжна література (англійська). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер.: канд. пед. наук, доцент Садовець О. В. – Хмельницький, 2025.

Загальний обсяг роботи становить 124 сторінки, із них – 96 сторінки основного тексту. Робота містить 81 джерело посилань та 4 додатки.

Ключові слова: сучасна підліткова проза, постмодернізм, концепти життя і смерті, роман «Провина зірок», Джон Грін, роман «Крадійка книжок», Маркус Зузак, методичні рекомендації, уроки зарубіжної літератури.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню постмодернізму та його особливостей у сучасній підлітковій прозі, а також художній інтерпретації концептів життя та смерті у сучасній постмодерністській прозі на прикладі романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок».

У роботі проаналізовано генезу, етапи розвитку та провідні літературні тенденції сучасної художньої літератури для підлітків; визначено специфіку постмодернізму в підлітковій літературі; охарактеризовано репрезентативні зразки постмодерністської літератури для підлітків, їх жанрово-стилістичні особливості та проблемно-тематичний спектр; досліджено постмодерністське художнє осмислення теми життя і смерті у романі Джона Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок»; сформульовано методичні рекомендації щодо вивчення цих романів на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.

Підпис автора

16.12.2025

Дата подання роботи до захисту

SUMMARY

Korshevnyuk N. M. Literary Interpretation of the Life and Death Concepts from the Perspective of Postmodernism in Contemporary Young Adult Fiction (Based on the Novels "The Fault in Our Stars" by J. Green and "The Book Thief" by M. Zusak). – Qualification work.

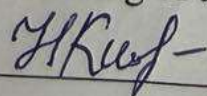
Qualification work for acquiring Master's degree in specialty 014.02 Secondary education. Language and Foreign Literature (English). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, scientific supervisor: Doctor of Philosophy (Pedagogics), Assoc. Professor Sadovets O. V. – Khmelnytskyi, 2025.

The work consists of 124 pages, the main text comprising 96 pages. The work contains 4 appendices and 81 cited sources.

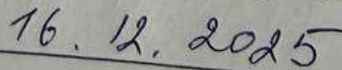
Keywords: modern young adult literature, postmodernism, the concept of life and death, novels, "The Fault in Our Stars", John Green, "The Book Thief", Markus Zusak, teaching techniques, world literature lessons.

The qualification work is devoted to the study of postmodernism and its features in modern young adult literature, as well as the artistic interpretation of the concepts of life and death in young adult postmodern prose based on the novels by J. Green «The Fault in Our Stars» and M. Zusak "The Book Thief".

The work analyzes the genesis, stages of development and leading literary trends of modern young adult fiction; identifies the specifics of postmodernism in modern young adult literature; studies representative samples of postmodern young adult fiction, their genre and stylistic features, ideas and thematic spectrum; researches postmodern artistic interpretation of the concepts of life and death in John Green's novel "The Fault in Our Stars" and the value orientations of human existence in M. Zusak's novel "The Book Thief"; outlines teaching techniques and ideas for effective teaching of these novels in world literature lessons for 11th grade students.

Author's signature

The date of the work submission to defence

ЗМІСТ

	С.
Вступ	7
1 Літературознавчі засади постмодернізму та репрезентація його основних концептів у сучасній підлітковій прозі.....	10
1.1 Генеза, етапи розвитку та провідні літературні тенденції сучасної підліткової прози доби постмодернізму.	10
1.2 Специфіка вираження провідних концептів постмодернізму в сучасній підлітковій літературі.....	19
1.3 Жанрово-стилістичні та проблемно-тематичні особливості репрезентативних постмодерністських романів з провідними концептами життя та смерті.....	26
2 Художнє вираження концептів життя та смерті у сучасній постмодерністській підлітковій прозі на прикладі романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок».....	45
2.1 Постмодерністське художнє осмислення концептів життя і смерті у романі Джона Гріна «Провина зірок».....	45
2.2 Екзистенційна проблематика та ціннісні орієнтири людського буття у постмодерністському романі М. Зузака «Крадійка книжок»	57
2.3 Методичні рекомендації для опрацювання роману «Провина зірок» на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах з акцентом на концептах життя та смерті.....	73
2.4 Методичні рекомендації для вивчення роману «Крадійка книжок» та художнього осмислення концептів життя та смерті на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.....	81
Висновки.....	93
Перелік джерел посилання.....	97

Додаток А Витяг з навчальної програми з зарубіжної літератури для 10-11-х класів.....	105
Додаток Б Практичні завдання для опрацювання романів «Провина зірок» та «Крадійка книжок» на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.....	107
Додаток В План-конспект уроку зарубіжної літератури на тему: «Джон Грін. Роман «Провина зірок». Концепти життя та смерті, кохання і сенсу буття крізь призму постмодернізму».....	117
Додаток Г План-конспект уроку зарубіжної літератури на тему: «Постмодерністський роман Маркуса Зузака «Крадійка книжок»: екзистенційна проблематика та ціннісні орієнтири людського буття».....	121

ВСТУП

Актуальність дослідження. Художня література для підлітків (відома в літературознавстві також під термінами «література для молоді» або «юнацька література») вже тривалий час є однією з найбільш популярних категорій сучасної художньої літератури. Вивчення постмодерністської підліткової літератури є надзвичайно актуальним у контексті сучасної літератури та культури. Зображуючи проблеми кінця ХХ та початку ХХІ століть, ці твори відображають плюралізм, скептицизм та гібридність, характерні для постмодерністської культури, залишаючись при цьому доступними для підліткової аудиторії. Їхні інноваційні наративні прийоми, такі як метафікція, фрагментація, інтертекстуальність та нелінійна оповідь, не лише збагачують літературу, але й сприяють розвитку критичного мислення, медіаграмотності та інтерпретаційних здібностей юних читачів.

Розглядаючи нагальні соціальні проблеми, такі як формування особистості, соціальна різноманітність, психічне здоров'я, екологічні проблеми та політична активність, постмодерністські романи для молоді сприяють розвитку емпатії та соціальної свідомості. Крім того, поєднання ними жанрів та руйнування традиційних літературних стереотипів створюють підґрунтя для міждисциплінарних досліджень з літератури, філософії, культурології та соціології. Таким чином, постмодерністська підліткова література постає як динамічна та малодосліджена галузь, аналіз якої дає змогу зрозуміти формування світогляду молодого покоління.

Дослідженням сучасної літератури для підлітків присвятили свої праці такі зарубіжні вчені: М. Глаус (M. Flaus), П. Джонстон (P. Johnston), Дж. Каплан (J. Caplan), М. Карт (M. Cart), П. Коул (P. Cole), М. Наймон (M. Nimon), А. Нолен (A. Nolen) та інші. Варто відмітити й українських науковців, які досліджували її значення, жанрово-стилістичні особливості, проблематику. Серед них: Н. Богданець-Білокаленко, Н. Бончук, У. Гнідець, В. Кизилова, Г. Мельникович, Я. Радченко та ін. О. Слижук досліджувала особливості

вивчення підліткової літератури у школі. Відповідні дослідження у цій галузі здійснено такими зарубіжними вченими, як Бейкон (A. Bacon), К. Бучер (K. Bucher), М. Маннінг (M. Manning) та Л. Піерсон (L. Pearson).

Постмодернізм та особливості його вираження у сучасній молодіжній літературі висвітлено у працях таких науковців, як: Ф. Маседо (F. Macedo), Дж. Нікербоккер (J. Knickerbocker), Л. Хатчеон (L. Hutcheon) та Ш. Херві (S. Hervey). Літературному аналізу постмодерністських романів для молоді присвятили свої праці Р. Велч (R. Welch), К. Вікенс (K. Wickens), А. Матос (A. Matos), Дж. Хансен (J. Hanssen), І. Хоран (E. Hogan) та інші. При цьому варто зауважити, що дослідження сучасної підліткової літератури крізь призму постмодернізму у вітчизняному літературознавстві взагалі відсутні. Зважаючи на це, актуальність роботи є очевидною.

Об'єкт дослідження – основні концепти сучасної постмодерністської літератури для підлітків.

Предмет дослідження – концепти життя і смерті у сучасних постмодерністських підліткових романах Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок».

Мета дослідження – проаналізувати особливості літератури для підлітків епохи постмодернізму, охарактеризувати її основні концепти, зокрема концепти життя та смерті на прикладі романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок» та розробити методичні рекомендації щодо вивчення цих романів на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.

Відповідно до сформульованої мети, окреслено такі **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати сучасну підліткову літературу епохи постмодернізму, її генезу та основні тенденції розвитку.
2. Визначити основні постмодерністські концепти у сучасній підлітковій літературі та проаналізувати їх вираження на прикладі репрезентативних зразків підліткової прози.

3. Проаналізувати художнє вираження постмодерністських концептів життя та смерті на прикладі підліткових романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок».

4. Розробити методичні рекомендації для вивчення романів Дж. Гріна «Провина зірок» та М. Зузака «Крадійка книжок» з акцентом на концептах життя та смерті на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.

Методи дослідження. У дослідженні використано метод історичного аналізу для вивчення етапів розвитку сучасної підліткової літератури та постмодернізму; описовий метод для характеристики особливостей підліткової літератури та засобів вираження постмодерністських елементів у ній; аналітичний метод для аналізу основних концептів постмодерністської підліткової літератури; порівняльний метод для зіставлення концептів постмодерністських романів для підлітків; метод прогнозування у формулюванні очікуваних результатів навчання учнів 11-х класів на уроках зарубіжної літератури з вивчення окреслених романів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше окреслено основні концепти підліткової літератури епохи постмодернізму; здійснено ґрунтовний аналіз концептів життя та смерті на прикладі романів Дж. Гріна та М. Зузака та сформульовано методичні рекомендації щодо вивчення цих романів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати роботи можуть бути використані для написання тез доповідей, наукових статей, рефератів, курсових робіт із зарубіжної літератури. Сформульовані методичні рекомендації можуть стати у нагоді під час планування уроків за тематикою в 11-х класах.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, переліку джерел посилання (81 найменування, з них 58 іноземними мовами) та 4 додатків на 20-ти сторінках. У роботі міститься 1 рисунок та 4 таблиці. Повний обсяг тексту складає 124 сторінки, основний зміст викладено на 96 сторінках.

1 ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЙОГО ОСНОВНИХ КОНЦЕПТІВ У СУЧАСНІЙ ПІДЛІТКОВІЙ ПРОЗІ

1.1 Генеза, етапи розвитку та провідні літературні тенденції сучасної підліткової прози доби постмодернізму

Підліткова література, відома у літературознавстві також під термінами «література для молоді» або «юнацька література», походить від англійського «young adult literature» [3, с. 135]. Для розуміння суті цієї категорії літератури необхідно проаналізувати її визначення, еволюцію та основні характеристики. Під підлітковою літературою розуміється художня література, написана для читачів віком від 12 до 18 років, хоча її популярність часто виходить за межі цього вікового діапазону. Жанр значно еволюціонував протягом останніх десятиріч, розвинувшись від дидактичних і моралістичних оповідань до більш складних наративів сучасності [4, с. 41]. Рокзвіт підліткової літератури припав на 1960-1970-ті роки, коли були опубліковані такі твори, як «Аутсайдери» (The Outsiders) С. Е. Гінтон (1967) та «Ти там, Боже? Це я, Маргарет» (God, is it you? It's me, Martgeret) Джуді Блум (1970), які порушували проблеми та описували емоції, актуальні для молоді [8, с. 15].

Зауважимо, що в історії українського літературознавства термін «підліткова література» досить часто використовувався як синонім «дитячої літератури» [9, с. 203]. До недавнього часу особливі відмінності між ними не акцентувалися, проте сучасний літературний ринок створив передумови для розмежування цих категорій літератури. Наразі, в Україні можна зустріти такі маркування книг, як 12+, 14+ або ж у вихідних даних книги можна зустріти примітки: «для середнього шкільного віку», «для старшого шкільного віку» тощо. Але якщо раніше «вікова адресація ніяк не сприяла популяризації книги, то тепер вона є важелем заохочення читачів. На обкладинках видань зазначення віку – обов'язковий елемент» [1, с. 21].

Як зазначає відома редакторка і літературний критик Е. Доналдсон (E. Donaldson) (2009), етап підліткової літератури переводить дітей з дитинства у доросле життя [63, с.17]. Згідно з Асоціацією бібліотек США (American Library Association), цей період може тривати від 12 до 19 або від 11 до 22 років [37]. За словами Т. Бучера (T. Butcher) і К. Меннінга (K. Manning) (2009), важливо пам'ятати про те, що читачі є унікальними, а їхні читацькі смаки відрізняються. Їм властивий цілий ряд фізичних, розумових і психологічних особливостей. Наприклад, деякі 15-річні виглядають і мислять як 19-річні, а інші – як 10-річні [29, с. 187]. З психосоціальної точки зору, деякі підлітки є абсолютно відкритими і комунікабельними, а інші можуть бути сором'язливими і уникати соціальних контактів. Рівень когнітивних здібностей теж може відрізнятися. Фаза між дитинством і дорослістю може протікати різними темпами і з різними особливостями, але в будь-якому разі вона призводить усіх до зрілості. Таким чином, дуже важливо знаходити індивідуальний підхід до підлітків і відповідно відбирати літературу для них [21, с. 181].

Історичний контекст відіграв вирішальну роль у формуванні підліткової літератури. Соціальні, політичні та культурні зміни вплинули на тематику та проблематику творів для підлітків, зокрема такі:

- ✓ рух за громадянські права (1950-1960-і роки): сприяв збільшенню різноманітності персонажів та тем, пов'язаних з проблемами меншин;
- ✓ феміністичний рух (1960-1970-і роки): призвів до збільшення кількості творів про гендерні питання, головними героями яких стали жінки;
- ✓ поява Інтернету (1990-2000-і роки): сприяла розвитку нових тем, пов'язаних з технологіями, соціальними медіа та життям онлайн [33].

Важливо зазначити, що підліткова література – це не жанр, а категорія художньої літератури, яка є своєрідним переходом від читацького матеріалу для середнього шкільного віку до літератури для дорослих [22]. Історії у цих книгах, як правило, є більш емоційно та тематично довершеними. Вони відображають певний рівень розвитку світогляду і зрілість певної демографічної групи і представлені в багатьох жанрах, таких як фентезі, детективи, наукова фантастика

тощо. Така література відображає типові проблеми та емоції, з якими зазвичай зіштовхуються підлітки, включаючи дружбу, пошук себе та формування особистості, розвиток романтичних стосунків [12]. У більшості таких історій головними героями є підлітки, які починають перехід до дорослого життя. Вони відкривають приховані аспекти свого власного «я», вирішують особисті проблеми та вчаться брати відповідальність за свої вчинки.

Водночас, для того, щоб стати популярною серед підлітків, художня література повинна містити матеріал, який буде цікавий саме підліткам, і бути спрямованою на те, щоб допомогти їм зрозуміти себе і світ навколо них в аспекті сьогодення, а не минулого. Крім того, такі романи мають бути розраховані на світосприйняття саме цього вікового діапазону [23, с. 85].

М. Карт (M. Cart) визначила підліткову літературу як «усе, що молода людина вибирає для читання» [33]. Дж. Каплан (J. Kaplan) (2012) вважає, що підліткова література представляє «молодого головного героя, який вирішує проблеми, з якими щодня стикаються молоді люди у світі» [52, с.142]. Він також стверджує, що підліткова література «це те, що молоді люди обирають для себе, і вона не завжди стосується проблем підлітків у їхньому повсякденному житті. Це може бути будь-що, що їх цікавить» [52, с.144].

Сучасна література для підлітків є й більш довершеною у контексті соціального, фізичного та інтелектуального розвитку, що сприяло «створенню більш свідомого прошарку молодих людей» [10, с.15], які зіштовхуються з проблемами розладів поведінки, жорстких дієт, алкоголю, наркотиків та паління, не кажучи вже про депресію, тривожність та психічні захворювання. Усі ці проблеми є частиною сучасного світу, а тому автори та видавці використовують їх як тематику романів для зацікавлення сучасних підлітків [15]. Більшість таких романів представляють персонажів, які прямо уособлюють все те, що переживають або відчувають підлітки.

М. Німон (M. Nimon) вважає дискусійним питання про те, чи підліткам слід читати літературу, сповнену таких хвилюючих проблем. Проте, враховуючи, що «покоління Y розвивається швидше за всі інші покоління, здається неможливим

визначити, що саме підліткова література має або не має висвітлювати» [64, с. 19].

Література для підлітків є найскладнішою і найбільш динамічною категорією художньої літератури, оскільки підлітки дедалі швидше дорослішають і стають більш свідомими. П. Коул (P. Cole) присвятила свої дослідження етапу життя між дитинством і дорослістю, який ми називаємо підлітковим віком. Вона зображає його «як час турбулентності в житті людини, коли розкривається її особистість і відбувається перехід у доросле життя. Для цього періоду характерне особливе мислення і, відповідно, література теж має бути особливою. Таким чином, зароджується нове розуміння літератури для підлітків, яка стоїть на перетині двох дуже чутливих етапів: дитинства та підліткового віку» [35].

В іншому дослідженні Д. Белбін (D. Belbin) (2011) стверджується, що «хороша література для підлітків є воротами для усвідомлення ними свого світу та інших світів. Класика теж може виконувати цю роль, але вона не має такого тісного зв'язку з їхнім життям, як література для підлітків. Класика не здатна навчати підлітків про інші часи, культури та людей, формувати нові бачення, які визначатимуть їх позицію та вчинки протягом їхнього життя» [25, с. 132]. Вона також додала, що підліткова література «має здатність зв'язуватися з читачем та відкривати нові перспективи для них через свою новизну» [25, с.136]. Підліткова література повинна вселяти молодим читачам відчуття приналежності до певного роману. Завдяки цьому відчуттю, підлітки прив'язуються до самого роману і до всього жанру, оскільки він має здатність передавати ідеї, які вони намагаються осмислити і перетворити на свої думки та ідеї.

Як уже згадувалося, у сучасній підлітковій літературі розвинулися різноманітні жанри, такі як романтика, історична фантастика, трилери, детективи, наукова фантастика, фентезі, шпигунство, майбутнє Землі, реалістична фантастика та історії про війну. Вони представлені у різних літературних формах, зокрема: нон-фікшн, поезії, біографії, графічних романах тощо. Проте, незважаючи на жанр і форму, практично усі такі твори висвітлюють

проблемні та суперечливі види поведінки молодих людей та питання, які швидко набули популярності та актуальності, зокрема: стосунки, відчуження, самотність, мультикультуралізм, вживання наркотиків, загрози соціальному порядку, пошук особистих цінностей та руйнування навколишнього середовища [19, 140].

Підліткову літературу та літературу для дорослих часом важко розмежувати, адже вони часто мають подібні теми, сюжети та аудиторію. Однак існують ключові відмінності, що зумовлюють їх поділ на дві окремі категорії (табл.1.1) [34]:

Таблиця 1.1 – Ключові відмінності підліткової та дорослої літератури

Відмінності	Підліткова література	Доросла література
вік головного героя	Зазвичай 12-18 років	Зазвичай 18-30 років
Цільова аудиторія і стиль оповіді	<ul style="list-style-type: none"> • конкретна цільова аудиторія – підлітки, які поводяться, думають, говорять і переживають події інакше, ніж дорослі, тому для історії важлива саме точка зору підлітка, а не просто наявність персонажів-підлітків у романах; • перевага стилю розповіді «в даний момент». Хоча персонажі часто думають про минуле і майбутнє, найважливішим є саме сьогодення; історії часто розповідаються від третьої або першої особи; • турботи та пріоритети головного героя збігаються з типовими для підлітків, а їхні історії розповідаються з відчуттям безпосередності. 	<ul style="list-style-type: none"> • зазвичай, немає конкретної цільової аудиторії, але розповідь ведеться від імені дорослої або зрілої людини і, як правило, містить значні роздуми про минуле; • цілі розділи присвячені розповіді про персонажів, їх минуле і теперішнє і про те, як вони переживають через майбутнє; найчастіше використовується оповідь від третьої особи, що дає читачам всеосяжну перспективу.

тематика	теми схожі на теми дорослої літератури, але ні в якому разі не є менш складними; персонажі відкривають себе і часто виходять за рамки, намагаючись визначити, хто вони є. Так, у романтичній літературі тема зазвичай зосереджується на першому коханні.	персонажі, як правило, обмежені певними рамками свого буття і намагаються жити, не виходячи за ці рамки. Наприклад, у романтичній літературі тема зазвичай фокусується на пошуку «єдиного» кохання.
----------	--	---

Варто зазначити, що вікове обмеження не є абсолютним правилом у розподілі дорослої і підліткової літератури. В багатьох підліткових романах головні герої старші за 20 років. І навпаки, є чимало книг для дорослих, головні герої яких також можуть бути підлітками. Значна частина книг для підлітків також «переходить» у дорослу літературу. Отож, хоча вони створюються як книги для підлітків, в міру дорослішання персонажів, певні сюжетні лінії також змінюються, відповідаючи більш дорослим темам.

Розглянемо основні характеристики сучасної літератури для підлітків:

1. Автори пишуть від імені молоді, і зазвичай від першої особи. Часто оповідач, який починає історію, сприймається як ненадійне джерело, але він зростає разом з сюжетом і до кінця книги стає надійним джерелом завдяки власним переживанням, що ведуть до зміни його характеру. Читач може переживати доленосні події крізь призму голосу оповідача, який може розповідати історію іншої людини, не обов'язково молоді [39, с. 408].

2. Молоді герої вирішують проблеми самостійно, без допомоги батьків, тоді як старші родичі, наставники чи друзі часто нав'язують їм свою підтримку.

3. Підліткова література має динамічний темп, і важливо зауважити, що головні герої часто відчувають негативний вплив соціальних мереж або інтернету і не обов'язково є зразками для наслідування для молоді аудиторії. Така художня література написана у формі коротких та сильних історій, а також довгих історій з більш складними сюжетами.

4. Підліткова література розповідає історії персонажів з різних етнічних та культурних груп і охоплює теми, які дозволяють молодим читачам

неупереджено поглянути на різноманітні ситуації та проблеми як з локальної, так і з глобальної перспективи [42, с. 178].

5. Підліткова література в основному оптимістична, а герої досягають заслужених успіхів. Головні герої-підлітки часто діють і мислять розумніше за дорослих та викликають повагу в молодіжній аудиторії.

6. Підліткові романи розкривають емоції, які є значущими для молоді, і правдиво їх зображують. Тематика романів включає усвідомлення себе, становлення себе як особистості та відповідальність за себе, емоційні конфлікти молоді. Водночас, часто такі історії можуть містити нецензурну лексику та чутливий контент, зокрема лайки, сексуальний контент, насильство, вживання наркотиків, самогубство, підліткову вагітність тощо [16, с. 231-234].

7. Наявність зрозумілих, близьких за духом головних героїв, які часто стикаються з викликами підліткового віку та ранньої дорослості.

8. Реалістичні та сучасні проблеми, на кшталт психічного здоров'я, соціальної нерівності та стосунків [2, с. 447; 36, с. 179].

9. Різноманітні стилі оповіді: широкий спектр стилів оповіді, від реалістичної прози до фентезі та наукової фантастики.

Література для підлітків характеризується різноманітністю тем, які резонують з молодими читачами, серед яких найпопулярнішими є:

1) формування особистості та самопізнання, що є центральною темою підліткової літератури, оскільки головні герої долають складнощі підліткового віку та формують своє власне «я». Такі твори, як «Переваги бути невидимкою» (The Perks of Being a Wallflower) Стівена Чбоскі (1999) та «Ловець у житі» (The Catcher in the Rye) Дж. Д. Селінджера (1951) є класичними прикладами історій про дорослішання, які заглиблюються у проблему становлення особистості та самопізнання [2, с. 449].

2) дорослішання та перехід у доросле життя: у таких історіях часто фігурують герої, що переживають значне особисте зростання та трансформацію. Прикладами романів з такою центральною темою є «Вбити пересмішника» (To Kill a Mockingbird) Гарпер Лі (1960) та «Дарувальник» (The Giver) Лоїс Лоурі

(1993), які досліджують теми зрілості, відповідальності та викликів переходу до дорослого життя [14, с. 313].

3) соціальні питання та актуальні проблеми реального світу: такі романи є платформою для роздумів підлітків над цими темами. Прикладами є «Ненависть, яку ти даруєш» (The Hate U Give) Енджі Томас (2017), яка порушує проблему жорстокості поліції та системного расизму, та «Провина зірок» (The Fault in Our Stars) Джона Гріна (2012), яка досліджує складнощі життя з раком [65].

Загалом, на рисунку 1.1 схематично представлено найбільш поширені теми підліткової літератури:

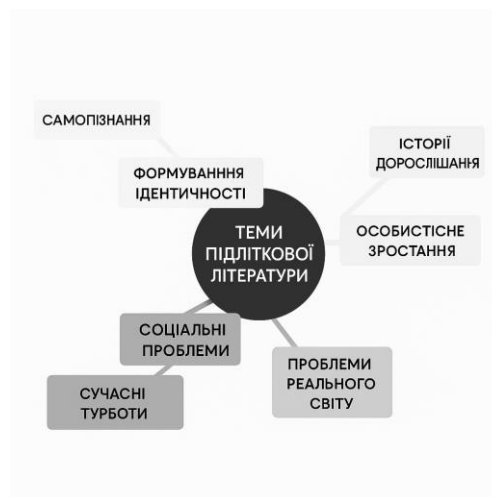

Рисунок 1.1 Центральні теми підліткової літератури [37]

Підліткова література постійно розвивається. Основними тенденціями її розвитку є:

✓ збільшення різновидів тематики та типажів героїв: попит на підліткову літературу постійно зростає, оскільки читачі шукають історії, які відображають їхній власний досвід або книги з історіями, у яких фігурують головні герої, схожі на них самих.

✓ збільшення жанрових гібридів та гібридних наративів: спостерігається зростання популярності творів, які поєднують елементи різних жанрів для створення унікальних і захоплюючих історій. Прикладами можуть слугувати «Місячні хроніки» (The Lunar Chronicles) Марісси Мейер, що поєднують елементи наукової фантастики та казки, а також переказ «Іліади» у

«Мовчанні дівчат» (The Silence of the Girls) Пат Баркер, що переосмислює давньогрецьку літературу в сучасному контексті [39];

✓ вплив цифрових медіа на літературу та залучення читачів: цифрові медіа мають значний вплив на підліткову літературу, а поява онлайн-платформ, соціальних мереж та електронних книг змінила спосіб, у який читачі знайомляться з новими книгами та взаємодіють з ними. Онлайн-спільноти, книжкові блогери та інфлюенсери відіграють важливу роль у просуванні підліткової літератури та формуванні відчуття спільноти серед читачів. Використання цифрових медіа також призвело до появи нових форм розповіді, таких як інтерактивні та мультимедійні наративи. Наприклад, серія Рейнбоу Ровелла (Rainbow Rowell) «Fangirl» (2013) та «Carry On» (2015) досліджує вплив фандому та онлайн-культури на літературу для молоді [20, с.122].

Водночас, у сучасному літературознавстві піднімається питання про те, наскільки доречним є включати підліткові твори у шкільну навчальну програму з зарубіжної літератури, зважаючи на часто чутливий, жорстокий або абюзивний контент та не зовсім пристойні сцени та лексику. Включення підліткової літератури до навчальної програми з зарубіжної літератури були висвітлені Дж. Бобкіною (Jelena Bobkina) та Е. Домінгес (Elena Domínguez) (2014). Вони окреслили переваги та недоліки вивчення такої літератури в класі і розділили проблемні аспекти впровадження підліткової літератури до навчальних програм на три групи: естетичні, соціально-моральні та психолінгвістичні. Естетичний аспект стосується естетичної залученості учнів до процесу читання. Психолінгвістичний аспект зосереджений на особистості учнів та усвідомленні ними певних видів поведінки. Соціально-моральний аспект проливає світло на питання змісту та тематики [17].

Ще одне дослідження А. Джонстон (I. Johnston) (2013) стосувалося сприйняття учнями процесу та результатів читання на уроках. У дослідженні використовувався перелік літератури для підлітків, з якого вони обирали романи самостійно та читали у своєму темпі. Дослідження охопило 71 учня. Його результати мали велике значення, оскільки вони показали, що спроможність

учнів самостійно вибирати роман для читання з підліткової літератури вплинула на їх особистість, моральний й інтелектуальний розвиток, сприйняття літератури та інтелектуальне зростання, підвищила обізнаність та відчуття зрілості, ентузіазм та мотивацію до навчання [50, с. 255–257].

Загалом, можна стверджувати, що підліткова література – це динамічна категорія художньої літератури, яка продовжує розвиватися і приваблювати читачів у всьому світі. Досліджуючи її генезу, еволюцію та ключові характеристики, а також популярні теми та тенденції, можна глибше зрозуміти її значення в літературному світі.

1.2 Специфіка вираження провідних концептів постмодернізму в сучасній підлітковій літературі

Постмодернізм – літературний період, який з'явився у відповідь на модернізм, що був започаткований в кінці 1950-х років. Постмодернізм в літературі відзначається децентрованою структурою оповіді, хаосом і безладдям як у тематиці, так і у стилях. Під впливом таких історичних подій, як Друга світова війна та бум споживацької культури, постмодерністські автори часто зображають світ, який відчувається роз'єднаним і дегуманізованим [11].

Основними рисами постмодерністської літератури є інтертекстуальність, завдяки якій тексти перегукуються між собою, та поєднання «високої» і «низької» культури. Головні теми, що переважають у постмодерністських творах, охоплюють відчуття відчуження, тривоги та безглуздості людського існування [43].

Постмодерністська література ламає традиційні наративні канони. Вона використовує експериментальні оповідні техніки, такі як:

- метафікція (наголошення на штучності тексту, коментування процесу написання або розмивання меж між вигадкою та реальністю);
- ненадійні оповідачі (подача суб'єктивного, упередженого або оманливого опису подій, підривання довіри читача та спонукання його до міркувань про природу істини та сприйняття);

- тимчасове спотворення часу (порушення лінійності часу за допомогою таких технік, як нехронологічна оповідь, часові петлі або множинні часові лінії, відображення фрагментованості та суб'єктивності пам'яті та досвіду);

- фрагментовані нелінійні наративи (застосування множинних перспектив, роз'єднаних сцен або незавершених сюжетних ліній, що відображає хаотичну та роз'єднану природу постмодерністської реальності, яка ставить під сумнів наше розуміння істини);

- розмивання границь реальності (магічний реалізм органічно вплітає фантастичні або надприродні елементи в реалістичні оповіді, ставлячи під сумнів розуміння читачем того, що є реальністю; гіперреальність, стан, коли розмиваються межі між реальністю та симуляцією, створюється шляхом штучних або віртуальних світів, котрі не відрізняються від «реального» світу або навіть замінюють його; параноя та теорії змови відображають недовіру персонажів до влади; пошук прихованих значень та відчуття, що реальність не є такою, якою здається) [77, с.162];

- двозначність і невизначеність (часте уникання чітких відповідей, відкриті питання і спонукання читачів до роздумів над складними питаннями);

- соціальний коментар (у формі скептичних зауважень і приміток щодо соціальних питань, таких як особистість, гендер, раса і клас, виклик традиційному соціальному устрою) [48, с. 13–17; 46, с. 179–182];

- залучення читачів до самої оповіді: метафікція та інші постмодерністські техніки створюють більш інтерактивний досвід читання, спонукаючи читачів брати активну участь у конструюванні сенсу, особливо коли романи порушують актуальні соціальні питання, такі як несправедливість, нерівність та вплив технологій на життя молоді, що сприяє їх активнішій залученості до процесу читання і його осмислення [56].

Ці твори стирають межі між фактом і вигадкою, часто використовуючи інтертекстуальність та алюзії. Вони ставлять під сумнів природу реальності, особистості та мови, використовуючи двозначність у розкритті складних тем.

Лінгвістичні та стилістичні особливості постмодерністських творів:

1) інтертекстуальність (включення посилань, цитат або елементів з інших творів, утворюючи складну мережу літературних зв'язків і підкреслюючи ідею, що всі тексти взаємопов'язані і будуються один на одному);

2) пастиш (імітація або поєднання елементів з різних джерел, жанрів або стилів для створення нового твору, який коментує оригінальні тексти);

3) алюзія (непряме посилання або асоціація з іншими текстами, історичними подіями або культурними явищами для додавання глибини та багатозначності змісту оповіді);

4) пародія (імітація та перебільшення стилю, троп або засобів певного жанру, автора або твору, щоб критикувати, висміювати або прославляти оригінал);

5) експерименти з формою, стилем і мовою (автори прагнуть розширити межі традиційної оповіді та залучити читачів до активної інтерпретації);

6) чорний гумор і абсурд (використовуються для висвітлення і протистояння безглуздості або абсурдності існування, часто в умовах всепоглинаючого відчаю або нігілізму) [66, с. 12–16].

Найбільш поширеними постмодерністськими темами є:

1. Піддавання сумніву реальності та особистості: Реальність ставиться під сумнів, а розповіді часто натякають на те, що вона суб'єктивна, сконструйована або опосередкована мовою, культурою та технологіями. Особистість часто є фрагментованою та нестабільною, а персонажі намагаються знайти сенс у хаотичному та мінливому світі. Також підкреслюється роль мови у формуванні реальності та особистості, а розповіді мають довільний та сконструйований характер [54, с. 67].

2. Прийняття неоднозначності та незавершеності (оповідь часто не має логічного завершення, остаточних інтерпретацій або чітких моральних висновків).

3. Формування мінливої та фрагментованої природи особистості у підлітковому віці (багато постмодерністських романів часто ставлять під сумнів традиційні уявлення про молоду людину та її приналежність).

4. Виклик авторитету (ця тема часто резонує з молодими читачами, котрі ставлять під сумнів очікування дорослих та соціальні норми).

Постмодерністська підліткова література розширила межі своєї категорії, продемонструвавши, що вона може розглядати складні теми, використовувати витончені літературні техніки й кидати виклик традиційним наративним нормам, створюючи більш витончений і цікавий контент для читачів. Така література вирізняється самосвідомістю, експериментує з літературними формами та піднімає актуальні соціальні проблеми. Постмодерністські твори сповнені двозначностями, фрагментаціями та розмиванням меж між різними літературними жанрами та формами [57; 62].

Теоретичними засадами постмодерністської підліткової літератури є:

- Постструктуралізм, який підкреслює нестабільність значення та деконструкцію фіксованих понять і часто використовується для аналізу таких тем підліткової літератури, як формування особистості, соціального устрою та динаміки влади.
- Постколоніальна теорія, яка допомагає дослідити, як підліткова література зображує проблеми відчуження й формування особистості молодої людини під впливом колоніалізму, культури і соціуму.
- Феміністська теорія, яка дає змогу проаналізувати як підліткова література зображує гендерні ролі, кидає виклик патріархальним структурам та досліджує досвід жіночих персонажів [74, с. 28–30].

Питання про те, що таке реальність, висувається на перший план у літературі для підлітків. Їхній світ доповнюється технологіями, Інтернетом, соціальними мережами та віртуальними світами, що переплітаються. Реальність стає багатогранною, з численними нашаруваннями досвіду та прискореним ритмом. Сучасна підліткова література прагне віддзеркалити цю реальність. Вона розширює свої межі і, можливо, вступає в нову фазу постмодернізму в реалістичній літературі для молоді. Ці книги не просто розповідають історію, вони коментують засіб розповіді, життя всередині історії та поза нею, саму реальність, як для персонажів, так і для читача. Постмодернізм, з точки зору

літературної критики, означає мистецтво, яке є самосвідомим і самореферентним. Метафікція, яка, як правило, присутня у цих творах, ніколи не дозволяє читачеві забути, що він читає щось, вигадане кимось [75, с. 51].

Головною рисою постмодерністської літератури є відсутність чіткого сенсу. Автори пишуть, керуючись внутрішнім голосом [31]. Немає визначеної мети, окрім як поділитися історією та особистим досвідом. Зосередження на стилі, а не змісті, на історії, а не на певних темах, дозволяє глибше зануритися в досвід інших людей. Саме це робить читання таким захопливим, адже воно кидає виклик літературним канонам, що були нав'язані ще з дитинства [73, с. 163]. Твори можуть не мати глибокого тематичного змісту, але бути сповненими настроєм та захоплюючими історіями, як-от роман «Чіерлідерки» («The Cheerleaders») Кари Томас. Історія неймовірна, інтригуюча, тон загадковий, проте немає глибокого смислу, але це і є задумом автора [63].

Ще однією важливою рисою постмодерністських творів є незвичне і навіть унікальне використання синтаксису та граматики, оскільки вони майже повністю ігноруються на користь більш «людського» звучання (автор дещо спотворює граматичні та синтаксичні правила і конструкції або взагалі їх ігнорує, щоб зобразити почуття персонажа саме так, як він їх уявляє). Це не служить жодній тематичній меті, але створює стиль, унікальний для написання постмодерністських творів. Таку оповідь часто називають «потокосвідомості», технікою, запозиченою у модерністських письменників [62].

Водночас, постмодерністські романи для підлітків часто мають вульгарний характер, містять непристойності, а іноді й жорстокі слова, від яких стає моторошно під час читання. Ця ненормативна лексика, знову ж таки, не служить ширшій меті, а лише сприяє відвертому, безкомпромісному «людському» стилю постмодернізму. Саме це робить постмодерністську літературу особливою, адже вона наважується кинути виклик традиційним наративам. Вона така як є, не входить у жодні рамки – і у цьому її особливість. Від «Бійні номер п'ять» до будь-якої книги з BookTok, ця своєрідна епоха літератури відмовляється дотримуватися правил, встановлених попередніми поколіннями [67].

Знайти визначення «постмодерністської літератури для підлітків» є досить проблематичним. Деякі вчені стверджують, що насправді сучасна підліткова література належить до епохи пост-постмодернізму через впровадження технологій. Пост-постмодернізм (або метамодернізм) в літературі – це культурний та інтелектуальний рух, що виник як реакція на постмодернізм і характеризується, зокрема, поверненням до емоційності, щирості та пошуку сенсу, але вже з критичним урахуванням постмодерністських ідей [11]. Постмодерністську та пост-постмодерністську літературу об'єднує відмова від традиційних наративів, але відрізняються вони своїм підходом до трактування істини та значення [37; 38]. Підліткова література, поєднуючи постмодерністські та пост-постмодерністські характеристики, унікальним чином розкриває теми, що стосуються життя молодих людей, становлення їх як особистостей, самопізнання та подолання складних соціальних обставин, але з різним ступенем самосвідомості та стилістичних підходів.

Проте, зважаючи на суперечливість учених щодо правильності трактування сучасної підліткової літератури як постмодерністської або пост-постмодерністської, у нашій роботі будемо відносити до постмодернізму все, починаючи від публікацій безпосередньо після Другої світової війни і закінчуючи сумнозвісним «BookTok» сьогодення (це динамічна спільнота в TikTok, присвячена літературі, у якій користувачі діляться рекомендаціями, відгуками та беруть участь в обговореннях книг).

Загалом, можна сказати, що сучасна підліткова література увібрала в себе риси як постмодернізму, так і пост-постмодернізму, що надає їй власних неповторних характеристик:

- акцент на власному «я» та особистості, часте заглиблення в конструювання власного «я», формування особистості, самопізнання та подолання соціальних очікувань;
- інтертекстуальність та метафікція: посилання на інші тексти, як літературні, так і масової культури, розмивання меж між вигадкою й реальністю;

- фрагментація та нелінійний наратив: використання фрагментованих наративів, зміна перспектив та нелінійні часові рамки для відображення складності підліткового досвіду та мінливу природу особистості;
- наративні експерименти: маніпуляція літературними канонами, порушення традиційних правил оповіді; експериментальні форми оповіді, такі як гіпертекстова художня література, інтерактивні наративи або поєднання жанрів та стилів;
- акцент на більш глибокій фрагментації та симуляції, розкриття тем гіперреальності, віртуальних світів та розмивання меж між реальним та вигаданим;
- поглиблення уваги до самотності, з акцентом на багатогранності: хоч підліткова література, що спирається на постмодерністські ідеї, не відмовляється від дослідження власного «я» та особистості, вона має тенденцію розглядати ці теми, враховуючи всю складність сьогодення, його суспільні, культурні та технологічні виклики;
- метахудожність та розуміння ролі творця: глибше розуміння участі автора у створенні історії та важливості читацької інтерпретації [7, с. 54; 16].

Таким чином, можна зробити висновок, що постмодерністська підліткова література пропонує читачам заглибитися у непрості теми, використовуючи зрозумілі історії, які нерідко експериментують з літературними правилами. Постмодернізм в підлітковій літературі вдається до більш сміливих експериментів та глибшого занурення у виклики сьогодення, проте неухильно враховує ключові проблеми й переживання підліткової аудиторії.

Така література надає багате і складне підґрунтя для роздумів, спонукаючи читачів долучитися до важливих та актуальних тем і дослідити можливості наративної форми, завдяки чому можна глибше зрозуміти культурний та соціальний контекст, в якому ці історії створюються та переживаються читачами.

1.3 Жанрово-стилістичні та проблемно-тематичні особливості репрезентативних постмодерністських романів з провідними концептами життя та смерті

Постмодерністську літературу для підлітків не можна вважати розважальною, адже вона знайомить юних читачів зі складними ідеями та розвиває у них навички критичного мислення. Кидаючи виклик усталеним літературним канонам та досліджуючи багатозначність особистості й реальності, ці твори дають молоді можливість стати активними творцями сенсу та усвідомлювати труднощі існування у сучасному світі. Деякі науковці стверджують, що підліткова література, зокрема її постмодерністські твори, заслуговує на визнання за її літературну цінність та внесок у еволюцію художньої літератури, зокрема в аспекті таких її тем, як особистість, саморозвиток та самопізнання [13].

За твердженням Брайана Макхейла, автора книги «Постмодерністська проза» (1987) (Brian McHale's «Postmodern Fiction»), постмодерністські твори зосереджені на онтологічних питаннях (тобто, на вивченні екзистенціалізму, сутності людини та найважливіших категорій буття). Основні питання людського існування, за словами Б. Макхейла, розширюються й включають інші онтологічні питання: «Що це за світ? Що в ньому робити? Чому я маю це робити?» [59]. Л. Хатчіон (L. Hutcheon) говорить про «важливе постмодерністське відчуття присутності минулого» [47, с. 86]. Вона пояснює використання постмодерністами історії та одержимості нею як «не ностальгійне повернення», а як «критичне переосмислення й іронічний діалог» [47, с. 87]. Крім того, постмодерністським підлітковим романам притаманна ідея діалогічності або інтертекстуальності – уявлення, що тексти або наративи мають зв'язки з іншими текстами, зазвичай раніше написаними творами або історіями, створюючи нові історії в проміжках, протиріччях та суперечностях різних історій. Романи вирізняються онтологічно зумовленим питанням про минуле в рамках щільної інтертекстуальної наративної структури. Різною мірою всі вони зосереджуються на прогалинах (відсутніх частинах, невідомих,

невизначеностях) та питаннях (часто без відповіді), що виникають через ці прогалини. Всі вони базуються на певній історії (особистій або суспільній), розкритті її сутності, усвідомленні причин і наслідків, переосмисленні та з'ясуванні зв'язків між минулим і сьогоденням. Насамкінець, усі вони висувають на перший план питання інтертекстуальності або інтернаративності та створюють інтертекстуальні посилання, за яких численні історії взаємодіють, минуле ставиться під сумнів, переповідається, повторюється або видозмінюється. Цікаво, що ця формула постмодерністської літератури для підлітків виявляється надзвичайно успішною для розкриття та дослідження найтиповіших тем жанру: особистості, саморозвитку та самопізнання [32, с. 152–154].

Розглянемо коротко найбільш яскраві твори сучасної прози для підлітків та визначимо як автори використали елементи постмодернізму у них:

1. «Прогулянка двома місяцями» Шерон Кріч («Walk Two Moons» by Sharon Creech). Вже з самого початку історії читач може помітити відсутній елемент сюжету – мати Саламанки Трі Хідл зникла. Швидко стає зрозумілим, що загадка в романі – це не просто епістемологічне питання про те, що з нею сталося. Читаючи історію Саламанки, читачі починають розуміти, що, хоча вони ще не знають, що сталося з її матір'ю, сама оповідачка Саламанка, поза сумнівом, знає, але в її теперішньому стані вона не може прийняти те, що знає. Онтологічна сутність Саламанки ставиться під сумнів, коли вона представляє читачам картину свого минулого та себе, як таку, що може прийняти цю картину. Читачі заплутуються, так само як і Саламанка. Хоча її розповідь про матір зацікавлює нас, центральною оповіддю тут є історія Сал – вона намагається відшукати відповідь на своє онтологічне питання про те, як вона може існувати у світі, де її мати померла.

Техніка розповіді Шерон Кріч підкреслює невизначеність та заплутаність зв'язку між минулим і сьогоденням у цій історії. Вся історія переповідається Саламанкою її дідусю та бабусі під час подорожі на захід, щоб побачити її матір.

В кінцевому підсумку, ця історія складається з окремих історій, оповідань та інтерлюдій між історіями. Проте внутрішньсюжетні зв'язки в історії ще складніші через таку велику кількість міні-оповідей. У міжтекстових інтерлюдіях, зв'язках та протиріччях між цими історіями Саламанка відроджує своє минуле й одночасно вибудовує себе як іншу особистість.

2. «Діри» Луїса Сачара («Holes» by Louis Sachar)

Роман характеризується не лише складною наративною технікою, а й відсутніми фрагментами та магічно-реалістичним відтворенням історії, яка зосереджується на перетині історій трьох різних груп персонажів, розділених поколіннями. Онтологічні питання буття постають у цій історії в низці негативних й позитивних післяобразів. Стенлі Єлнатс опиняється в таборі Грін Лейк в пустелі через зникнення кросівок; його головне заняття там – копати ями. Стенлі й сам ніби зникла особа, яка почувається тінню у цьому порожньому світі, за що йому дали безглузде прізвисько «Печерна людина», а його найкращого друга називають Зеро (з цієї ж причини – ніби він є порожнім місцем).

Роман ставить багато онтологічних питань, на кшталт «У якому світі ми живемо?». Спочатку ідея автора про табір для неповнолітніх, розташований в пустелі, оточеній горами, здається цілком реалістичною, доки ми не дізнаємось про ящірок з жовтими плямами, укус яких є повільним та завжди смертельним. А якщо ще згадати про присутність мазохістської наглядачки табору, яка носить «чорні ковбойські чоботи [...], інкрустовані бірюзовим камінням» [55, с. 139] і яка із задоволенням готує власний лак для нігтів, використовуючи отруту гримучої змії, щоб «він був токсичним тільки у мокрому стані», то роман повністю виходить за межі фантазії та наближається до сюрреалізму [55, с. 141].

Врешті-решт, постмодерністські елементи набувають ще більшого вираження завдяки магічному реалізму й сюжету з трьома переплетеними історіями. Часто повторюваний сімейний міф Стенлі полягає в тому, що його прапрадід постійно опинявся не в тому місці не в той час (наприклад, вкрав свиню у одного цигана та був проклятий). Але виявляється, що інші сімейні історії є не менш важливими. Однією з таких переплетених історій є власна

розповідь Стенлі про те, як його вдарили по голові вкраденими кросівками та відправили до виправного табору. Ці взаємопов'язані розповіді зливаються в єдину сюрреалістичну історію в кінці роману. Стенлі намагався допомогти своєму співкамернику Зеро, навчаючи його читати, і після того, як Зеро втік у пустелю (без води), Стенлі вирішив піти за ним.

Сюрреалізм роману досягає кульмінації, коли двоє хлопців повертаються до табору, потрапляють у пастку жовтих ящірок, виявляють, що ящірки не кусають людей, знаходять загублений скарб, доводять свою невинність та викривають табір як шахрайство.

У вступі до книги «Магічний реалізм: теорія, історія, спільнота» (1995) Л. Замора (L. Zamora) і В. Фаріс (W. Faris) зазначають, що магічний реалізм «створює простір для взаємодії різноманітності. У текстах магічного реалізму онтологічний розрив служить політичним і культурним цілям: магія часто подається як культурний коректив, що вимагає від читачів ретельного аналізу загальноприйнятих реалістичних конвенцій» [80]. Саме це й відбувається у романі «Діри»: автор ставить питання, чи потрібно магічне втручання чотирьох поколінь, щоб вирішити проблеми дітей, які ростуть у бідності та в умовах жорстокої несправедливої системи. У результаті дивовижного міфічного поєднання всіх цих переплетених історій й інтертекстуальних відступів Стенлі вдається збудувати те, чого він ніколи раніше не мав, – власну особистість.

Таким чином, у романі «Діри» Луїс Сачар використовує кілька часових ліній, ненадійну оповідь та інтертекстуальність, щоб створити складну та багатошарову оповідь, яка досліджує теми історії, долі, справедливості, особистості та спадщини минулого. Роман використовує елементи магічного реалізму та нелінійну структуру оповіді, переплітаючи історії різних поколінь. Загалом, роман містить такі постмодерністські елементи:

- переплетені наративи (плавне поєднання переживань Стенлі Єлнатса в таборі Грін Лейк з минулими історіями його предків для створення складної, багатошарової наративної структури);

- поєднання жанрів (поєднання елементів пригод, містики, історичної фантастики і навіть казок, що ускладнює оповідь і створює унікальний досвід читання);
- магічний реалізм (роман містить магічні або фантастичні елементи, такі як прокляття на родину Стенлі та закопаний скарб у таборі Грін-Лейк);
- використання архетипів (мудра старенька, герой та лиходій, використання знайомих сюжетних ліній з казок і фольклору);
- особлива мова (гумор, гра слів та унікальний діалект героїв у таборі Грін Лейк додає твору постмодерністського шарму) [49, с. 46–49].

3. «Монстр» В. Діна Майерса («Monster» by Walter Dean Myers) – книга іншого формату: похмура, жорстка і реалістична, без комізму та легких розв'язок, як в інших авторів. Але й тут проглядаються постмодерністські проблеми та роздуми про буття, осмислення минулого та перетин різних історій з минулого. Роман особливо зосереджується на темі формування особистості та питанні: чи здатен автор «переписати текст», або, іншими словами, створити минуле як цілісну історію і вигадати себе в процесі?

Головне питання книги на перший погляд не здається онтологічним, оскільки спершу історія зосереджена на невизначеності, неоднозначності, суперечливому питанні: яке насправді відношення має Стів Хармон до пограбування та вбивства, за які його судять. Вся історія побудована навколо цього питання, висвітлюючи суперечливі свідчення свідків, Стіва на лаві підсудних та його нотатки. Невирішені епістемологічні суперечності підсилюються філософською загадковістю структури книги, текст якої є сценарієм фільму, написаним Стівом Хармоном про його суд, разом з його нотатками, які виглядають справді «рукописними», фотографіями та коментарями на полях. Навіть суперечливі свідчення доносяться через сценарій фільму Стіва. Отже, Стів є ненадійним оповідачем, який демонструє власні протиріччя [79]. Проте в кінцевому підсумку переважають онтологічні питання: невизначеність у тому, що ми знаємо, та що зробив Стів перетворюється на питання: Як він може існувати, чи буде він існувати і хто він є?

Єдина відповідь Стіва на це питання – його фільм, акт самостворення себе та своєї особистості (сцени згадок зустрічей з іншими учасниками пограбування, фантазії та страхи його страти, події судового процесу). Герой стикається з питанням: В якому світі ми живемо? Межа між фактом та вигадкою розмита, як обличчя Стіва.

Важливим елементом складних відносин героя з минулим є інтертекстуальність. Графічне оформлення роману формує нашарований текст, і кожен з цих шарів представляє власну версію минулого. Описи сцен, кадрів, діалоги героїв, нотатки Стіва, фотографії та примітки – всі ці елементи взаємодіють, заплутують, коментують та проливають світло. Але, як і в інших романах, ці постмодерністські елементи поєднуються для того, щоб розкрити найважливішу проблему молоді – формування та усвідомлення власної особистості [79].

Протягом твору Стів переживає з приводу того, як його бачать інші та як він бачить себе. Він не знає чи є «монстром», як стверджує прокурор; підозрілим і невідомим типом, як бачить його батько; невинним хлопчиком, як бачить його мати; винним, як бачить його адвокат; «хорошою людиною», якою він хоче бути? Він не може відповісти, тому навіть в кінці історії, через п'ять місяців після виправдання, це онтологічне питання все ще турбує Стіва.

Таким чином, можна зробити висновок, що проаналізовані романи не дають відповідей, простих рішень, проникнення в суть. Вони побудовані навколо центрального онтологічного питання, одержимості і невизначеності минулого у формі нашарованого тексту. «Діри» ефективно використовує постмодерністські техніки для створення багатого та захоплюючого сюжету. Хоча він не повністю відповідає принципам постмодернізму, він демонструє глибоке розуміння його елементів і використовує їх для посилення розповіді. Роман «Два місяці» характеризується нелінійною оповіддю та досліджує теми втрати й формування особистості. Роман «Монстр» використовує метафікційний підхід, за якого головний герой пише сценарій своїх переживань, змушуючи читача задуматися над надійністю оповіді. Роман розкриває теми справедливості та расизму з точки

зору підлітка, який перебуває під судом, спонукаючи читачів замислитися над природою істини та оповіді [79].

Звісно, є досить дискусійним питання про те, чи є цей 3-компонентний «рецепт» онтологічної перспективи, історичного ракурсу та інтертекстуальності є достатньо надійним для того, щоб характеризувати усі підліткові постмодерністські твори, особливо враховуючи, що часто постмодернізм використовують як описовий термін для сучасної культури [30, с. 172]. Проте, у випадку цих трьох творів, ці три компоненти роблять їх характерно постмодерністськими, оскільки дають змогу віддзеркалити сучасні проблеми, нав'язливі ідеї та соціальні реалії. Слабке утримання Села від нестерпної реальності втрати, майже повне зникнення Стенлі в дивній та корумпованій системі ювенальної юстиції та радикальне самоствердження Стіва Гармона всупереч очікуванням суспільства щодо молодих чорношкірих чоловіків – це теми, які є типовими для підліткової постмодерністської літератури [79].

Розглянемо й інші найбільш типові приклади сучасних постмодерністських романів для підлітків:

4. «Абсолютно правдивий щоденник індіанця-підробітника» Шермана Алексі («The Absolutely True Diary of a Part-Time Indian» by Sherman Alexie) поєднує текст та ілюстрації для розкриття тем особистості, бідності та культурних конфліктів в резервації. Роман поєднує реалізм з гумором та метафікційними елементами, щоб розповісти про досвід молодого хлопця-індіанця, який мандрує двома дуже різними світами.

Для кращого сприйняття роману варто зробити екскурс в історію. Колективна душа корінних американців Північної Америки була знищена в результаті колонізації їх земель і переселення в резервації. Проте вони втратили не тільки свої землі, а й культуру, історію, гордість, сімейну єдність та власне свій спосіб життя. Ці події, які охоплюють XIX століття та тривають до початку XX століття, започаткували процес, названий В. Дюбуа «подвійною свідомістю» [44]. Це фактично було початком роздвоєння особистості корінних американців. Їх почали сприймати через призму білих людей. Їхня культура та суспільний

устрій більше не були цілісними. Рана від колоніалізму виявилася надто болючою та невиліковною для них. Таким чином, у сьогоденні становище корінного американського суспільства вивчається через призму постколоніальної теорії. Після знищення їх національної гідності їм довелося зібрати уламки своєї душі та спробувати усвідомити що означає бути корінним американцем у нових реаліях. Вони опинилися перед вибором: або відступити до резервації разом з іншими індіанцями, або боротися за те, щоб стати частиною білого світу і сподіватися на прийняття там. Таким чином, ці люди розвинули «подвійну свідомість», яку групи пригноблених по всьому світу мусили прийняти, щоб існувати в білому суспільстві. В епістолярному романі Шермана Алексі «Абсолютно правдивий щоденник індіанця-підробітника» йдеться про головного героя Джуніора, який відчувається пригніченим через те, що душа його як індіанця болить за своє становище та становище своїх родичів й усіх тих, хто живе в резервації і в силу обставин стали п'яницями, хуліганам та вигнанцями [51]. Через конфронтацію з містером П. він робить висновок: якщо залишиться в резервації, то помре. Щоб вижити, він створює «подвійну свідомість», в якій одна його особистість на ім'я Альфред Спирит відвідує білу школу та намагається прижитися у білому світі, а інша його особистість існує як Джуніор Спирит, інвалід, бідний підліток-індіанець. Протягом роману він відчуває, що його ненавидять у резервації за те, що він покинув їх, а у білому світі своїх однокласників його не приймають. Він продовжує боротися в умовах крайніх негараздів; незважаючи на бідність, численні смерті навколо нього, безнадію в його родині та відсутність підтримки, він не здається. Альфред/Джуніор Спирит – боєць та воїн, але при цьому він є вразливим бідним інвалідом-індіанцем без надії на майбутнє. Він живе своїм роздвоєним життям, поки не знаходить опору та не починає лагодити уламки своєї розбитої душі. Після залишення резервації він не мав підтримки ні з боку індіанців, ні з боку білих, але зрештою завоював повагу обох сторін. Людина, якою він став, – це його власне переосмислене «я», що більше не є стереотипом індіанця або аутсайдера в білій школі. Він виховав

свою особистість хороброго воїна, який виборов шанс вижити в цьому суворому світі [44].

5. Роман Лорі Галс Андерсон «Говори» («Speak» by Laurie Halse Anderson) піднімає питання травми сексуального насильства та її наслідків для молодої жінки. Роман описує конкретну історію зґвалтування та подальшого мовчання головної героїні, учениці дев'ятого класу Мелінди Сордіно. Твір переповідає болісну оповідь Мелінди, зображуючи як травма зґвалтування змінює її поведінку, ставлення, мислення та загальне самопочуття. Крім викриття негативних психологічних наслідків для жертви, у романі аналізуються засоби, які вона використовує на шляху до зцілення та одужання – стійкість Мелінди до травматичного досвіду, примирення з її жахливим становищем та протистояння змінам, спричиненим цим досвідом. Відмінною рисою цього роману від подібних (про досвід зґвалтування та оговтування від нього) є те, що автор позитивно зображає шлях героїні до одужання, а не до божевілля та депресії, як це зазвичай буває у романах, побудованих на основі теорії травми. Твір Л. Андерсон має на меті надати сили жертвам зґвалтування і, таким чином, сприяти одужанню тих осіб, які в певний момент свого життя зазнали сексуального насильства. Роман також ставить під сумнів традиційні погляди на особистість і критикує соціальний устрій, зокрема в контексті гендеру та травми.

При цьому, роман Лорі Андерсон містить такі постмодерністські елементи:

- фрагментована структура оповіді та нелінійна побудова роману відображає роздроблену психіку Мелінди; використання маркованих списків та діалогів у вигляді сценарію показує нездатність головної героїні висловити свої почуття звичним способом; розповідь переплітає минуле і сьогодення, показуючи, як травма порушує лінійне відчуття часу;

- акцент на суб'єктивному досвіді травми (роман розкриває суб'єктивний досвід Мелінди, демонструючи психологічний вплив зґвалтування та труднощі одужання, а також показує, як травма може спотворювати сприйняття, пам'ять та особистість, що видно з відрази Мелінди до дзеркал та її фрагментованого самосприйняття);

- використання символізму для зображення внутрішнього світу Мелінди (образ дерева в романі символізує зростання Мелінди, її стійкість і шлях до одужання; дзеркала символізують розбиту особистість Мелінди після зґвалтування, підкреслюючи її боротьбу за самосприйняття; шафа, куди Мелінда ховається, стає символом її ізоляції та спроб втечі від своєї травми);

- критика суспільного ладу (роман критикує патріархальний устрій, який сприяє сексуальному насильству та замовчуванню жертв; він ставить під сумнів ідею, що травму потрібно пережити або зрозуміти, пропонуючи альтернативні можливості для одужання); політизуючи особистий досвід Мелінди, роман викриває, як культурні міфи та соціальні норми можуть дискредитувати свідчення жертв зґвалтування;

- підрив традиційних уявлень про особистість (досвід Мелінди підриває ідею про єдине, стабільне «я», наголошуючи, що травма може роздрібнити особистість; у романі лунає думка про те, що особистість не є непорушною, на неї впливають соціальні очікування та особиста воля) [49, с. 48].

б. «Провина зірок» Джона Гріна («The Fault at Our Stars» by John Green). Написаний у 2012 році, твір розкриває історію кохання двох підлітків, Хейзел та Августа, які хворіють на рак. Роман заглиблюється в теми кохання, втрати, смертності та впливу хвороби, зокрема раку, на життя молодих людей. 16-річна Хейзел, яка страждає на рак легень, знайомиться з Августом, який бореться з остеосаркомою, в групі підтримки для хворих на рак. Їхні стосунки розвиваються у процесі того, як вони переживають свої хвороби та стикаються з екзистенційними питаннями про життя, смерть і сенс свого існування.

Основними темами роману, характерними для постмодерністської літератури, є:

- кохання і втрата (стосунки між Хейзел і Августом підкреслюють інтенсивність і вразливість юного кохання в умовах хвороби);
- смертність (герої стикаються зі своєю смертністю та наслідками своїх хвороб, що змушує їх замислитися над сутністю життя);

- екзистенціалізм (роман порушує екзистенціалістські теми, змушуючи читачів роздумувати над сенсом життя, стражданнями та впливом людей на світ);
- вплив хвороби на життя (роман реалістично показує труднощі та емоційний вплив, які рак та інші захворювання можуть мати для молодих людей та їхніх сімей [53]).

У романі «Провина зірок» використовуються такі постмодерністські літературні прийоми:

- пастиш (використання елементів з інших літературних творів, наприклад, вигадана книга «Імперські страждання», яка є пастишем творів Девіда Фостера Воллеса);
- метафікція (посилання на процес написання та власний досвід автора, що стирає межу між вигадкою та реальністю);
- інтертекстуальність (роман взаємодіє з іншими літературними творами, спонукаючи читачів встановлювати зв'язки між ними та порівнювати їх [61; 72, с. 80]).

Роман отримав позитивні відгуки за реалістичне зображення підлітків, розгляд складних тем та емоційний вплив на читачів. Однак деякі критики також поставили під сумнів його підхід до християнства та використання постмодерністських технік.

7. «Аристотель і Данте відкривають таємниці Всесвіту» Бенджаміна Аліре Саенса («Aristotle and Dante Discover the Secrets of the Universe» by Benjamin Alire Sáenz) досліджує теми особистості, сексуальності та дружби. Аналіз мотивів Б. Саенса, що лежать в основі створення «Аристотеля і Данте», ще більше інтригує читачів. Справа у тому, що Б. Саенс заявив про свою гомосексуальність у віці 54 років. Йому знадобилися десятиліття, щоб примиритися зі своєю нетрадиційною сексуальною орієнтацією, і він хотів написати роман для молодих читачів, який би зобразив складності життя з нетрадиційною орієнтацією в південних штатах США 1980-х років. Цей роман став для автора своєрідним процесом камінг-ауту. Він зізнався: «Я дуже боявся писати цей роман, тому що не почувався комфортно, відкрито заявляючи про

свою орієнтацію в літературному світі» [60]. Незважаючи на свої вагання, Б. Саенс опублікував «Аристотель і Данте» у 2012 році.

Роман кидає виклик очікуванням квір-латиноамериканської літератури (літератури про сексуальні меншини і нетрадиційну сексуальну орієнтацію) своїм підходом до часу та минулого, підриває очікування щодо історичної точності, ставить під сумнів наше сприйняття латиноамериканців у квір-літературі для підлітків. Роман Б. Саенса створює відновлювальну часову структуру через свої наративні засоби, надаючи читачам можливість поміркувати над тим, як історичні наративи можуть зображувати минуле, у якому квір-персонажі латиноамериканського походження можуть процвітати, на відміну від інших жанрів і наративів, зосереджених на досвіді підлітків. Таким чином, роман використовує онтологічні розриви між реальністю та вигадкою, нагадуючи про те, що певні люди та спільноти все ще страждають від історичних та культурних травм [60].

Роман отримав визнання за новаторське зображення квір-підлітків з латиноамериканського середовища та виграв кілька престижних літературних премій. «Аристотель і Данте» можна розглядати як творчий підхід, який допоміг Б. Саенцу осмислити емоційні аспекти «запізнілого» становлення своєї квір-особистості. Цей молодіжний роман допомагає читачам розібратися у власних проблемах, пов'язаних з самозапереченням, а ще більше – уявити квір-підліткове життя, яке було для самого автора в багатьох сенсах недоступним. Ця репаративна мета роману є ключовою для розуміння його хронотопу, підходу до історизації, його емоційних і політичних амбіцій. «Аристотель і Данте» – це результат поєднання уявлення про минуле із сучасним розумінням сексуальної сутності та політики. У якийсь момент емоційність тексту переважає над питанням історичної точності. «Аристотель і Данте» є прикладом використання вигаданих картинок минулого для створення більш егалітарного, відкритого і емоційного уявлення про світ, в якому ми живемо зараз, і про квір-майбутнє, яке ще не настало. «Аристотель і Данте» ілюструє минуле, в якому квір-підлітки латиноамериканського походження можуть розвиватися і процвітати, у якому

квір-життя є не тільки терпимим, але й сповненим надії та потенціалу. Крім цього, роман наголошує на несправедливості і підкреслює травми, що можуть зробити життя нестерпним, але в той же час він створює хронотоп, що зцілює культурні та соціальні травми в межах вигаданого історичного зображення.

«Арістотель і Данте» наповнює квір-латиноамериканську оповідь оптимістичним та позитивним дискурсом, виокремлюючи та руйнуючи межі між історичною реальністю та вигадкою. Він використовує минуле як фундамент для переосмислення історичних реалій, а вигадку – як платформу для уявлення й переосмислення майбутнього. У кінцевому підсумку, це розповідь про майбутнє минуле – історія, сфокусована не на минулому, що вже сталося, а на минулому, яке могло б статися лише у найближчому майбутньому [60].

8. «Загадкова пригода пса уночі» Марка Хеддона (*The Curious Incident of the Dog in the Night-Time* by Mark Haddon) представляє надзвичайно складного оповідача, 15-річного Крістофера Буна. Незважаючи на прихований аутизм (хоча в книзі про це прямо не сказано, але натякається), Крістофер є надійним оповідачем: він намагається висловити свої емоції і при цьому не здатен говорити або розуміти неправду. Крістофер іноді здається (чи навіть прагне бути) більше комп'ютером, ніж людиною. Розповідь ведеться від першої особи, але при цьому відчувається її обмеженість, що може бути пояснено обмеженістю досвіду Крістофера, і хоча це зазвичай могло б зашкодити авторитетності оповіді, натомість такий прийом підкреслює потужні тематичні посилення книги. Розповідь, написана з точки зору юнака з аутизмом, заохочує читачів замислитись над їхніми уявленнями про дійсність та сприйняття [70, с. 180].

Роман поєднує елементи детективної літератури, історій про дорослішання та метафікції, використовуючи унікальну точку зору та сприйняття Крістофера для розкриття тем особистості, сім'ї та викликів, пов'язаних з орієнтуванням у світі, який не завжди має сенс.

У романі можна спостерігати такі постмодерністські елементи:

- ненадійний оповідач (аутизм Крістофера значно впливає на його оповідь, роблячи його унікальним і часом непевним персонажем; його буквально

сприйняття мови та складнощі з вираженням емоцій дають свіжий, хоча іноді викривлений, погляд на події);

- метафікція (Крістофер пише свою історію як книгу, стираючи кордони між вигадкою та дійсністю);
- інтертекстуальність (роман посилається на інші тексти, включаючи оповідання про Шерлока Холмса та математичні концепції);
- виклик жанровим обмеженням (незважаючи на те, що роман написаний у формі детективної історії, він підриває звичні жанрові очікування, зосереджуючись на особистому шляху Крістофера та його емоційному розвитку, а не лише на розгадці таємниці смерті пса);
- дослідження особистості (боротьба Крістофера за розуміння себе та свого місця в світі є центральною темою, що відображає постмодерністський інтерес до особистості як мінливого та сконструйованого явища);
- привабливість для різної аудиторії (здатність роману захоплювати як підліткову, так і дорослу аудиторію своїми складними темами та захопливим сюжетом також відповідає постмодерністським тенденціям) [78; 41, с. 135–138].

По суті, «Загадкова пригода пса уночі» використовує постмодерністські техніки, щоб створити унікальний читацький досвід, який спонукає до роздумів над темами відмінності, особистості та людського буття крізь призму персонажа з аутизмом.

9. «Стаючи бичачим» («Going Bovine» by Libba Bray) Ліббі Брей:

Все, чого бажає 16-річний Кемерон, – це закінчити школу та прожити життя з мінімальними зусиллями. Проте все змінюється, коли він дізнається, що захворів на коров'ячий сказ і скоро помре. Надія приходить у вигляді крилатої Далсі, божевільної панк-ангелиці (можливої галюцинації) з поганою звичкою – вона любить солодощі. Далсі каже Кему, що є ліки від його хвороби, але чи готовий він йти на їх пошук. В компанії карлика, одержимого смертю та відеоіграми, і садового гнома, Кем вирушає у мандрівку спотвореною фантастичною та абсурдною версією Америкою на пошуки ліків.

Роман містить елементи фентезі, історії про подорожі та філософських міркувань і розкриває теми життя, смерті, кохання та сенсу буття. Він також сатирично висміює американську культуру, споживацтво та гонитву за щастям [76].

Твір містить елементи постмодерністської літератури, такі як метафікція, ненадійна оповідь та фрагментована структура оповіді. Книга отримала високу оцінку за гумор, оригінальність та зміст, що спонукає до роздумів, особливо серед молоді. Водночас, багато читачів вважають сюжет надто абсурдним і важким для сприйняття. Ненадійне оповідання головного героя, зумовлене хворобою мозку, змушує читачів зіштовхнутися з мінливістю реальності та суб'єктивністю досвіду.

Книга також торкається таких тем, як героїзм, сприйняття реальності, перехід від дитинства до дорослості, а також вплив кохання та смерті на життя. Л. Брей коментує роман, кажучи, що він «трохи висміює сучасне життя та поп-культуру» [76]. У романі також коментуються ідеали американського матеріалізму, сучасної освіти та релігійних культів. Однак, як говорить авторка про свою книжку, головною темою є питання: «Як ми можемо знати, що ми живемо своїм життям, а не чийось сном?» [76]. Л. Брей також зазначає, що в романі «комедія і трагедія – це дві сторони однієї медалі» [76]. Тема, яка найчастіше проявляється через Кемерона, полягає в тому, що, за словами Л. Бреї, «культура намагається заперечувати агресію та нещасні почуття» [76], а в романі йдеться саме про вираження цих почуттів. Книга написана в стилі потоку свідомості Кемерона та нагадує роман «Дон Кіхот» (містить багато алюзій на «Дон Кіхота» в сюжеті, темах та персонажах).

10. «Кожен день» Девіда Левітана («Every Day» by David Levithan) – це історія 16-річної істоти, що відома просто під літерою А. Він прокидається щоранку в тілі іншої людини (різних рас, типів статури, а також психічних станів, але того ж віку і в тому самому географічному регіоні, що й він), проте не має жодного контролю над тим, в чиє тіло він потрапить. Іноді він прокидається хлопцем, іноді дівчиною, а інколи трансгендером. В одному з найзворушливіших

епізодів роману А стає молодого дівчиною, яка одержима думкою про самогубство. Інколи він прокидається в тілах, що борються з проблемами залежності. Одного дня А опиняється в тілі хлопця на ім'я Джастін і закохується в його дівчину Ріаннон. З цього моменту А намагається завоювати Ріаннон, як тільки може, незважаючи на те, що кожен день він є кимось іншим [45].

Загалом, «Кожен день» – це мила, а часом і безглузда історія, яка влучно відображає, яким має бути життя. Кінець книжки зворушливий, але не надто веселий, і, звісно, залишає простір для продовження. Книга зосереджується на ідеї того, що потрібно вчитися бачити відмінності людей та дивитися на життя з різних перспектив. Роман розповідає про природу людства та про те, яким має бути життя, а також, ближче до кінця, про те, як відпустити все, коли для цього настає час, і навіть зустрітися зі смертю. По суті, «Кожен день» – це книжка, яка заслуговує на те, щоб її вважали сучасною класикою. Девід Левітан зробив майже неможливе: написав книгу для «дітей», яка спрямована на розум і серце дорослих. Вона про те, як це – стати дорослим і приймати дуже складні рішення у повсякденній реальності дорослої людини. Ідея роману про головного героя, який щодня прокидається в іншому тілі, дестабілізує концепцію фіксованої особистості й кидає виклик традиційним уявленням про особистість, стать та стосунки й зв'язки між ними. Елементи постмодернізму у романі – це дослідження плинності часу, зосередженість на суб'єктивному досвіді та тема особистості. Роман постулює центральну істину особистості: істина нашого «я» лежить в межах індивідуальних особистісних характеристиках, а не в соціально сконструйованих категоріях особистості [45].

10. «Крадійка книжок» Маркуса Зузака («Book Thief» by Markus Zusak).

Хоча дія роману розгортається в нацистській Німеччині під час Другої світової війни, він кидає виклик традиційним наративам про голокост, використовуючи неєврейського головного героя та досліджуючи складність людської природи в історичному контексті. У романі присутні елементи постмодернізму, зокрема унікальна наративна перспектива та метафікційні

прийоми. Історію розповідає Смерть, яка спостерігає за життям Лізелі Мемінгер, молодої дівчини, яка вчиться читати та долає жахіття Другої світової війни [58].

Зупинимося більш детально на постмодерністських рисах роману:

- нетрадиційна наративна перспектива: історію розказано з точки зору Смерті, всезнаючого та трохи меланхолійного оповідача, який є одночасно персонажем історії та її спостерігачем; ця незвичайна точка зору кидає виклик традиційним наративним структурам і змушує читачів поставити під сумнів власне розуміння життя та смерті;

- метафікція: роман визнає свій статус художнього твору, у якому Смерть безпосередньо звертається до читача та розмірковує над процесом оповіді; цей метафікційний елемент розмиває межі між вигаданим та реальним світом, спонукаючи читачів замислитися над силою оповіді;

- теми подвійності та неоднозначності: «Крадійка книжок» досліджує подвійність людської природи, демонструючи як здатність до жорстокості, так і до доброти, навіть у контексті війни; роман уникає спрощених моральних суджень, залишаючи простір для неоднозначності та спонукаючи читачів розмірковувати над складними етичними питаннями;

- акцент на мові: роман підкреслює силу мови, яка може як заспокоювати, так і ранили; шлях Лізелі до навчання читанню та її любов до книжок є центральними в оповіді, демонструючи трансформаційний потенціал слів у світі, сповненому насильства та гноблення.

- елементи магічного реалізму [68].

Унікальне поєднання цих елементів у романі робить його потужним стимулом до роздумів: люди, захоплені фальшивими ідеалами, можуть завдати великого болю іншим; переконання мають силу знищувати і світові війни є цьому доказом. Але такі історії також є нагадуванням про те, що більшість людей, які потрапили у вир війни, – це невинні люди. Усі персонажі цієї книги, навіть якщо вони підтримували нацистський режим, були звичайними людьми, які намагалися зорієнтуватися в цьому світі. Їхні випробування та перемоги

завжди відбувалися на тлі війни та страждань. По суті, їхні життя були практично вписані у війну [69].

Таким чином, проаналізовані романи – це лише кілька прикладів того, як постмодернізм проявляється в літературі для підлітків. Цей літературний рух продовжує розвиватися та впливати на цю категорію літератури, пропонуючи читачам складні та захопливі наративи, що досліджують особистість, соціальні проблеми та саму природу оповіді.

2 ХУДОЖНЄ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ У СУЧАСНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПІДЛІТКОВІЙ ПРОЗІ НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ ДЖ. ГРІНА «ПРОВИНА ЗІРОК» ТА М. ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК»

2.1 Постмодерністське художнє осмислення концептів життя і смерті у романі Джона Гріна «Провина зірок»

У постмодерністському романі американського письменника Джона Гріна «Провина зірок» йдеться про Хейзел Грейс, 16-річну дівчину, котрій в ранньому віці поставили діагноз раку. Через недугу вона змушена постійно носити з собою кисневий балон. Розумна та сумлінна, Хейзел глибоко розмірковує над своїм життям і смертю, вирішивши триматись на відстані від оточуючих, адже вірить, що її смерть спричинить їм біль:

«Пізно взимку, коли мені виповнилось сімнадцять, моя мати вирішила, що я страждаю на депресію, мабуть, тому що я рідко виходила з дому, проводила багато часу в ліжку, читала одну й ту саму книжку знову й знову, рідко їла та присвячувала значну частину свого вільного часу роздумам про смерть» [5, с. 12]

Проте, закохавшись в Августу, вона відкриває для себе нове бачення життя та смерті й примиряється зі своєю недовговічністю та тим, як це вплине на інших.

Август, сімнадцятирічний юнак, який втратив ногу внаслідок раку кісток одразу ж закохується в Хейзел після того, як вона висловлює свої думки про смерть у групі підтримки. Август, як і Хейзел, переймається питаннями життя та смерті, але його турбує те, що після смерті він просто зникне в небуття. Через цей страх Август має нав'язливе бажання зробити щось героїчне і врешті решт таки робить це завдяки своїм стосункам з Хейзел, які не дають йому зникнути в небутті.

У романі концепт життя та смерті розкрито шляхом розгляду таких тем:

1. Дорослішання

Основна увага зосереджена на досвіді двох підлітків, описується їхній шлях від дитинства до зрілого життя. Як і в традиційних історіях про дорослішання, Хейзел та Август починають пізнавати дорослий світ з усією його складністю, відчувати власні тіла та сексуальність по-новому. Вони протестують проти суспільства, родини, правил та релігії, але примиряються з ними. Їхній перехід у доросле життя ускладнюється тим, що вони хворіють на рак і стикаються зі смертю. Рак змінює підхід героїв до дорослого життя. Вони постійно відчувають свою нестійкість, через що їм доводиться балансувати між

дорослішанням та юністю, адже остання була періодом їхнього життя, коли вони буди здорові, тому вони бояться її втратити, а їхньому дорослішанню загрожує рак, отже герої вирішують швидше подорослішати, поки не пізно [53].

Рак робить кожен із цих складних етапів дорослішання ще важчим, ніж зазвичай, адже вони наповнюються значеннями та відтінками, з якими здорові підлітки ніколи не зіштовхуються. Наприклад, вони не переживають стосунки, як звичайні підлітки, тому що їхнє майбутнє невизначене; вони не можуть експериментувати з алкоголем та наркотиками, як їхні ровесники, бо рак змусив їх рано зіткнутися з потужними знеболювальними. Але найважливіше, що взаємини з хворими тілами ускладнюють цей перехід. У Августа немає ноги, а Хейзел постійно носить кисневий балон та має слабкі легені. Проте Хейзел та Август знаходять порозуміння, базуючись на своєму досвіді боротьби з раком, і між ними виникає глибоке кохання. Хоча їхнє дорослішання не є типовим, Хейзел та Август все ж проходять через фізичну, емоційну та психічну зрілість, випереджаючи своїх однолітків. Таким чином, рак стає силою, що спонукає їх швидше дозрівати та розвивати глибоке розуміння життя, смерті, кохання та взаємин, якого їхні здорові ровесники ще не досягнуть протягом багатьох років.

2. Цінність життя і страх смерті

Хоч герої й прагнуть жити з гаслом своєї групи підтримки «Жити сьогодні якнайкраще», кожна їхня дія, взаємини й досвід перебувають під тінями їхньої неминучої смерті. І Хейзел, і Август надзвичайно чутливі до власної смертності. Вони вимушені зіштовхуватися з питаннями, з якими більшість молодих людей не стикаються, проте їхні турботи зосереджені навколо спільних екзистенційних дилем: як знайти сенс у житті та смерті? Як залишити після себе слід? Який вплив смерть людини має на інших? Чи існує потойбічне життя, і, якщо так, що там? Розвиток їхніх характерів відбувається через розкриття цих питань [61].

Їхні особисті тривоги щодо смерті розвиваються по-різному. Август боїться зникнути в небуття після смерті, що його життя буде позбавленим сенсу й ніхто його не згадає, коли він піде. Після того, як він висловив цей страх у групі підтримки, Хейзел реагує глибоко інтелектуально й каже, що все помре, що був

час до них і буде час після них. Проте, попри власні слова, вона все ще сама глибоко переживає питання власної смертності. На відміну від егоїстичного страху Августа зникнути в небутті, Хейзел розглядає своє наближення смерті як подію, що завдасть непоправної шкоди оточуючим – ніби вона граната, яка ось-ось вибухне. Її найбільше турбує як захистити оточуючих від болю, який спричинить її смерть. Це змушує її дистанціюватися від ровесників і родини, що обмежує її бажання робити те, що роблять звичайні підлітки. Її страх заподіяти біль іншим своєю смертю приводить до її одержимості вигаданим романом «Імперські страждання». Вона ототожнює себе з головною героїнею і книгою загалом, адже вона точно зображує смерть. Водночас, Хейзел стає одержимою тим, що відбувається після раптового закінчення роману і прагне дізнатися про долю сім'ї в «Імперських стражданнях» після смерті головної героїні, вірячи, що це знання дасть їй змогу зрозуміти як її смерть вплине на її родину [24].

Август мріє здійснити свій єдиний героїчний вчинок – відвезти Хейзел до Амстердама. У метатекстуальному сенсі цей вчинок дозволяє йому «залишитися живим» після смерті, оскільки його історія, розказана в романі, буде й надалі доступною читачам «Провини зірок». Проте у романі пам'ять про нього живе далі в Хейзел та її батьках. Хейзел також розвиває нове розуміння життя і смерті завдяки своїм стосункам з Августом. Завдяки їхнім стосункам вона здатна вийти зі своєї ізоляції та вперше жити своїм життям, навіть попри свою неминучу смерть. Коли рак Августа виходить з ремісії і він помирає, вона здатна відчувати, що таке втратити кохану людину і подолати це, що дозволяє їй усвідомити, що її родина зможе пережити її смерть. Хейзел також починає розуміти, що смерть – це подія, яка дозволяє нам цінувати життя. Вона демонструє це розуміння під час промови на похороні Августа, коли каже: *«Без болю ми не знали б радості»* [26].

Зрештою, стає зрозуміло, що життя визначається нашими стосунками з іншими, а важливість і сенс цих стосунків проявляються через біль, який відчувають люди, коли помирає кохана людина.

3. Сім'я.

І Хейзел, і Август вважають своїх батьків дещо нав'язливими, але в кінцевому підсумку розуміють, що батьки просто люблять їх і намагаються зробити все можливе для них. Однак Хейзел відчуває велику провину через вплив її стану на батьків. Вона усвідомлює, що її існування приносить батькам великий біль, і стверджує:

«Можливо, вони раді, що я є, але я є альфою і омегою страждань моїх батьків» [5, с.18].

Вона також відчуває величезну провину за те, що батьки змушені економити гроші та витратити час на її забезпечення та догляд. Хейзел також боїться, що її смерть зруйнує сім'ю. Цей страх є ще одним чинником, який впливає на її захопленість романом «Імперські страждання». Для Хейзел персонажі роману стають втіленням її власного досвіду. У «Імперських стражданнях» головна героїня, молода дівчина на ім'я Анна, помирає від раку у кінці роману. Це спонукає Хейзел шукати відповіді на питання про долю матері Анни та її партнера після фіналу книги. Вона вірить, що розуміння досвіду Анни допоможе їй усвідомити, що станеться з її батьками після її смерті.

Хейзел та Август їдуть до Амстердама, щоб дізнатися, що сталося з батьками Анни після її смерті, але їхні надії розбиваються, коли автор роману, Пітер Ван Хаутен, у нетверезому стані зізнається, що після фіналу нічого не існує. Ця відповідь стає великим ударом для Хейзел, змушуючи її вірити, що після її смерті нічого, включаючи її батьків та родину, не залишиться. Однак наприкінці роману ситуація змінюється. По-перше, Хейзел переживає смерть Августа та бачить, як його родина об'єднується та справляється з трагедією. По-друге, вона дізнається, що Пітер Ван Хаутен написав «Імперські страждання» про свою дочку, яка померла від раку, що показує, що, хоча роман завершується смертю Анни, Ван Хаутен продовжує жити, незважаючи на те, що її смерть штовхнула його в алкоголізм і озлобленість. Нарешті, Хейзел дізнається, що її мати планує стати консультантом з питань раку для молоді, що дає їй зрозуміти, що навіть після її смерті мати продовжить любити її, люблячи інших дітей, яким

судилося зіткнутися з тим самим, що й їй, і що її батьки не впадуть у відчай, як Пітер Ван Хаутен.

4. Відмінність від інших.

Підлітки з роману «Провина зірок» хоча й мають багато типових підліткових захоплень – музика, відеоігри, масова культура, побачення, – постійно відчують, що не такі, як їхні здорові ровесники. Фізичні відмінності – протези, кисневі балони, припухлі обличчя – це очевидні маркери того, що вони інші, але набагато тонше їхні недуги змушують оточуючих відчувати дискомфорт та відчуження, створюючи прірву між хворими та здоровими. Ця різниця особливо помітна, коли Хейзел робить покупки з Кейтлін. Кейтлін недбало згадує, що «померла б» за те, щоб носити підбори, які вона знайшла на полиці магазину [40, с. 97]. Вона зупиняється і дивиться, ніби вибачається, ніби говорити про смерть перед людиною, яка помирає, недоречно. Хейзел не ображається, але рак не дозволяє Кейтлін розмовляти так, як вона могла б зі здоровою подругою. Пізніше маленька дівчинка запитує Хейзел, чому та носить кисневий балон. Мати дитини збентежена, але Хейзел спокійно пояснює дитині свою ситуацію.

Таке сприйняття їх як інших не лише нав'язується хворим здоровими людьми. Часто люди з раком починають визначати себе через свій досвід хвороби. Хейзел працює над руйнуванням стереотипів про рак, постійно спростовуючи кліше про те, що люди, які помирають від раку, відрізняються від звичайних людей. Вона розповідає про те, як здорові люди часто уявляють тих, хто живе з раком, героїчними або надто трагічними. Образи в романі доводять, що молоді люди з раком не більш благородні, хоробрі чи духовні, ніж інші – вони просто звичайні люди, які живуть з хворобою. Август стає яскравим прикладом реальності молодих людей, які живуть з раком і помирають від нього. Після того, як його рак знову дає про себе знати, Август, життєрадісний, веселий, впевнений у собі та привабливий хлопець, перетворюється на кволу, перелякану та принижену людину. Чесність, з якою Хейзел зображує кінець його життя, не

дозволяє читачам віднести його до якоїсь особливої категорії, а отже, стирає різницю між ним та будь-якою звичайною людиною, яка вмирає [24].

Проте, саме через спільний досвід своєї відмінності від інших, Август та Хейзел утворюють нерозривний зв'язок. Вони розуміють, що означає бути об'єктом жалю і просто неправильно зрозумілими. Вони швидко долають те, що відрізняє їх від інших, і починають формувати стосунки, які виходять за межі хвороби. Таким чином, оповідь Хейзел зображує, як відмінність може призвести до дружби, але в кінцевому підсумку сама людина, яка живе з хворобою, нічим не відрізняється від інших. Ця перспектива дозволяє Хейзел обмежити їхні з Августом відмінності і наблизитися до «нормальності» [26].

5. Релігія та філософія.

Зіткнувшись з жахливою дійсністю життя з раком та смертю, підлітки, кого це спіткало, їхні родини й друзі, залишаються в пошуках відповідей, сенсу та втіхи у цій непростій ситуації. Багато персонажів роману звертаються до релігії як до джерела відповідей на питання про їхню долю. Ця ідея закладається з самого початку, коли Хейзел відвідує групу підтримки, яка розташовується в підвалі церкви. Церковна будівля має форму хреста, а кімната розміщена там, де б мало бути серце Ісуса під час розп'яття. Хейзел, Айзек і Август жартують, що група збирається в «буквальному серці Ісуса», проте, в переносному сенсі, розташування групи натякає на переконання деяких людей – що хворі мають особливе місце в серці Ісуса.

Релігія пропонує прості відповіді на страждання та вселяє надію, що доля персонажів в руках вищої сили. Але для багатьох героїв, зокрема Хейзел та Августа, релігія або Бог не є достатнім поясненням їхньої долі. Хейзел, Август та інші звертаються до різноманітних філософських пояснень, аби знайти сенс свого життя та смерті. Ці філософські концепції охоплюють як екзистенціалізм, на зразок пошуків Августом сенсу свого життя, так і нігілізм, втілений у філософських поглядах Пітера Ван Хаутена. Саме через ці філософські лінії персонаж Хейзел зазнає найбільшої трансформації.

На початку роману Хейзел реагує на страх Августа перед забуттям, зауважуючи, що все має свій кінець. Проте через її взаємини з Августом її світогляд змінюється. Вона розуміє, що люди продовжують жити після смерті, через їхні зв'язки з коханими та вплив, який вони мають на життя інших людей. Таким чином, нігілістична філософія, якої вона дотримується на початку книги, трансформується, і вона формує нове розуміння життя і смерті, яке дає їй деяку надію та полегшення щодо прийняття своєї долі.

Варто зауважити, що у романі використовуються різноманітні символи для підкреслення постмодерністського тлумачення концептів життя і смерті:

Цигарки Августа: Коли Август дістає цигарку після зібрання групи підтримки й кладе її в рот, Хейзел охоплює думка про те, як людина, що пережила рак, активно бере участь у діяльності, яка, як відомо, його викликає. Але Август пояснює, що сигарети є метафорою – він ніколи їх не запалює, лише тримає між зубами. Здатність тримати цигарку в роті, але не запалювати її, – це акт контролю. Метафорично, цигарки допомагають Августу отримати відчуття контролю над раком. Присутність сигарет стає менш помітною, коли Август втрачає контроль над хворобою і наближається до смерті в кінці роману. Коли Хейзел знаходить Августа на заправці незадовго до його смерті, де він намагається придбати цигарки, він втратив контроль над своїм тілом – він більше не ходить самостійно, страждає від нетримання сечі та блювоти. Його стан у поєднанні з його спробою купити цигарки і, зрештою, поразкою, свідчить про те, що він остаточно піддався раку і більше не може контролювати своє життя:

«Хейзел стає на коліна біля його труни й кладе руку на груди Августа. Вона каже: «Я кохаю тебе» в теперішньому часі, і що все добре, хоча вона не впевнена, чи він її чує. Вона відкриває свою сумочку й дістає пачку цигарок. Потім кладе їх у труну і шепоче, що він може їх запалити; вона не проти» [5, с.127]

Сказавши Августу, що вона кохає його в теперішньому часі, Хейзел відмовляється поховати його. Вона дотримується обіцянки, яку дала Августу на

заправці – принести йому цигарки, але в метафоричному сенсі вони дають Августу знати, що йому більше не потрібно хвилюватися.

Вода: Вода виступає символом страждання Хейзел протягом усього роману. Через рак у її легенях накопичується рідина, що ускладнює її пересування, а також змушує носити кисневий апарат. В один момент роману ця рідина ледь не вбиває її, що призводить до реанімації і втрати можливості подорожувати з Августом до Амстердама. Впродовж твору вона кілька разів порівнює свою хворобу і страждання з потопанням:

«Хейзел описує свій біль як хвилі, що раз по раз кидають її об скелі, залишаючи її обличчям вгору у воді, не даючи потонути» [5, с.172].

Хейзел використовує образ утоплення, щоб описати біль, і символ води як її страждання. Вода також перегукується з прізвиськом Августа – Вотерс (з англ. – «води»), оскільки він став джерелом її найбільшого болю. Однак ці страждання, представлені образом води, також ведуть до її особистісного зростання та глибинного розуміння життя, відтак символізм води є багатограним:

«Я сумувала за майбутнім... Я, напевно, ніколи більше не побачу океан з висоти тридцяти тисяч футів, з такої висоти, що не можна розрізнити ні хвилі, ні човни, і океан здається великим і нескінченним монолітом. Я можу це уявити, але я ніколи більше не зможу цього побачити, і мені спало на думку, що ненаситна амбіція людей ніколи не втамовується здійсненням мрій, бо завжди є відчуття, що все можна зробити краще і знову» [5, с.197].

Коли Август помирає, Хейзел знову описує відчуття його втрати як відчуття, ніби її розбивають хвилі, але вона не може потонути. Проте, завдяки цьому досвіду, вона пізнає силу кохання та переконується, що її родина переживе її смерть. Вода починає символізувати подвійну природу страждання: воно є болісним, але необхідним для життя. У своєму останньому листі до Ван Хаутена Август описує воду в легенях Хейзел як *«благословення пустелі, прокляття океану» [40, с. 96].* Це показує, що вода може бути як позитивним, так і негативним образом, залежно від обставин. Ця ідея також відбивається в атмосфері Амстердама. Місто, як і Індіанаполіс, де розгортаються основні події

роману, – місто каналів, яке багато в чому зобов'язане своєю красою воді, що протікає через нього. Проте Амстердаму також постійно загрожує підйом води. Епіграф до «Провини зірок», рядок з вигаданого роману в історії «Імперські страждання», описує воду як «одкровення», зображаючи, як змінюється значення води, і хоча вона спричиняє страждання, вона також веде до звільнення.

Граната: Хейзел порівнює себе з гранатою, адже відчуває себе загрозою для родини, і тому що може будь-якої миті «вибухнути» (тобто померти):

«Я як... як... Я як граната, мамо. Я – граната, і колись я вибухну, і я б хотіла мінімізувати втрати, гаразд... Я просто хочу триматися від людей подалі, читати книжки, думати і бути з вами, бо я нічого не можу вдіяти, щоб не завдати вам болю» [5, с. 42]

Погляд Хейзел на себе як на вибухівку починає змінюватися, коли вона усвідомлює, що Август обрав бути з нею. Водночас, вона відчуває тривогу щодо заподіяння болю і пророкує біль, який вона згодом відчуватиме через стан Августа:

«Хейзел підходить та кладе голову на коліна Августа. Він просить вибачення, що не сказав їй. Вона не може на нього гніватись і розуміє, що тепер він став вибухівкою у їхніх стосунках. Вона розуміє, що марно рятувати інших від власної смерті» [5, с. 201]

Хейзел усвідомлює зміни ролей у їхніх взаєминах та визнає, що помилялася, відсторонюючи інших через власне здоров'я. Закохавшись в Августа, вона починає розуміти, що не може та не буде припиняти любити його через його рак. Август відчуває провину за заподіяний їй біль, зазначаючи, що саме він є тією гранатою, що вказує на усвідомлення ним зміни ролей.

«Провина зірок» Джона Гріна чітко демонструє елементи, характерні для постмодерністської літератури, зокрема метафікційний підхід, наголос на індивідуальному досвіді та відмові від традиційних наративів, стирання меж між реальністю та вигадкою, насичення самореференційним гумором, розкриття тем смертності й особистості, а також виклик традиційним літературним нормам:

1. Метафікція: роман часто наголошує на своїй вигаданій природі. Головна героїня, Хейзел, усвідомлює, що є персонажем історії, коментує сюжет, персонажів та навіть стиль написання. Цей підхід ставить під сумнів віру читачів в історію та спонукає їх задуматись над побудовою наративів. Наприклад, одержимість Хейзел романом «Імперські страждання» та її прагнення зустрітись з автором підкреслюють силу вигадки та її вплив на життя [66, с. 25].

2. Акцент на індивідуальному досвіді: постмодернізм визначає пріоритет суб'єктивних переживань індивіда над загальними. «Провина зірок» зосереджується на інтимних переживаннях Хейзел та Августа, підлітків, які борються з раком і прагнуть кохання. Їхні особисті проблеми, страхи та бажання займають центральне місце, витісняючи великі історичні чи суспільні події. Роман досліджує їхній особистий досвід хвороби, кохання та смерті, підкреслюючи суб'єктивність формування сенсу.

3. Виклик традиційним наративам: роман відмовляється від традиційних наративів про героїзм, романтику та навіть ідею «щасливого кінця». Головні герої борються з обмеженнями власного існування та довільним характером страждань, знаходячи сенс у менших, більш особистих переживаннях [73].

4. Фрагментація та пастиш: постмодерністські твори часто поєднують елементи різних жанрів, стилів і культурних елементів. Роман містить елементи романтики та навіть філософських роздумів. Діалоги персонажів рясніють посиланнями на поп-культуру, літературними алюзіями та дотепними жартами, створюючи фрагментарний ефект колажу. Роман також використовує пастиш, запозичуючи та переосмислюючи існуючі літературні традиції, зокрема романтизму, для формування унікального наративу [39, с. 410].

5. Скептицизм та іронія: для постмодернізму характерні скептицизм та іронія стосовно грандіозних тверджень про істину та сенс буття. «Провина зірок» використовує цинічний, але гумористичний тон, ставлячи під сумнів романтизовані погляди на кохання та смерть. Дотепні та самоіронічні діалоги

Хейзел та Августа, а також дослідження романом абсурдності їхньої ситуації демонструють цей постмодерністський скептицизм.

Оскільки для постмодерністського роману ключовим є наголос на індивідуальному досвіді, вважаємо за необхідне проаналізувати погляди головних героїв на життя та їхні зміни з плином часу. Упродовж цілого роману Хейзел та Август прагнуть зрозуміти суть існування. Хейзел вважає, що всесвіт не переймається людським буттям та стражданнями, і ця думка змушує її розмірковувати над сенсом існування та можливістю життя після смерті. Август, натомість, цінує ідею здійснити щось героїчне у своєму житті, бо хоче, щоб інші визнали його важливість, а також бажає залишити слід в пам'яті. Він переконаний, що лише пам'ять про нього у тих, хто житиме після його смерті, надасть сенс його життю, адже його цінність для світу не зникне просто з його смертю. Він вірить у те, що людина може стати безсмертною, якщо її пам'ятають, і завжди обговорює це з Хейзел, зокрема свій страх бути забутим і те, що він ще не зробив нічого вартісного. Це можна побачити з його виступу в групі підтримки:

«Я боюся забуття, – сказав він, не роздумуючи. – Я боюся його, як сліпий боїться темряви» [5, с. 85].

Ці слова демонструють його небажання опинитися в стані забуття, тому він докладас зусиль, щоб зберегти репутацію чуйної людини, щоб люди запам'ятали його як добру й гідну особистість, яку варто пам'ятати. Це підкріплюється його словами:

«Звісно, я боюся земного забуття... але я вірю, що люди мають душі, і я вірю в спілкування душ. Забуття – це щось інше, страх, що я не зможу нічого дати взамін свого життя. Якщо ти не живеш життям заради вищого блага, ти мусиш щонайменше померти смертю заради вищого блага, розумієш? І я боюся, що не матиму ні життя, ні смерті, які мали б якесь значення» [5, с. 107]

Август Уотерс боїться прожити життя або зустріти смерть, які не мають для нього сенсу, отже, служіння вищому благу є для нього шляхом зробити життя змістовним.

Загалом, роман кидає виклик традиційним оповідам про героїзм і страждання, зображуючи персонажів, які усвідомлюють свою неминучу смерть і борються зі складнощами свого короткого існування. Твір сповнений постмодерністського осмислення концептів життя та смерті, яке виражається через нестабільність смислу, мінливість особистості та дослідження індивідуального досвіду в умовах смертності:

- **Нестабільність сенсу:** роман ставить під сумнів ідею незмінної або об'єктивної істини, зокрема щодо смертності. Зв'язок Хейзел з вигаданим романом «Імперські страждання» підкреслює це, адже вона шукає відповіді щодо фіналу, але знаходить лише неоднозначність, що відображає невизначеність життя та смерті [72, с. 80].

- **Мінливість особистості:** Хейзел та Август пізнають себе не лише як підлітки, а й як особистості з раком, що ведуть боротьбу з недугою та її впливом на їхнє самосприйняття. Їхні особистості постійно змінюються, формуючись на основі їхніх переживань, взаємин та розуміння власної смертності.

- **Особистий досвід та смертність:** твір робить наголос на суб'єктивному досвіді Хейзел та Августа, підкреслюючи їхні унікальні погляди на життя, кохання та втрату. Він передає інтенсивність емоцій, пов'язаних зі смертю у юному віці, підкреслюючи прагнення до наповнених сенсом переживань та залишення згадки про себе [36, с. 179].

- **Виклик традиційним наративам:** твір дещо змінює основні традиційні оповідні лінії про героїзм та страждання, подаючи більш виважений погляд на життя тих, хто бореться з невиліковною хворобою. Хейзел та Август піддають сумніву ідею, що їхні долі визначаються лише хворобою, намагаючись відшукати сенс та взаємозв'язок всупереч їй.

- **Енергія слова та нарації:** сама структура роману є своєрідною розповіддю, яка прагне осмислити життя та смерть. Через призму переживань Хейзел та Августа, Джон Грін вивчає вплив слова на формування нашого сприйняття світу, а також його недоліки у передачі повної глибини людського буття.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що роман «Провина зірок» характеризується низкою ключових постмодерністських елементів, які виражають концепти життя і смерті з використанням метафікції, ставлячи особистий досвід на перший план, кидаючи виклик традиційним наративам, використовуючи фрагментарний стиль оповіді та застосовуючи іронію і скептицизм, аби поставити під сумнів усталені літературні традиції.

2.2 Екзистенційна проблематика та ціннісні орієнтири людського буття у постмодерністському романі М. Зузака «Крадійка книжок»

У сучасному постмодерністському світі навчати молоде покоління про мету й цінність людського буття часто видається нелегким завданням. Поп-культура прищеплює переконання, ніби істина – то справа особистих поглядів, а людство – не більше, ніж результат еволюції матерії та хімічних елементів. Саме тому виникає велика потреба популяризувати істину про те, що немає нічого ціннішого, ніж людство, і люди мусять цінувати людське життя. Бестселер Маркуса Зузака «Крадійка книжок» доводить, що людство цінне й закликає людей плекати доброту й співчуття. Події книги розгортаються в нацистській Німеччині, а оповідач – Смерть, яка розповідає про юну дівчинку на ім'я Лізель Мемингер. Блукаючи світом, сповненим потрясінь і війни, Лізель відкриває силу слів і історій. Хоча формально роман відносять до підліткової літератури, він виходить за межі своєї категорії, пропонуючи читачам різного віку глибоке рефлексивне зображення людської здатності витримувати навіть найжахливіші обставини. Роман М. Зузака робить більше, ніж просто розповідає історію – він занурює читача у світ, де слова можуть як руйнувати, так і втішати, стаючи інструментами виживання й джерелами глибинного зв'язку. Мандрівка Лізель та стосунки, які вона вибудовує, підкреслюють важливість доброти та людських взаємин. Заглиблюючись у її життя, читачі розмірковують над незламною силою слів та їх здатністю надихати на зміни й творити відчуття спільного зв'язку через уявні світи, які вони оживлюють [58].

Одним із найвражаючих аспектів «Крадійки книжок» є вибір Смерті як оповідача, вибір, що трансформує традиційну форму оповіді. Оповідь від імені Смерті кидає виклик звичному наративу. Вона спостерігає за людським життям з дистанційованої, але особистої точки зору. Такий підхід дозволяє Смерті висвітлити аспекти смертності та людяності, які інакше могли б бути непоміченими. Від спостереження за кольорами на небі до споглядання плинності життя, Смерть презентує свій власний погляд на речі, що збагачує оповідь. Відсторонена перспектива Смерті пропонує іронічне віддалення від подій роману, проте її захоплення людьми – «людьми, що залишилися» – додає емоційної глибини та піднімає філософські ідеї роману [68].

Роман наповнений відступами й коментарями стосовно крихкості життя. Іронія у «Викрадачці книжок» полягає у тому, що Смерть розповідає історію, дія якої розгортається в один із найжахливіших періодів історії. Використовуючи Смерть як оповідача, М. Зузак використовує похмурий, але сповнений співпереживання тон, який водночас не є ні сентиментальним, ні відстороненим. Саме це робить історію унікальною та переносить увагу читачів за межі подій Другої світової війни на універсальну природу життя й смерті [27].

Зіставлення вічної природи Смерті з людською смертністю підкреслює гірко-солодку сутність людського буття, спонукаючи як до самоаналізу, так і до емпатії. Це поєднання іронії та зворушливості дає можливість глибше розуміти зв'язок подій роману з його історичним контекстом. Очима Смерті читачі переживають і жах, і красу людського життя в часи неймовірних страждань.

По суті, «Крадійка книжок» – це історія дорослішання. Перетворення Лізелі з неписьменної, пригніченої дитини на молоду жінку, яка знаходить втіху та силу у словах, є одночасно емоційним та інтелектуальним процесом. Протягом роману вона втрачає майже все – брата, матір, друзів – проте вона зростає і розуміє цінність життя та пам'яті. Її взаємини з названими батьками, Гансом та Розою, з найкращим другом Руді та Максом формують її уявлення про кохання, втрати та стійкість. Кожні стосунки наповнені емоційним значенням, відображаючи різноманітні прояви любові та вірності. Зв'язок Лізелі з Максом

особливо зворушливий, оскільки обидва зазнають дегуманізації під нацистським режимом. Через книги вони будують спільний простір спротиву, у якому слова дозволяють їм зберегти людяність [28].

У романі, що розкриває руйнування, пам'ять стає могутньою зброєю спротиву. Життя Лізель – це відгомін втрачених нею людей, а її історія стає свідченням їхнього існування. Розповідаючи історії, вона зберігає не тільки власні спогади, а й життя тих, кого любила, зокрема Макса та Руді.

«Крадійка книжок» демонструє значення пам'яті – як особистої, так і суспільної. Роман змушує читачів задуматися про моральний обов'язок пам'ятати тих, хто страждав і загинув у часи лиха. Смерть, як оповідач, підкреслює цю ідею, усвідомлюючи власну роль у збереженні історій людей довго після їхньої смерті. Роман підкреслює, що саме оповідь робить нас людьми та допомагає вийти за межі фізичного існування.

Тема скороминущості життя виводиться автором як провідна, оскільки Смерть спостерігає за плином часу та тим, як кожна мить несе власний, особливий настрій, розкритий змінами кольорів. Це вказує на ширшу тему роману про швидкоплинність життя, та тонку красу, що міститься навіть у його найтемніші періоди. Захоплення Смерті кольорами розкриває глибинну, споглядальну сторону її характеру, яка відрізняється від традиційних зображень Смерті як байдужої чи зловісної:

«Люди помічають кольори дня лише на світанку та заході сонця, але для мене є очевидним, що день – це безліч відтінків та кольорів кожної митті. Година може складатися з тисяч різних кольорів. Жовті, як віск, хмарно-блакитні. Сумні темряви. У своїй роботі я намагаюся їх помічати» [6, с. 7]

Ця цитата свідчить, що Смерть, як і люди, помічає та цінує складність життя. Згадка про її «роботу» гуманізує її, натякаючи, що вона дивиться на життя з позиції вимушеного обов'язку, а не власної волі. Як видно з цитати, стиль оповіді М. Зузака багатий на образи та символи, адже він використовує кольори як інструмент для емоційного зображення різних моментів. Поетичне спостереження Смерті нагадує читачам, що краса існує навіть у пересічному чи

трагічному. В історичному контексті, цей уривок підкреслює, що навіть під час жахів війни, існують періоди спокою для роздумів.

Шість персонажів є ключовими у романі і заслуговують на більш детальний аналіз:

1) Смерть: Оповідачка Смерть, з першого погляду є саркастичною, з цинічним почуттям гумору. Вона все більше втомлюється та проявляє докори сумління в міру розгортання роману, тому що їй довелося забрати так багато душ, особливо з початком війни. Смерть – збиральниця душ, вона може бути веселою та навіть привітною для читача, але вона не здатна бути приємною. Іноді Смерть «вимушена» діяти, при цьому співчуваючи людям.

2) Лізель Мемингер – головна героїня на порозі підліткового віку, яку підбадьорюють книги. З часом вона формує власний моральний кодекс і не боїться дотримуватися його навіть під загрозою власному життю. Її вдовчили Губермани після смерті брата (батько покинув їх, тому що був комуністом, а мати змушена була віддати її в прийомну сім'ю, щоб уникнути нацистських переслідувань). Назва роману пов'язана саме з Лізель, оскільки вона викрадала книги у гробаря, з вогнища, а потім у дружини мера, Ільзи Герман.

3) Ганс Губерман – названий батько Лізель. З Лізель він лагідний та спокійний, і саме він перший зумів завоювати її довіру. Йому властиве бажання допомагати іншим, він завжди добрий та щирий до людей. Ганс має чіткі моральні принципи та не схильний відступати від них. Він постійно ставить інших на перше місце, інколи навіть собі на шкоду.

4) Роза Губерман – названа мати Лізель. На відміну від свого чоловіка, Роза спочатку здається холодною, різкою та нетерплячою жінкою. Але згодом розкривається її доброта, коли вона прихистила Макса та добре ставилася Лізель, попри сувору вдачу.

5) Макс Ванденбург – таємний сусід Губерманів, який ховається в їхньому будинку. З'явившись у них, Макс виглядає слабким, обережним та замкненим. Набуваючи сил, він висловлює сильну ненависть до Гітлера, і вона стає його стимулом вижити, незважаючи ні на що. Він найбільше розуміє Лізель та її

переживання, тому й не дивно, що вони стають не просто друзями, а спорідненими душами.

б) Руді Штайнер – найкращий друг Лізель та втілення образу ідеального арійця зі світлим волоссям, блакитними очима, спортивними та інтелектуальними здібностями. Проте, він неймовірно чутливий та співчутливий, що проявляється у його любові до Лізель та в тому, що він завжди поруч з нею.

Ці персонажі вирізняються добрими вчинками та гуманізмом, що протиставляється безжальності нацистської партії. Хоча вони у меншості серед дедалі ворожішої культури, їхні вчинки завжди безкорисливі та сповнені любові, навіть коли вони наражають себе на небезпеку. Губермани приймають Макса та доглядають за ним до одужання, хоча їх будь-якої миті можуть викрити, а Руді безперестанно доводить, що він вірний друг Лізель, хоча це може коштувати йому дуже дорого. Роман представляє любов і доброту як визначальні риси людства і його найвищу мету. Персонажі, надзвичайно обдаровані співчуттям, надають Лізель всю необхідну їй батьківську, братерську та дружню підтримку, а також сприятливе середовище для її особистісного становлення [58]. Оповідач Смерть, зображена як стара, стомлена від роботи жінка, проте розповідає історію Лізель Мемингер переважно тому, що турбується – як не дивно, про її життя. Ми пізнаємо її протягом роману, читаючи її дотепні й трохи саркастичні екзистенційні коментарі про життя, смерть та війну. Вкінці вона каже:

«Коли я нарешті прийшла за Лізель, я отримала егоїстичне задоволення від усвідомлення того, що вона так мудро прожила свої дев'яносто років. На той час її історії торкнулися багатьох душ» [5, с. 509]

Основна думка Смерті в тому, що для людей немає нічого важливішого, ніж добре прожити життя; люди мають потенціал для жахливих вчинків, але найкращі з них, такі як Лізель, Ганс, Роза, Макс і Руді, оберуть інший шлях – любити людей і благословляти чужі душі. Цікаво також відзначити, що Смерть не є своїм власним босом. З її мови та тону можна зробити висновок, що вона працює, чи то на долю, Бога чи когось іншого (найімовірніше, на Бога,

враховуючи традиційний настрій роману та християнські посилання). Це вказує на те, що любов і співчуття в людському житті мають вищу мету.

Вважаємо за потрібно окреслити основні теми, які є типовими для роману і безпосередньо стосуються концептів життя та смерті:

1. Сила слів є центральною темою роману, а мова зображена як сила руйнування й інструмент зцілення. Від моменту, коли Лізель викрадає свою першу книгу «Посібник могильника», слова починають формувати її особистість, дозволяючи їй втекти від суворих реалій нацистської Німеччини, де інформація контролюється, а власна думка жорстоко переслідується. Її крадені книги стають символами непокори, засобом втечі та спротиву. М. Зузак досліджує, що слова можна використовувати як для контролю, так і для визволення. Упродовж книги автор демонструє, що словами можна злісно маніпулювати, як видно з пропаганди Гітлера, але також використовувати їх, щоб дарувати надію. Зв'язок Лізель з Максом Ванденбургом, євреєм, що переховується в її підвалі, є основою оповіді – Лізель читає йому, а у відповідь Макс пише історію для неї, яка відображає їхній спільний опір нацистському режиму. Оповідь стає життєво важливим ресурсом не лише для розваги, але й для виживання [68].

У романі грамотність протиставлена нищівній силі пропаганди. Нацисти використовують мову, аби контролювати й знищувати знання, що символізується спаленням книг, тоді як такі персонажі, як Лізель, чинять опір гнобленню через читання та письмо. Плекаючи грамотність, вони зберігають свою незалежність й людяність, незважаючи на хаос довкола. Слова при цьому є не просто засобом комунікації, а потужним інструментом опору й трансформації. Роман розкриває те, як Лізель використовувала слова, щоб знайти собі прихисток у нацистській Німеччині, а пізніше використовує слова, щоб заспокоїти своїх сусідів під час повітряних нальотів, читаючи уривки з книжок [69].

Автор описує використання Гітлером ораторського мистецтва для промивання мізків німцям та примусу їх повстати проти євреїв; молода ж дівчина, яка розуміє силу слова, здатна кинути виклик фюреру словами співчуття

та любові. Читання, зокрема читання її творів Макса, приносить Лізель велику радість протягом роману, проте вона впадає у відчай, побачивши Макса на шляху до концентраційного табору, та розриває книгу, розмірковуючи над тим, що таке добрі слова. Ільза дає Лізель чистий зошит і заохочує її писати. Зрештою, Лізель пише історію свого життя, завершуючи фразою:

«Я ненавиділа ці слова і любила їх, і сподіваюся, що виправдала їх» [6, с. 512]

Ця фраза виражає розуміння Лізель маніпулятивної сили слів і вказує на її намагання опанувати мистецтво письма, щоб використовувати слова правильно.

Мову, письмо та читання ми сприймаємо як символи самовираження і волі протягом усього роману. Читання й письмо сприяють розвитку та особистому визволенню персонажів і стають основою дорослішання Лізель. До завершення роману, характер дівчинки сформовано завдяки її успіхам в читанні, письмі та вивченні мови. Навички письма та читання служать їй соціальними маркерами, адже заможні громадяни є грамотними, мають книжки і навіть бібліотеки. Бідні та неписьменні, навпаки, книжок і бібліотек не мають. Неодноразовий порятунок Лізель книг з нацистських багать демонструє її прагнення до волі та відмову підкорятися тотальному контролю держави.

2. Смертність. Книга демонструє присутність смертності у житті кожного персонажа. Смерть головних героїв протягом всього роману слугує підтвердженням смертності кожного. Оскільки події «Викрадачки книжок» розгортаються під час Другої світової війни, смерть і геноцид здаються майже всюдисущими. Смерть сприймається не так вороже й загрозово, оскільки вона пояснює причини знищення кожного персонажа. Смерть неодноразово наголошує на власних почуттях, що виникають від необхідності забирати життя персонажів, викликаючи у читачів співчуття, а не страх:

«Його душа підвелась. Вона зустріла мене. Такі душі завжди піднімаються – найкращі. Ті, що піднімаються і кажуть: «Я знаю, хто ти, і я готовий. Звісно, я не хочу йти, але я йду». Ці душі завжди легкі, бо більшу частину себе вже віддали. Вони вже знайшли шлях до іншого світу» [6, с. 306]

В якийсь момент Смерть заявляє:

«Навіть у Смерті є серце» [6, с. 192]

Цікавими є роздуми Смерті про руйнування, що чинять люди:

«Гадаю, людям подобається спостерігати за невеликими руйнуваннями. Піщані замки, карткові будиночки – ось з чого вони починають. Їхня велика майстерність – це здатність до ескалації» [6, с. 305]

Це цитата, де Смерть висловлює свої зауваження ближче до кінця другої частини. Це сталося якраз перед тим, як розпалили багаття із заборонених книг на святкуванні дня народження Адольфа Гітлера. Цитата демонструє спроби Смерті осягнути, чому люди так прагнуть нищити речі, забуваючи, що нищити значно легше, аніж будувати. Палке бажання натовпу спалювати книги та інші речі жахливе, і Смерть зазначає, що руйнування – це людська природа. Також показово, що ця цитата передвіщає майбутнє знищення, яке прокотиться Європою у Другій світовій війні. Смерть цією фразою натякає, що війна виникла з того ж бажання, яке спонукає людей руйнувати піщані замки, автомобілі і книжки:

«Два тижні, щоб перевернути світ. Чотирнадцять днів, щоб його знищити» [6, с. 514]

Смерть натякає, що це бажання менше відчувається, коли воно залишається на рівні піщаних замків та карткових будиночків. Проте люди не задовольняються дрібними руйнуваннями, тому переходять до масштабніших руйнувань та спалювань. Отже, саме ескалація викликає проблеми, і в книзі ця ескалація чітко вказує на прийдешню війну. Ця цитата показує, як саркастично Смерть ставиться до знищень, які чинить людство.

Водночас, Смерть дивується як добро й зло суміщаються в одній людині:

«...я наділена нескінченною здатністю бути в потрібному місці в потрібний час. Як наслідок, я завжди бачу людей у їх найкращому та найгіршому прояві. Я бачу їхню потворність і їхню красу, і мені цікаво, як одне й те саме може співіснувати» [6, с. 34]

Ця цитата стосується того моменту, коли Лізель та Руді знаходять пораненого пілота-винищувача в його розбитому літаку, і Руді дарує йому плюшевого ведмедика перед смертю. До цього Смерть сприймалася як «людяна» через свою манеру та те, як вона співчувала людям, але цією цитатою Смерть представляє себе як істоту, відмінну від людської. Вона також говорить, що її знаходження поза межами смертного людства допомагає їй краще сприймати життя й бачити речі більш об'єктивно, а людей сприймати глибше, ніж вони самі себе. Смерть також не може зрозуміти, чому люди можуть бути однаково добрими та злими. Присутність Смерті як оповідача змушує нас відчувати свою смертність у більш реальному вимірі. Ми знаємо, що смерть неминуха для всіх людей, але роман акцентує це. В певний момент Смерть згадує, як вона постійно переоцінює людей, а інколи недооцінює їх, стверджуючи, що їй не вдається правильно передбачити їхню сутність:

«Я хотіла їй розказати багато, про красу та жорстокість світу. Але що я могла розповісти про те, чого вона не розуміла? Хотіла пояснити, що постійно переоцінюю і недооцінюю людство – що рідко оцінюю його об'єктивно й без емоцій. Хотіла запитати, як одна річ може бути водночас бридкою та дивовижною, а слова та історії такими правдивими та яскравими» [6, с. 14]

3. Кохання як прославляння життя та протиставлення смерті

Однією з найважливіших тем у романі є ідея, що люди потребують кохання – активного, міцного зв'язку, який рухається до людини, а не від неї. Потреба в тому, щоб кохання залишалось, глибоко відчувається в основі цього роману. Через персонажів, оповідача, події та теми «Викрадачка книжок» виконує свою потрійну мету: нагадати нам, що кохання – це відмінна риса людства; закликати нас обрати життя на основі любові та пояснити людську потребу в сімейній любові. Життя Лізель з Губерманами та після них, аж до її власної смерті, малює в уяві читача картину того, що означає жити гідним життям, сповненим тривалої любові. Можливо, це найзворушливіше підсумовано у проникливих зауваженнях Смерті про Лізель вкінці роману:

«У своїх останніх роздумах вона побачила довгий перелік життів, що переплелися з її власним – її троє дітей, її онуки, її чоловік... Я хотіла сказати крадійці книжок, що вона була однією з небагатьох душ, які змусили мене задуматись, що таке жити, але, зрештою, слів не було – лише тиша» [6, с. 482]

Хоч війна, смерть та втрати залишили глибокі шрами на серцях Лізель та інших, кохання постає рушійною силою змін та джерелом свободи. Саме любов є тією основою, на якій може розквітнути справжня родина, сповнена свободи. Лізель зцілюється від своїх ран, знаходячи щастя в любові та турботі прийомної сім'ї та друзів. На початку історії вона переживає травму втрати брата та розлуки з близькими, а також страждає від жахів війни, що роздирає Німеччину, та безжальних дій нацистської партії. Відносини Лізель з названим батьком Гансом та коханим Максом стають каталізатором зцілення та зростання. Їхні стосунки з Максом кидають виклик режиму, який панує в суспільстві, де критерії людяності визначаються політикою. Більше того, любов, яка зароджується між Максом та Лізель у їхній дружбі, стає яскравим контрастом фашистській ненависті, що вирує в історії.

4. Цінність людського життя, страждання заради життя.

Роман «Викрадача книжок» навчає нас за допомогою могутнього наративного інструменту, що людське життя має цінність, і що ми повинні вести відповідний спосіб життя заради загального блага, подібно до біблійного наказу: «Я дав перед тобою життя та смерть, благословення та прокляття. Отож вибери життя, щоб жив ти та твоє потомство» [58]. Ми спостерігаємо, як Макс кидає виклик Лізель вибрати життя та любов, коли він дарує їй чисту, розфарбовану книгу, колишню «Майн Кампф» Гітлера:

«Слова – це життя, Лізель. Всі ці порожні сторінки, їх тобі потрібно заповнити» [6, с. 201]

Одна сцена демонструє як Ганс Губерман цінує людське життя – він намагається допомогти знесиленому голодному єврею, якого ведуть через все місто. Ганс простягає руку та дає йому шматок хліба – малий вчинок великої доброти. Проте одразу ж один з нацистських солдатів нещадно б'є Ганса та єврея

– великий вчинок жорстокості, що посилюється тим фактом, що він є відповіддю на доброту Ганса.

Доброта та жорстокість розкриваються на темі долі євреїв:

«Можна казати, що Лізель Мемінгер ще легко відбулася. Звісно, в порівнянні з Максом Ванденбургом, все видавалося простішим. Хоча її брат фактично помер у неї на руках, а матір її покинула, це не йшло ні в яке порівняння з тим, що відчували євреї» [6, с. 85]

Цей уривок показує, що найтяжча доля – бути євреєм. Оповідач Смерть закликає читача бути менш співчутливим до Лізель, пам'ятаючи, що вона не єдина, хто страждає через Гітлера. Втративши родину, Лізель зазнала горя, але багато євреїв Німеччини та Східної Європи втратили набагато більше.

У вступі Смерть пояснює, що вона споглядає не мертвих, а тих, хто втратив близьких та вижив. Смерть описує Лізель як «вічну виживальницю»: вона втрачає матір, брата, Ганса, Розу, Руді та інших. Лізель травмована смертю брата і тим, що її матір переслідували нацисти. Спочатку Лізель відчуває себе покинутою, бо мати віддала її на виховання, але згодом розуміє, що мати зробила це, щоб врятувати її життя, керуючись любов'ю [81, с. 98]. Переживши відправку Макса до концтабору, Лізель використовує свій відчай як поштовх до написання історії про власне життя. В кінці роману Смерть зазначає, що Лізель зазнала як добра, так і жорстокості, підкреслюючи той факт, що людське існування обов'язково поєднує страждання та щастя, поєднуючи їхні крайні прояви.

Окрему увагу варто звернути на стиль, тон та образність роману. Стиль «Викрадачки книжок» лаконічний та доступний, адже книга орієнтована на молодь. Оповідач Смерть часто використовує передвісники, що передбачають майбутні події, аби зосередити увагу читача на долях персонажів. Ці передвісники, виділені жирним шрифтом, зустрічаються по всій книзі. Показовим прикладом є передчуття Смертю смерті Руді, найкращого друга Лізель:

*«...Він не заслуговував на **таку смерть**» [6, с. 206]*

Тон оповіді в основному серйозний, але іноді відчувається глузування або проблески надії. Коли Смерть говорить про події війни, тон стає суворим та похмурым. Смерть часто з іронією ставиться до людей, висміюючи їхні слабкості. Наприклад, описуючи руйнування, Смерть підкреслює дивне задоволення, яке люди отримують від споглядання знищеного. У книзі широко використовується образна мова – яскраві та виразні слова, які додають глибини тексту. Ми зустрічаємо численні порівняння, метафори, протиставлення, гіперболи та персоніфікації. Навіть сама оповідачка, Смерть, персоніфікована. Яскравими прикладами образної мови є такі стрічки:

«Вона здригалася у ліжку, ніби потопала, кричачи та блукаючи у хащах простирадл»; «За мить сніг вривався їй в шкіру» [6, с. 93]

«Викрадачка книжок» Маркуса Зузака містить такі постмодерністські елементи для вираження концептів життя і смерті:

- ненадійний оповідач: оповідь у романі ведеться від імені Смерті, ненадійного та відстороненого спостерігача, що є поширеним постмодерністським прийомом для заперечення традиційних наративів. Оповідь від імені Смерті, всезнаючого, але ненадійного оповідача, підкреслює конструйовану природу оповіді та спонукає читачів ставити під сумнів «правдивість» історії. Знаючи все, що відбувається, Смерть визнає, що події емоційно впливають на неї, що призводить до суб'єктивної та часто фрагментарної перспективи.

- зіставлення минулого та особистого: книга майстерно поєднує грандіозні історичні події з особистим світом Лізель, її пристрасною до книжок. Роман демонструє контраст між брутальною воєнною дійсністю та проблесками людяності, гумору, краси. Це викликає відчуття іронії та спонукає до роздумів про складність людської природи.

- фрагментарність та інтертекстуальність: оповідь будується фрагментарно, з переміщеннями у часі та зміною точок зору; використовуються нестандартні синтаксичні конструкції, вигуки, яскраві образи, драматичні паузи, щоб підкреслити силу й обмеженість мови у передачі досвіду, що підкреслює

штучний характер мови та її роль у нашому сприйнятті реальності. Також широко використовуються інтертекстуальні зв'язки з іншими творами (казками, історичними фактами), що характерно для постмодерністської літератури.

- відмова від традиційних наративів: хоча дія роману розгортається під час Другої світової війни, автор не використовує традиційний історичний наратив, а зосереджується на переживаннях простих людей, підважуючи спрощене уявлення про добро та зло. Розповідь від імені Смерті змушує читача ставити під сумнів звичні способи зображення історії та роль особистості в глобальному історичному процесі.

- теми індивідуальності та втрати: роман розкриває теми особистості та втрати переважно через особисті переживання Лізель.

- метафікція: роман безпосередньо звертається до читача, визнаючи, що роман – вигадана оповідь та звертаючи увагу на сконструйованість наративу. Вставні слова й коментарі М. Зузака значно цьому сприяють.

- магічний реалізм: хоча події роману розгортаються в реалістичному історичному антуражі, сюди вплітаються елементи магічного реалізму, втілені через постать Смерті. Такий симбіоз звичного та незвичайного ще більше розмиває межі між дійсністю та вигадкою.

- відносність істини: твір демонструє різноманітні погляди на події, зокрема, на війну та нацистський режим. Досвід Лізель, історія Макса та розповідь Смерті надають різні перспективи для розуміння тих же подій, підкреслюючи ідею про те, що істина може бути суб'єктивною та формуватися на основі індивідуального досвіду.

На окрему увагу заслуговують символи, використані у романі. Їх є чимало, оскільки це роман не просто про історію дівчинки, а про важливі історичні події, які зображають страждання людей, що жили у Німеччині під час Другої світової війни. Роман дає багато моральних уроків, зокрема щодо смертності, доброти та любові, а символи це все уособлюють:

- Хліб: дати комусь хліб – це символ емпатії в історії, що чудово показав Макс, коли дав хліб знесиленому єврею, коли вони прямували на смерть.

- Кольори: смерть розглядає кольори як відволікаючий фактор від страждань тих, хто вижив:

«Втім, я прагну насолоджуватися кожним кольором, який бачу – всім спектром... Це зменшує стрес. Це дозволяє мені розслабитися» [6, с. 172]

У трьох зустрічах з Лізель Смерть згадує три кольори: білий – від снігу назовні, коли помер брат Лізель; чорний – від нічного неба, коли американський пілот розбив літак; і червоний – від неба під час бомбардування, яке забрало життя всіх на вулиці Лізель. У пролозі Смерть поєднує ці кольори з нацистським прапором: чорна свастика в білому колі, оточена червоним полем. Готовність Смерті помічати різні відтінки в кольоровій палітрі свідчить про її невизначеність щодо того, чи людська раса є повністю доброю, чи абсолютно злою. Це натяк автора на те, що у сприйнятті Смерті люди можуть бути як добрими, так і злими, залежно від обставин.

- Акордеон: акордеон у романі був здобутий Гансом Губерманом від батька Макса ще за часів Першої світової війни, й став частиною його невідомою частиною. Він регулярно грав на ньому для оточуючих, щоб їх розрадити. Смерть, після загибелі Ганса, зазначає, що його душа легка, бо більша її частина розійшлася по інших місцях, зокрема у «подиху акордеона». Лізель пише, що акордеон «дихає», коли грає Ганс, і часом уявляє Ганса як акордеон:

«Коли він дивиться на мене, усміхається і дихає, я чую ноти» [6, с. 95]

Акордеон Ганса уособлює його вроджену доброту та здатність дарувати радість. Ганс не був професіоналом, але грав з душею, і людям подобалося його слухати. Коли Ганс пішов проти нацистів, зафарбовуючи будинки та підприємства євреїв, його врятувало від суспільного осуду й те, що людям подобалася його музика. Емоційний стан Ганса часом передавався через його акордеон; коли він дізнався про перебування Макса у концтаборі, Ганс псував кожну мелодію, щойно намагався її зіграти. Коли Ганса забрали до армії, акордеон став його заміною; його дружина Роза тримала акордеон вночі, поки Ганса не було поряд. Лізель притискала акордеон до тіла та уявляла, як він на ньому грає.

• Книги: книги були джерелом втіхи для Лізель, а пізніше й для Макса. Це ще один ключовий символ у «Крадійці книжок», який став джерелом перетворення Лізель зі слабкої дівчини на сильну молоду жінку. Вона розвинула надзвичайний зв'язок з книгами, опанувавши грамоту, та таким чином черпала необхідну силу з книг. Ця сила допомогла їй сформувати міцний характер, емоційно вирости і стати добрішою та чуйнішою до тих, хто її оточував.

Книги у цій історії – не просто предмети, а потужні символи виживання та бунту. Крадіжка книг Лізель є формою опору гнітючому режиму, який прагне контролювати та нищити знання. Бібліотека Ільзи Герман, наповнена забороненою літературою, стає для Лізель прихистком. Це підкреслює контраст між нав'язаним невіглаством та свободою, що дарують знання. Книги в романі відображають етапи емоційного розвитку Лізель. Кожна книга, з якою вона стикається, відзначає новий етап у її житті, формуючи її емоції та думки. У міру того, як вона стає більш красномовною та впевненою, книги сприяють її глибшому зв'язку з оточуючими, як-от зближення з Максом та стосунки з Ільзою. Через взаємодію з книгами, Лізель формує особистість, яка протистоїть гомогенізуючому впливу авторитарної держави. Таємне читання Лізель символізує її непокору культурній ерозії, спричиненій нацистами. Делікатне заохочення Ільзи, яка дозволяє Лізель відвідувати свою бібліотеку, показує, як тихі акти опору та спільні знання можуть сприяти силі та самоствердженню навіть у часи війни.

Вводячи ці символи, автор заохочує читачів ставити під сумнів загальноприйняті норми та спонукає їх розмірковувати про складність людської натури, силу слова та відносність правди у світі, що часто визначається конфліктами та стражданнями.

«Крадійка книжок» – одна з книг, яка допомагає нам реалістичніше сприймати власну смертність. Присутність Смерті як оповідача історії допомагає читачам оцінити неминучість смерті для всіх людей. Водночас, роман вирізняється з-поміж деяких постмодерністських творів своєю емоційною глибиною та зосередженістю на людському зв'язку, що, на думку деяких

літераторів, більше відповідає пост-постмодерністській чутливості. Використовуючи пост-постмодерністські прийоми, книга прагне викликати емпатію та співчуття, які часто розглядаються як антитеза відчуженості та іронії, притаманним постмодернізму. При цьому, постмодерністські елементи, хоча іноді й ледь помітні, взаємодіють, створюючи багатогранний та захопливий читацький досвід, який змушує читачів задуматися над природою оповіді, конструюванням реальності та непереможною силою людських стосунків перед обличчям лиха. Роман також спрямований на те, щоб читачі могли почати з раннього віку цінувати життя та розуміти емоції інших у таких життєвих випробуваннях, як любов, горе та смерть.

2.3 Методичні рекомендації для опрацювання роману «Провина зірок» на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах з акцентом на концептах життя і смерті

Вибір романів «Провина зірок» та «Викрадачка книжок» не є випадковим для нашого дослідження. Вони передбачені для вивчення в 11-х класах загальноосвітніх шкіл України після вивчення учнями теми «Постмодерністська література» і пропонуються як романи на вибір, що передбачено навчальною програмою (Додаток А). у нашому дослідженні ми вирішили сфокусуватися на розробці певних методичних рекомендацій та завдань для ефективної роботи над романами. Зупинимося у цьому параграфі на романі Дж. Гріна «Провина зірок».

Оскільки роман розповідає про закоханість посеред трагічних обставин, він швидко привертає увагу підлітків. Через голос головної героїні цей роман порушує серйозні теми, такі як страждання та неминучість смерті, що не залишає учнів байдужими, а натомість викликає бажання обговорити як люди переживають суворі реалії власного невизначеного майбутнього. Хейзел – досить красномовний персонаж, тому її складну розповідь можна аналізувати в класі, глибше розглядаючи як її мову, манеру вираження, так і її унікальний погляд на життя. При цьому варто зауважити, що для деяких учнів ця тема може бути дуже чутливою, тому при обговоренні роману і роботі з ним це має

враховуватися. При плануванні уроків з вивчення роману варто враховувати, що учням однозначно сподобається захоплива оповідь Хейзел, коли вона та Август починають свою подорож крізь труднощі своїх хвороб; гумор, який присутній протягом усього роману, навіть у найсерйозніші моменти. Водночас учням може бути важко усвідомити суперечливу природу долі у романі; складно сприймати мову, якою Хейзел розповідає свою історію; історія кохання між Хейзел та Августом деяким читачам може здатися банальною [71].

Мета уроку, присвяченого вивченню роману, – зосередження на ключових темах, таких як смертність, кохання та пошук сенсу життя; залучення учнів до обговорення та висловлення власної точки зору, використовуючи різноманітні завдання, такі як розкадрування, порівняльні есе, дискусії тощо; встановлення учнями особистого зв'язку з текстом та з'ясування його літературної цінності; аналіз шекспірівських алюзій та порівняння роману з іншими творами.

Прогнозовані навчальні результати вивчення роману «Провина зірок»:

- вміння визначати та розуміти ключові теми роману, пов'язані з поняттями долі, кохання та смерті (страх смерті, цілюща сила кохання, несправедливість долі);
- вміння трактувати інтертекстуальність назви роману (шекспірівське походження) та розуміти її значення в загальній історії;
- вміння робити прогнози щодо долі головних героїв;
- вміння порівнювати різні погляди на життя двох головних героїв та їхнє ставлення до хвороби;
- вміння визначити, аналізувати та відстежувати символи, які зустрічаються протягом усього роману;
- вміння обговорювати значення улюбленого роману Хейзел у зв'язку з її власною історією;
- вміння трактувати значення деяких філософських фраз, на зразок «деякі нескінченності більші за інші»;
- вміння аналізувати літературні прийоми й образну мову написання роману (алюзію, передвіщення, метафори, персоніфікацію, символізм).

Структура уроку для вивчення роману «Провина зірок»:

Етап 1. Знайомство з романом: визначення тем роману (смертність, кохання, пошук сенсу) та його особливостей (чорний гумор, емоційна глибина тощо):

- введення поняття роману про дорослішання (coming-of-age story), вивчення його елементів в романі за допомогою розкадрування; з'ясування шекспірівської алюзії (обговорення назви роману, запозиченої з «Юлія Цезаря» Шекспіра, та її значення для історії);

- зв'язок роману з іншими літературними творами, зокрема з віршем Емілі Дікінсон «Є певний нахил світла» в аспекті теми страждань та складних часів [26].

Етап 2. Робота з текстом:

- аналіз основних тем роману (наприклад, кохання, втрата, горе, спадщина, пошук сенсу) та їхньої актуальності для учнів;

- аналіз персонажів: порівняння та зіставлення поглядів Хейзел та Августа на життя, смерть та їхні хвороби;

- розгляд ключових сцен, сюжетних точок або взаємодії персонажів шляхом розкадрування (створення низки взаємопов'язаних кадрів (картинок) для візуалізації за допомогою онлайн сервісу StoryboardThat);

- встановлення особистих зв'язків учнів з змістом роману шляхом вибору та ілюстрації важливих моментів, персонажів або рядків з тексту;

- аналіз метафор та символів, таких як сигарета Августа, та обговорення їхнього символічного значення.

Для цього можна запропонувати учням такі завдання:

- 1) питання для обговорення: Що робить життя змістовним? Як люди повинні ставитися до смерті? Яка роль страждань у нашому житті? Що робить людину добрим другом? Наскільки ми контролюємо власне життя? Чи існує таке поняття, як доля? Як хороша література та/або мистецтво можуть допомогти нам краще зрозуміти наше життя?

2) порівняльні есе (наприклад, для порівняння поглядів Хейзел та Августа на життя та смерть);

3) робота з фільмовою адаптацією роману 2014 року для порівняння певних сцен, героїв тощо.

4) аналіз цитат, зокрема тих, що наведені у параграфі 2.1;

5) перегляд відео на YouTube, у якому автор Джон Грін читає перший розділ https://www.youtube.com/watch?v=F_vFvbf9Fs (можна використати як домашнє завдання з подальшим обговоренням у класі);

6) розкадрування (створення набору кадрів з тексту чи картинок за допомогою онлайн сервісу StoryboardThat) для переказу розділу книги, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, демонстрації тем, ідей, головних героїв, сюжету тощо з презентацією до розкадрування); таке завдання допомагає краще засвоїти матеріал, окреслити основні події та розвинути глибше розуміння тексту. Учні можуть створити розкадрування з шістьма клітинками, що містять основні частини сюжету. Для кожної клітинки учні можуть підібрати картинку, яка послідовно розкриває історію за основними компонентами сюжету (експозиція, зав'язка, розвиток сюжету, кульмінація, наближення до розв'язки та розв'язка (Додаток Б.1)).

7) творчі вправи з аналізу персонажів, їх мотивації до певних вчинків, їх розвитку протягом усієї історії. Аналіз персонажів допомагає учням краще зрозуміти літературні засоби та працювати з текстом. Водночас, кожному учню краще сфокусуватися на одному герої, що дасть їм змогу встановлювати детальніші зв'язки. При цьому учні мають визначити 3-5 ключових рис характеру свого героя та знайти підтвердження цьому у тексті (конкретні приклади або цитати). Для виконання цього виду діяльності можна використати завдання на створення візуальної карти персонажів з використанням ілюстрацій, символів або зображень, що представляють важливі риси персонажа. Візуальна карта робить абстрактні риси більш конкретними та запам'ятовуваними. Врешті, учні мають презентувати свого персонажа та обговорити у малих групах/класі те, як

вони змінюються у процесі роману. Така візуальна карта ще відома під назвою OSCAR. Розшифрування аббревіатури представлено у таблиці 2.1:

Таблиця 2.1 – Компоненти візуальної карти персонажа OSCAR

Англійська мова	переклад
O – other character’s comments	O – коментарі іншого персонажу
S – character’s speech	S – пряма мова персонажу
C – characteristics (physical)	C – опис зовнішності
A – attitude of the narrator	A – ставлення автора (оповідача)
R – reader’s reaction	R – реакція читача

Таке завдання на створення візуальної карти персонажу учням краще давати перед читанням роману, адже тоді у процесі читання вони зможуть занотовувати важливі деталі, цитати, характеристики, різні нюанси. OSCAR передбачає, що учні мають шукати текстові докази (цитати), щоб краще розкрити те, як зображується персонаж, як за допомогою прямої, так і непрямой характеристики. Приклад використання OSCAR аналізу або візуальної карти персонажу представлено у додатку Б. 2.

Для більш цікавої і ефективної роботи над візуальною картою OSCAR можна організувати учнів у групи для спільного аналізу персонажів. Об’єднання учнів у групи сприяє обговоренню та допомагає їм помічати більше рис персонажів. Невеликі групи заохочують кожного учня робити свій внесок та провокують нові ідеї для аналізу персонажів. При цьому ролі мають бути розподілені так, щоб забезпечити активну участь кожного. Наприклад, кожен учень малої групи має відповідати за один аспект аналізу (коментарі інших персонажів, мова персонажу, фізичні характеристики, ставлення автора або реакція читача). Важливо при цьому налаштувати учнів на збір доказів з тексту (прямі цитати або уривки). Використання текстових доказів покращує їхні навички читання та сприяє глибшому розумінню персонажа. Обов’язковим є групове обговорення для об’єднання висновків. Групи мають ділитися своїми доказами та обговорювати свої висновки. Цей спільний аналіз допомагає учням побачити повну картину та оцінити складність характеристики персонажа. І

нарешті потрібно створити спільну карту персонажів OSCAR для демонстрації в класі – об'єднати висновки кожної групи у велику візуальну карту персонажів.

8) використання розкадрування для аналізу символів у романі: роман сповнений символів, частково через те, що головним героям значно легше думати про своє життя, використовуючи символи і метафори. Символи можна «оживити», використовуючи розкадрування. У цьому виді діяльності учні мають навчитися визначати і пояснювати символи з роману, обґрунтовуючи свої слова цитатами та уривками з тексту. Нами окреслено певні методичні рекомендації щодо роботи з символами у класі:

- обговорення символізму в класі шляхом проведення групової розмови, в якій учні діляться на групи і аналізують символи, знайдені в книзі «Провина зірок». Необхідно заохочувати їх участь, ставлячи відкриті запитання. Це допомагає учням розвивати критичне мислення та поглиблювати розуміння того, як символи збагачують історії. Обов'язково потрібно пояснити учням як цитувати текстові докази символу, як знаходити та цитувати уривки, що підтверджують тлумачення символу. Вчителю варто продемонструвати це, вибравши символ з книги та вказавши на конкретне речення чи епізод.

- створення учнями таблиці символів з трьома стовпцями: символ, що він означає, та підтверджуючі деталі з роману (цитати, уривки). Можна використовувати кольорове кодування або ілюстрації, щоб зробити таблицю цікавою. Такий візуальний органайзер допомагає учням упорядкувати свої думки та зрозуміло поєднувати їх.

- обмін думками учнів щодо трактування символів. Варто об'єднати учнів у пари або групи, щоб вони ділилися своїми ідеями щодо символів та створили конструктивний зворотний зв'язок. Це сприяє співпраці та допомагає вдосконалити аналітичні навички учнів.

- залучення учнів до встановлення зв'язку між символами та їх власним досвідом. Учні мають подумати про предмети або події у власному житті, які можуть бути символічними, а потім обговорити або написати про ці зв'язки. Це

персоналізує навчання та робить концепцію символізму більш запам'ятовуваною та актуальною.

9) використання розкадрування для аналізу основних тем роману:

Теми теж краще аналізувати з використанням розкадрування. Учні можуть вибрати одну тему з тексту та простежити, як вона розвивається через сюжетні події, персонажів, символи чи алюзії. Це може бути гарною підготовкою до написання есе. У Додатку Б. 4 подано приклад розкадрування для дослідження теми долі. Іншими темами для розгляду у цьому виді діяльності можуть бути: • Кохання • Смерть • Страждання • Потойбічне життя • Пошуки сенсу життя людиною • Цінність життя.

Методичні рекомендації щодо роботи над аналізом тем роману:

- потрібно допомогти учням написати текст-аналіз теми після створення кадрів, поєднати їхні візуальні матеріали з письмовим аналізом, попросивши їх написати стислий абзац, що пояснює, як їхнє розкадрування ілюструє ключову тему з роману. Це розвиває критичне мислення та готує їх до написання літературних есе;

- потрібно навчити учнів проводити мозковий штурм доказів з роману, наводити конкретні сцени, цитати чи символи зі своїх кадрів, які пов'язані з обраною темою. Вони мають висловлюватися власними словами та звертатися до візуальних матеріалів для підкріплення своїх слів;

- важливо спрямовувати учнів на написання одного речення, яке формулює тему та визначає її важливість у романі, що допомагає їм виражатися стисло та аргументовано; потрібно спонукати учнів до використання доказів для обґрунтування теми. Учні мають пояснювати значення кожного створеного кадру для розвитку теми і чому ці моменти важливі в контексті роману;

- вчитель має переглядати написаний текст разом з учнем. Для цього учень має прочитати абзац вголос та перевірити його на ясність, релевантність та підтверджуючі деталі.

10) встановлення учнями зв'язків між романом та їх власним досвідом.

Це можна зробити, попросивши учнів вибрати певний уривок, сцену, рядок діалогу або один із численних літературних засобів у книзі та пояснити їх значення. Важливо, щоб учні обирали самі. Це простий та захопливий спосіб для учнів продемонструвати розуміння персонажів роману, сюжету чи теми. Прикладом того, як можна пов'язати текст та власний досвід є згадування у романі вірша, який декламує Хейзел. За допомогою нього, учень може розповісти про свій власний улюблений вірш і чому він є улюбленим (наприклад, ...мені подобається цей вірш, тому що він означає, що прості речі в житті дуже важливі, як-от час, проведений з бабусею).

Методичні рекомендації щодо встановлення особистих зв'язків учнів з твором «Провина зірок»: 1) демонстрація вчителем власного прикладу змістовної цитати або уривку роману та пояснення свого особистого зв'язку з ними. Цей процес заохочує учнів до автентичних роздумів. Можна надати початкові речення для роздумів учнів, підказки на кшталт «Ця частина нагадує мені про...» або «Я асоціююся з цим персонажем, тому що...», щоб допомогти учням висловлювати свої думки; 2) оцінка розуміння учнями цього виду діяльності за допомогою рефлексивної анкети. Учнів можна попросити написати короткі роздуми про те, як встановлення особистого зв'язку змінило їхнє сприйняття роману, щоб перевірити розуміння ними суті проробленої роботи.

11) робота з алюзіями роману: більш поглиблене вивчення роману дає змогу також працювати з алюзіями у романі, зокрема у назві «Провина зірок», яка перегукується з рядком, сказаним Кассієм у п'єсі Шекспіра «Юлій Цезар»: *«Провина, дорогий Бруте, не в наших зірках, а в нас самих, що ми підлеглі»*. Цей рядок стосується давнього вірування, що доля людини визначається розташуванням зірок при її народженні, подібно до ідеї, що лежить в основі сучасних гороскопів. Учням буде цікаво обговорити цю шекспірівську алюзію та обґрунтованість її використання для назви роману. Їм можна дати завдання провести зв'язок між назвою книги та розвитком її персонажів. Окрім посилання на Юлія Цезаря, «Провина зірок» містить низку інших алюзій на літературу. Нижче перелічені деякі твори, згадані в романі. Вчитель може (за наявності часу

та відповідного рівня підготовленості учнів) попросити учнів встановити їх зв'язок з романом: «Є певний нахил світла» Емілі Дікінсон; «Дж. Альфред Пруфрок» Т. С. Еліот; «Леді Лазар» Сільвії Плат; «Червона тачка» Вільяма Карлоса Вільямса; «Тринадцять способів дивитися на чорного дрозда» Воллеса Стівенса; пролог до «Ромео і Джульєтти» Шекспіра; грецька легенда про Сізіфа.

Етап 3. Поглиблене вивчення роману (факультативно) – організація загальношкільної ініціативи з читання книги та участь у заходах, таких як марафон читання, дизайн закладок або обговорення екранізації. Цей етап може передбачати такі завдання:

- 1) дебати про літературну цінність: учні можуть обговорити доцільність включення роману до навчальної програми, його літературну цінність;
- 2) обговорення позитивних рис персонажів (наприклад, Ісаака, який демонструє стійкість, дружбу й підтримку у важкі часи);
- 3) аналіз важливості батьківської підтримки (роль батьків головних героїв у підтримці своїх дітей);
- 4) аналіз моральних цінностей (відданість, самоповага та повага до інших);
- 5) відкриті дискусії на делікатні теми, такі як смерть, горе та пошук сенсу.

Використання запропонованих завдань для роботи над романом та окреслених методичних рекомендацій може сприяти більш ефективному та захопливому вивченню роману на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах.

2.4 Методичні рекомендації для вивчення роману «Крадійка книжок» та художнього осмислення концептів життя та смерті на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах

Що стосується вивчення роману М. Зузака «Крадійка книжок», то мета його вивчення полягає в аналізі тем, персонажів, історичного контексту та мови, зокрема літературних прийомів шляхом різних видів навчальної діяльності, включаючи дискусії, творчі проєкти, інтенсивне (деталізоване) читання тощо.

Що потрібно враховувати при вивченні роману «Крадійка книжок» М. Зузака, це те, що це не звичайний роман для молоді, не зважаючи на те, що головною героїнею роману є молода дівчина. «Крадійка книжок» безпосередньо стосується наслідків Другої світової війни та Голокосту, але автор використовує незвичний підхід до розкриття цієї теми. Оповідь у романі ведеться від імені самої Смерті; Смерть розповідає про досвід німецької дівчини, чия сім'я надає притулок єврейському юнакові на ім'я Макс. Зважаючи на незвичний виклад, важливо зосередитися на перспективі під час вивчення роману. Що говорить про Смерть той факт, що вона витрачає час на передачу думок та переживань Лізель? Чи обмежена точка зору цього роману якимось чином?

Окреслимо цілі вивчення роману «Крадійка книжок»:

- 1) аналіз основних тем роману;
- 2) простеження розвитку характеру Лізель від її прибуття на Небесну вулицю до останньої зустрічі зі Смертю;
- 3) характеристика Лізель, Макса, Руді та членів родини Губерман;
- 4) знаходження та інтерпретування численних випадків образної мови (порівняння, метафори, персоніфікація, гіперболи) у тексті та пояснення задуму автора у використанні цих засобів;
- 5) висловлення емоцій та думок, вражень від роману;
- 6) встановлення зв'язку між Лізель та Смертю, а отже, між людством та смертю;
- 7) визначення та трактування літературних елементів, таких як теми; розвиток персонажів; епістолярний стиль; образна мова (гіперболи, метафори, персоніфікація, порівняння); передвіщення; історичний контекст; сарказм; ненадійний оповідач;
- 8) дослідження значення як назви роману, так і окремих розділів;
- 9) обговорення функції місця дії та періоду часу в романі;
- 10) дослідження впливу соціальних та політичних подій, описаних у романі, на сюжет, персонажів та тему;

11) визначення та опис персонажів (Ганс Губерман, Роза Губерман, Руді Штайнер, Макс Ванденбург, Ільза Герман) і пояснення їхньої ролі у сюжеті та розкритті основних концепцій і тем роману;

12) знаходження прикладів передвіщення в романі та їх значення для роману в цілому; флешбеків та їх значення;

13) визначення кульмінації роману.

При цьому важливим є забезпечення диференціації навчання для підтримки учнів з різними навчальними потребами і рівнем знань; правильний розрахунок часу (потрібно запланувати достатньо часу для глибокого вивчення роману, включаючи інтенсивне читання, обговорення та творчу діяльність); етичні міркування (делікатні теми потрібно розглядати вдумливо та відповідно до віку, надаючи підтримку учням, на яких може вплинути контент).

Враховуючи усе вище сказане, вчителі можуть створити насичений та захопливий навчальний досвід для учнів, досліджуючи потужні теми та літературні прийоми роману «Крадійка книжок».

Структура уроку з вивчення роману може включати такі етапи:

Етап 1. Вступ. Підготовка до початку роботи над романом:

✓ обговорення історичного контексту (нацистська Німеччина, Друга світова війна та Голокост, готуючи підґрунтя для обговорення місця дії роману);

✓ огляд біографії автора та роману: знайомство з М. Зузаком та короткий виклад роману «Крадійка книжок» та наголошення на його унікальному оповідачу – Смерті;

✓ робота з ключовими термінами роману: введення таких термінів, як «гітлерюгенд», «концентраційні табори», «цензура» тощо;

✓ початковий фідбек від учнів: надання можливості учням поділитися своїми початковими враженнями від книги.

Етап 2. Аналіз тексту, тем, героїв:

✓ характеристика персонажів: зосередження на розвитку Лізель Мемінгер від переляканої, розлюченої дівчини до дотепної, сміливої молодой жінки;

✓ окреслення тем: кохання та втрата (зображення у романі кохання в родині Губерман та втрати, які вони переживають); мужність та моральна поведінка (аналіз мужніх вчинків та морального вибору, зробленого персонажами перед обличчям негараздів); грамотність та сила слова (обговорення сили слів, шлях Лізель до грамотності та вплив слів як на окремих людей, так і на суспільство); добро проти зла (дослідження того, як вони представлені в романі, зокрема через дії нацистів та рух опору);

✓ смерть як оповідач (аналіз Смерті як оповідача, враховуючи її перспективу та тон);

✓ образна мова (визначення та аналіз прикладів образної мови, такої як порівняння, метафори та персоніфікація).

Етап 3. Інтеграція технологій у процесі вивчення роману: онлайн-дослідження (використання онлайн-ресурсів для дослідження історичних подій); онлайн-дискусії (використання онлайн-форумів або платформ для обговорення книги); мультимедійні презентації (використання таких інструментів, як StoryboardThat для створення візуальних зображень роману); онлайн-вікторини для оцінки розуміння змісту та лексики роману.

Етап 4. Оцінювання рівня закріплення знань учнів у результаті вивчення роману можна здійснити шляхом:

1) написання есе з аналізом конкретних аспектів роману, такі як розвиток персонажів, тематичне значення або літературні прийоми;

2) виконання усних презентацій для аналізу тексту та демонстрації здатності пов'язувати його з історичним контекстом;

3) тестування (питання з вибором однієї правильної відповіді, короткі відкриті відповіді, вправи на зіставлення, щоб оцінити знання учнями сюжету, персонажів та тем);

4) оцінювання на основі проєктів та творчої роботи (розкадрування тощо), що передбачає оцінювання не лише змісту, а й оригінальності, глибини аналізу та зв'язку з романом.

Для реалізації етапів уроку нами були розроблені та пропонуються такі види діяльності на уроках зарубіжної літератури (2 год.) для вивчення роману:

1. Інтенсивне читання для аналізу оповідача (Смерті) та її точки зору; аналізу образної мови (порівняння, метафори, персоніфікації) та обговорення її впливу на розуміння читачем історії та персонажів; аналізу персонажів (зосередження уваги на розвитку Лізель, Максі, Руді та Губерманах, обговорення їхньої мотивації, стосунків та те, як на них впливають події роману); при цьому учні можуть вести щоденник для записів певних цитат, фраз з роману, власних роздумів;

2. Дискусії та дебати навколо суперечливих питань у романі, таких як мораль крадіжки книг або природа добра і зла. Питання для обговорення мають: спонукати до роздумів, щоб сприяти глибшому розумінню тем війни, втрати, дружби та сили слів; досліджувати провідні теми роману, зокрема вплив війни на окремих людей, сили слів (як позитивних, так і негативних), природи добра і зла, а також важливості людських стосунків. Слід заохотити учнів ділитися своїм баченням та встановлювати особисті зв'язки з текстом (перелік питань для дискусій подано у додатку Б. 5).

3. Встановлення зв'язку з історією та вивчення історичного контексту роману, що передбачає опрацювання довідкової інформації про нацистську Німеччину, Другу світову війну та Голокост; обговорення історичних подій, зображених в романі, та їхнього впливу на персонажів; виконання дослідницьких проєктів з конкретних моментів історичного періоду, такі як спалювання книг, переслідування євреїв або досвід пересічних німців під час війни; порівняння та зіставлення книги з іншими історичними романами або фільмами про цей період.

4. Творча діяльність:

1) творче письмо (заохочення учнів до написання власних оповідань, віршів, нарисів персонажів з описом їх фізичних та особистісних рис, записів в щоденнику, натхненних романом); дослідження тем втрати, мужності або сили слова шляхом виконання художніх проєктів (створення учнями творів мистецтва на основі їхніх інтерпретацій роману, такі як малюнки, картини або скульптури,

які можуть зосереджуватися на конкретних сценах, персонажах або символах); тематичні нотатки: написання коротких текстів, що пояснюють, як розвивається певна тема в романі, використовуючи текстові докази; виписування прикладів образної мови; есе з дослідження певної теми або персонажа роману;

2) рольові ігри (розігрування учнями ролей різних персонажів з роману, демонструючи їхні точки зору та досвід);

3) мультимедійні проєкти: створення презентацій, відео або подкастів, які досліджують різні аспекти роману, такі як історичний контекст, аналіз персонажів або тематичний аналіз. Учні можуть вибирати проєкти, які дозволять їм продемонструвати своє розуміння роману творчим та змістовним чином;

4) аналіз літературних прийомів у романі за схемою (табл.2.2). Спочатку учні мають прочитати визначення літературного прийому, знайти йому відповідник і приклад з тексту (самі або з запропонованих учителем), а також пояснити чому саме цей літературний прийом був обраний автором:

Таблиця 2.2 – Завдання на аналіз літературних прийомів, використаних у романі «Крадійка книжок»

визначення	прийом	приклад з тексту	обґрунтування
Надання неживим речам характеристик, подібних до людських			
Порівняння двох речей без використання «подібний» або «як»			
Перехід в історії до більш раннього часу, який порушує звичайний хронологічний порядок			
Сюжетний прийом, який залишає читача в напрузі в кінці розділу			
Порівняння двох предметів чи осіб з використанням «такі як»			
Використання тварин, елементів, речей, місць чи			

кольорів для позначення інших об'єктів			
--	--	--	--

5) робота з «дошкою вибору» (choice boards). Суть завдання полягає у тому, що з дошки з завданнями учні або обирають, або отримують завдання для виконання. Приклад дошки вибору для роману «Крадійка книжок» поданий у додатку Б. 6.

б) використання матриці RAFT, яка покращує розуміння учнями роману та інформації, яку вони вивчають, а також забезпечує цікавий спосіб заохочення учнів до письма. RAFT – це абревіатура від англ. role (роль), audience (аудиторія), format (формат) та topic (тема):

- Роль – це людина або люди, якими учень стає для цього проєкту. Іноді учні беруть на себе роль книжкового персонажа, історичної постаті або сучасної особистості, а іноді вони є самими собою.

- Аудиторія – це людина або люди, які читатимуть або переглядатимуть цей проєкт. Вони можуть включати учнів, вчителів, батьків або інших учасників навчального процесу, а також змодельовану аудиторію, таку як книжкові персонажі та історичні особистості.

- Формат – це жанр або діяльність, яку створюють учні. Це може бути лист, брошура, мультфільм, журнал, плакат, есе, газетна стаття, промова або цифровий альбом.

- Тема – стосується книги. Це може бути питання, пов'язане з книгою, актуальне питання або щось особисте.

RAFT – це ефективний спосіб диференціації навчання шляхом забезпечення багаторівневих видів діяльності. Вони можуть бути скориговані відповідно до рівня знань учнів та їх інтересів.

Приклад матриці RAFT для вивчення роману «Крадійка книжок»:

роль	аудиторія	формат	тема
Лізель	її брат	щоденник	виживання
Ганс Губерман	німецькі солдати	пісня	прийняття
Макс	Лізель	фейсбук	свобода

Руді	його брат	лист	прощення
------	-----------	------	----------

7) розкадрування: створення кадрів (картинок) для візуального представлення ключових сцен або тем роману з використанням онлайн-сервісу StoryboardThat;

8) презентації з аналізу певного аспекту роману, які зосереджуються на конкретних темах, персонажах або літературних прийомах.

«Крадійка книжок» – це роман про дорослішання, тому вибір видів роботи учнями у класі потрібно планувати так, щоб вони обов’язково відстежували розвиток персонажа Лізель. Потрібно використати конкретні уривки з тексту (прибуття Лізель на Небесну вулицю, видіння Лізель про її померлого брата тощо), щоб представити картину перетворення Лізель від переляканої, розлюченої дівчини до дотепної, сміливої молодшої жінки. Кожна книга, яку Лізель краде, означає для неї щось інше, тому гарною ідеєю є окреслити її розвиток через серію крадіжок книг (наприклад, «Довідник могильника» нагадує Лізель про її родину, і, навчившись читати його разом з Гансом, вона може повернути те відчуття родини, якого її позбавили). Інший варіант: простежити зростання Лізель за три рази, коли Смерть зустрічає її в її житті, і один раз безпосередньо перед смертю. Обов’язково варто звернути увагу на багату образну мову та теми «Крадійки книжок». Смерть є найочевиднішим прикладом персоніфікації в тексті і вона використовує багато порівнянь, метафор, гіпербол та персоніфікації у своїй розповіді. Хорошою практикою було б, щоб учні записували та інтерпретували – у таблиці чи щоденнику – випадки образної мови, які вони зустрічають в тексті.

Вчителям варто враховувати, що учням однозначно сподобається у «Крадійці книжок» несподівані гумористичні та саркастичні зауваження Смерті; вражаючі ілюстровані історії Макса, включені до тексту.

Потенційні труднощі учнів з «Крадійкою книжок» можуть включати інтерпретування значень німецьких слів і фраз; опис жахливих смертей персонажів.

Результати навчання, яких планується досягти у результаті вивчення роману:

- здатність наводити переконливі та ґрунтовні текстові докази для підтвердження імпліцитних та експліцитних фактів з тексту;
- вміння визначити тему або центральну ідею тексту та детально аналізувати її розвиток протягом тексту, включаючи те, як вона виникає, формується та уточнюється конкретними деталями;
- вміння здійснити об'єктивний аналіз тексту;
- вміння аналізувати як складні персонажі (наприклад, ті, що мають численні або суперечливі мотивації) розвиваються протягом роману, взаємодіють з іншими персонажами та розвивають сюжет або тему;
- вміння визначати значення слів та фраз, які використовуються в тексті, включаючи переносні та конотативні значення; аналізувати сукупний вплив вибору певних слів на значення та тон (наприклад, як мова створює відчуття часу та місця; як вона задає формальний чи неформальний тон);
- здатність аналізувати, як вибір автора щодо структурування тексту, впорядкування подій у ньому (наприклад, паралельні сюжети) та маніпулювання часом (наприклад, темп, флешбеки) створює такі ефекти, як таємничість, напруга або несподіванка;
- здатність визначити бачення та мету автора в тексті та аналізувати, як автор використовує риторику для представлення своєї точки зору або мети;
- вміння створювати чіткі та зв'язні тексти, які відповідають завданню, меті та аудиторії;
- вміння використовувати технології для гнучкого та динамічного створення та відображення інформації; вміння виконувати як короткі, так і більш тривалі дослідницькі проєкти; звужувати або розширювати дослідження, коли це доречно; синтезувати кілька джерел, демонструючи розуміння досліджуваного предмета;

- вміння отримувати докази з літературних або інформаційних текстів для підтримки аналізу, роздумів та досліджень;
- вміння чітко, лаконічно та логічно представити інформацію, висновки та підтверджуючі докази таким чином, щоб слухачі могли стежити за ходом міркування, а їх організація, зміст та стиль відповідали меті, аудиторії та завданню;
- вміння стратегічно використовувати цифрові медіа (наприклад, текстові, графічні, аудіо, візуальні та інтерактивні елементи) у презентаціях для кращого викладення висновків, міркувань та доказів, а також для зацікавлення.

Нарешті, ще одна авторська методична розробка для учнів 11-х класів спрямована на полегшення прийняття учнями рішення щодо вибору роману, адже ці два романи пропонуються на вибір. Нами розроблено порівняльну характеристику романів «Провина зірок» і «Крадійка книжок», яка має бути подана учням перед початком вивчення теми постмодернізму. Ознайомившись з порівняльною характеристикою, їм буде легше вибрати роман на свій смак. Звісно, обидва романи – це молодіжні романи, що отримали схвальні відгуки критиків та досліджують теми життя, смерті та кохання, але вони суттєво відрізняються своїм антуражем та наративним підходом (табл.2.3):

Таблиця 2.3 – Порівняльна характеристика романів «Провина зірок» та «Крадійка книжок»

«Провина зірок»	«Крадійка книжок»
Спільні риси	
Теми життя, смерті і кохання	
Акцент на смертності: обидва романи розкривають теми неминучості смерті та її впливу на людей та їхні стосунки	
Розвиток персонажів: в обох книгах представлені сильні та незабутні персонажі, які зазнають значного особистісного зростання та трансформації	
Емоційний вплив: обидва романи здатні викликати у читачів сильні емоції, спонукаючи до роздумів про життя, кохання та втрати	
Привабливість для молодіжної аудиторії: обидві книги популярні серед молодих читачів, резонуючи з їхнім досвідом та турботами про життя, кохання та втрати	

«Провина зірок»	«Крадійка книжок»
Відмінні риси	
<p>Дія: зосереджується на романтичних стосунках між двома підлітками, Хейзел та Августом, які хворіють на рак</p>	<p>Дія: відбувається під час Другої світової війни в нацистській Німеччині, розповідає про Лізель Мемінгер, яка краде книги та переживає суворі реалії війни та Голокосту</p>
<p>Тема смертності представлена через особистий досвід молодих людей, які стикаються з власною смертністю</p>	<p>Тема смертності представлена крізь призму історичної травми та втрат</p>
<p>Контекст: дія відбувається в сьогоденні, зосереджуючись на житті підлітків, які борються з раком</p>	<p>Контекст: роман міцно вкорінений в історичному контексті Другої світової війни</p>
<p>Оповідь ведеться переважно з точки зору Хейзел, яка надає більш інтимний та особистий погляд на свої переживання</p>	<p>Оповідь ведеться від імені Смерті, що додає історії унікальної та часто філософської перспективи</p>
<p>Крім тем кохання, життя і смерті, книга більше зосереджена на досвіді хвороби, пошуку сенсу життя та складнощах молодого кохання</p>	<p>Крім тем життя, кохання і смерті, роман глибше заглиблюється в теми війни, втрат та сили літератури</p>
<p>Тон: більш обнадійливий та романтичний, незважаючи на те, що розглядає складну тему</p>	<p>Тон: часто більш похмурий та меланхолійний, що відображає суворі реалії війни</p>

По суті, хоча і «Крадійка книг», і «Провина зірок» – це захоплені історії, що досліджують універсальні теми, вони роблять це по-різному, пропонуючи унікальні погляди на життя, смерть та людське існування.

ВИСНОВКИ

1. Література для підлітків – це категорія художньої літератури, яка є своєрідним переходом від середнього шкільного віку до літератури для дорослих і розрахована на читацьку аудиторію віком 12-18 років. Сюжети таких романів, як правило, є емоційними та тематичними, відображають певний рівень розвитку світогляду, зрілість та емоції підлітків, які починають перехід до дорослого життя, і зображують проблемні та суперечливі почуття, такі як відчуження, самотність, підрив соціального порядку, формування особистих цінностей.

Історичний контекст відіграв вирішальну роль у формуванні підліткової літератури, зокрема соціальні та культурні зміни, такі як рух за громадянські права, феміністичний рух, а також поява інтернету.

Характерні особливості підліткової літератури: головні герої – підлітки, як правило, з різних етнічних та культурних груп; перевага стилю розповіді «в даний момент» від імені третьої або першої особи; динамічний темп розповіді; головні герої не обов'язково є зразками для наслідування для молоді аудиторії; різні жанри (наукова фантастика, романтика, фентезі, історична фантастика, трилери, детективи, шпигунство, майбутнє Землі, реалістична фантастика та історії про війну тощо) та літературні форми, зокрема: нон-фікшн, поезія, біографія, графічні романи тощо; правдиве розкриття таких тем: становлення себе як особистості та самопізнання, емоційні конфлікти молоді, дорослішання та перехід у доросле життя; соціальні питання та проблеми реального світу (психічне здоров'я, соціальна нерівність та стосунки, насильство, вживання наркотиків, самогубство, підліткова вагітність та зловживання); часта наявність нецензурної лексики та сексуального контенту.

Тенденції розвитку підліткової літератури: розширення тематики та типажів героїв; збільшення жанрових гібридів та гібридних наративів; вплив цифрових медіа на літературу та залучення читачів.

2. Постмодернізм в літературі відзначається децентрованою структурою оповіді, хаосом і безладдям як у тематиці, так і у стилях. Мовними особливостями постмодерністської літератури є інтертекстуальність, пастиш, пародія, експерименти з формою і стилем, чорний гумор, алюзії. Головні теми охоплюють відчуття відчуження, тривоги та безглуздості людського буття, піддавання сумніву реальності та особистості, прийняття невизначеності, формування та становлення особистості, виклик авторитетам. Постмодерністським романам також властиво руйнування традиційних наративних канонів і використання експериментальних оповідних технік (метафікція, ненадійні оповідачі, спотворення часу, фрагментовані нелінійні наративи, розмивання границь реальності; гіперреальність, параноя та теорії змови), двозначність і невизначеність, соціальний коментар, метахудожність та підкреслення ролі творця, залучення самих читачів до роману. Теоретичними засадами постмодерністської підліткової літератури є: постструктуралізм,

постколоніальна теорія, феміністська теорія та онтологічні питання на кшталт: «Що це за світ? Що в ньому робити?»

Проаналізовано 10 романів, які є найбільш типовими зразками сучасної постмодерністської літератури для підлітків. З'ясовано, що усі вони вирізняються онтологічними питанням в рамках щільної інтертекстуальної наративної структури; зосереджуються на прогалинах (відсутніх частинах, невідомих, невизначеностях) та питаннях (часто без відповіді), що виникають через ці прогалини; побудовані навколо історії (особистої, політичної чи суспільної) та розумінні її сутності, переосмисленні та непевних стосунках між минулим і сьогоденням. Усе це робиться для розкриття найтипівіших тем жанру: особистості, саморозвитку та самопізнання.

3. У романі Дж.Гріна «Провина зірок» концепти життя та смерті розкрито шляхом розгляду таких тем: дорослішання; цінність життя і страх смерті; сім'я; відмінність від інших; релігія та філософія. У романі використано низку символів для постмодерністського тлумачення концептів життя і смерті (цигарки, гойдалки, граната, вода). Роман чітко демонструє елементи, характерні для постмодернізму, зокрема метафікційний підхід, наголос на індивідуальному досвіді та відмову від традиційних наративів, фрагментація та пастиш, скептицизм та іронія. Роман стирає грані між реальністю та вигадкою, насичений самореференційним гумором та досліджує теми смертності й особистості, що є викликом традиційним літературним нормам. Постмодерністське осмислення концептів життя та смерті виражається через нестабільність смислу, мінливість особистості та дослідження індивідуального досвіду в умовах смертності.

Одним із найвражаючих особливостей «Крадійки книжок» М.Зузака є вибір Смерті як оповідача, що трансформує традиційну форму оповіді. Роман наповнений відступами й коментарями стосовно крихкості життя. Основними темами роману є: швидкоплинність життя; мова як сила руйнування й інструмент зцілення; смертність; кохання як прославляння життя та протиставлення смерті; цінність людського життя; страждання заради життя.

«Крадійка книжок» М. Зузака містить такі постмодерністські елементи: ненадійний оповідач; зіставлення минулого та особистого; фрагментарність та інтертекстуальність; відмова від традиційних наративів; теми індивідуальності та втрати; метафікція; магічний реалізм; відносність істини.

На окрему увагу заслуговують символи, використані у романі (хліб, кольори, акордеон і книги), які змушують читачів ставити під сумнів загальноприйняті норми та спонукають розмірковувати про складність людської натури, силу слова та відносність правди у світі, що часто визначається конфліктами та стражданнями.

4. Романи «Провина зірок» та «Крадійка книжок» передбачені для вивчення в 11-х класах загальноосвітніх шкіл України після вивчення теми «Постмодерністська література». Мета вивчення роману «Провина зірок» - зосередження на ключових темах, таких як смертність, кохання та пошук сенсу життя; залучення учнів до обговорення та висловлення власної точки зору; встановлення учнями особистого зв'язку з текстом та дослідження його літературної цінності; аналіз шекспірівських алюзій та порівняння роману з іншими творами. Визначено прогнозовані навчальні результати уроків з вивчення роману «Провина зірок»: Окреслено структуру уроку для вивчення роману та запропоновано такі види навчальної діяльності: обговорення та дискусії; есе; робота з фільмовою адаптацією роману 2014 року для порівняння певних сцен, героїв тощо; аналіз цитат; перегляд відео на YouTube, у якому автор Джон Грін читає перший розділ; розкадрування тем, ідей, головних героїв, сюжету тощо за допомогою онлайн сервісу StoryboardThat; створення візуальної карти персонажів; створення таблиці символів. Окреслено рекомендації щодо кращого та більш ефективного використання цих видів роботи у класі.

Мета вивчення роману М. Зузака «Крадійка книжок» у класі полягає в аналізі тем, персонажів, історичного контексту та мови. Окреслено цілі та результати вивчення роману, структуру уроку з вивчення роману та види навчальної діяльності для досягнення поставлених цілей: інтенсивне читання для аналізу оповідача (Смерті), образної мови, аналізу персонажів; дискусії та

дебати; презентації з розкриття історичного контексту роману; творче письмо; рольові ігри; мультимедійні проекти; аналіз літературних прийомів у романі за схемою; робота з «дошкою вибору» (choice boards); використання матриці RAFT; розкадрування тем, сцен, героїв тощо з використанням онлайн-сервісу StoryboardThat.

У результаті дослідження розроблено плани-конспекти уроків з вивчення двох романів. Ще однією важливою авторською методичною розробкою для учнів 11-х класів є схематична порівняльна характеристика романів, яка має бути подана учням перед початком вивчення теми постмодернізму для прийняття ними рішення щодо вибору роману для вивчення.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Богданець-Білоskalенко Н. Сучасна українська література для підлітків: огляд останніх років. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 4. С. 21–23.
2. Бончук Н. Образ героя в свідомості сучасних підлітків та молоді. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 447–453.
3. Гнідець У. Сучасна література для дітей та юнацтва: самобутній феномен в історії розвитку літератури. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. № 11. С. 134–140.
4. Гогуленко О. Вплив засобів масової інформації на формування читацької культури підростаючого покоління. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019. № 38. Том 3. С. 41–44.
5. Грін Дж. Провина зірок. КМ-БУКС, 2019. 288 с.
6. Зузак М. Крадійка книжок. КСД, 2024. 528 с.
7. Качак Т. Подолання тематичних табу в сучасній українській прозі для дітей та юнацтва: постколоніальна практика. *Наукові праці. Літературознавство*. 2014. Вип. 228. Том 240. С. 53–58.
8. Качак Т. Світ дитини у книжковій палітурці (Огляд книг видавництва «Світ дитини»). 2013. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/197> (дата звернення: 05.07.2025).
9. Качак Т. Сучасна українська реалістична проза для підлітків: зміна естетичної парадигми. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 67. Ч. 2. С. 202–211.
10. Кизилова В. Жанрово-стильова еволюція прози для дітей та юнацтва другої половини ХХ століття: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.01. Луганськ, 2014. 40 с.
11. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму: по ту сторону різних боків. 2020. URL:

https://www.researchgate.net/publication/344541080_LITERATURA_POSTMODERNIZMU_PO_TU_STORONU_RIZNIH_BOKIV

12. Купріян О. Дітям не читати: про що література для Young і New Adult? Культ критики. 2023. URL: <https://kultkrytyky.com/dityam-ne-chytaty-pro-shho-literatura-dlya-young-i-new-adult/>

13. Луцевська О. Від припущення до визначення: підліткова література / література для юнацтва. 2011. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/89>

14. Мельникович Г. Роль сучасної художньої української підліткової літератури у формуванні ціннісних орієнтацій учнів середнього підліткового віку. *Інноватика у вихованні*. 2022. № 15. С. 312–319.

15. Навчальні матеріали онлайн. Психологія підліткового віку. URL: https://pidru4niki.com/12810419/psihologiya/psihologiya_pidlitkovogo_viku (дата звернення: 10.09.2020).

16. Проблема конфлікту поколінь у сучасній підлітковій прозі та її вивчення на уроках літературного краєзнавства (на матеріалі повісті Марини Павленко «Моя класнюча дівчинка»). URL: https://ff.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/%D0%91%D0%B0%D1%82_%D0%BA%D0%B8_i_%D0%B4i%D1%82%D0%B8-1.pdf (дата звернення: 15.04.2020).

17. Психологія юнацького віку. URL: https://pidru4niki.com/1486011037101/psihologiya/psihologiya_yunatskogo_viku (дата звернення: 26.07.2025).

18. Радченко Я. Література для підлітків: проблема жанру. Матеріали II Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія / за заг. ред. О. Маленко. Харків – Шумен: ХНПУ; ХІФТ, 2022. 375 с.

19. Слижук О. Особливості читацьких інтересів сучасних підлітків. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва «Література. Діти. Час»: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Українська література для і про дітей: історичні здобутки й тенденції розвитку» (11 жовтня 2016 року). Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Т. Шевченка», 2016. Вип. IV. С. 139–143.

20. Слижук О. Сучасна українська література для підлітків: вивчення та викладання в школі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2018. № 8 (322). С. 122–128.
21. Слижук О. Українська підліткова література у шкільній програмі: зміна канону. *«Література. Діти. Час»: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Львів, 2016. Вип. 5. С. 179–186.
22. Стецюк К. Художня література для підлітків на українському видавничому ринку: пропозиція і вимоги сучасності. URL: <http://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2014/JRN/PDF/15.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).
23. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр: монографія. Донецьк: Ландон-XXI, 2011. 432 с.
24. Abdalqader A. Narcissistic Pastiche: Towards Exploring the Concept of “Cras es noster” Through Nostalgic Postmodernism in John Green’s *The Fault in Our Stars*. *English Language and Literature Studies*. 2023. Vol. 13. № 1.
25. Belbin D. What Is Young Adult Fiction? *English in Education*. 2011. 45 (2). P. 132–145.
26. Bergstrom K. How to Teach *The Fault in Our Stars*. Prestwick House. 2014. URL: <https://www.prestwickhouse.com/blog/post/2014/06/how-to-teach-the-fault-in-our-stars?srsltid=AfmBOooSuSqMcUo2knvzKWiwGunsHGwtbd6z2zv5c6emgxe5W1WХхМJY> (дата звернення: 14.08.2025).
27. Book Analysis. *The Book Thief*. 2025. URL: <https://bookanalysis.com/markus-zusak/the-book-thief/quotes/> (дата звернення: 14.08.2025).
28. Bookish Bay. *The Book Thief*. 2024. URL: <https://bookishbay.com/the-book-thief-by-markus-zusak/> (дата звернення: 14.08.2025).
29. Bucher K., Manning M., Pearson L., Bacon A. *Young Adult Literature and the School Curriculum*. Bucher, TV, Manning, KV. M. 2009.
30. Bushman J., & Haas K. *Using Young Adult Literature in the English Classroom* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall, 1997. С. 172–176.

31. Butts L. Young Adults as Unreliable Narrators. 2017. URL: https://www.bookbrowse.com/mag/btb/index.cfm/book_number/3428/how-to-set-a-fire-and-why
32. Cadden M. The Irony of Narration in the Young Adult Novel. 2009. *Children's Literature Association Quarterly*. 25(3). P.146–154
33. Cart M. The Value of Young Adult Literature. Young Adult Library Services Association. 2008. URL: <http://www.ala.org/yalsa/guidelines/whitepapers/yalit> (дата звернення: 24.12.2019).
34. Characteristics of Young Adult Literature. 2025. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/characteristics-of-young-adult-lit/9241231> (дата звернення: 14.08.2025).
35. Cole P. Young Adult Literature In The 21st Century. 2008. *Developmental psychology*. URL: https://www.researchgate.net/publication/311574290_Young_Adult_Literature_In_The_21st_Century
36. DeMinco S. Young adult reactions to death in literature and life. 1995. *Adolescence*. 30 (117). P. 179.
37. Exploring Young Adult Literature. A Comprehensive Guide to Themes and Trends in Children's Literature. 2025. URL: <https://www.numberanalytics.com/blog/young-adult-literature-ultimate-guide>
38. Garcia A. Critical Foundations in Young Adult Literature. *Challenging Genres*. 2013. Vol. 4. Sense Publishers.
39. Glaus M. Text Complexity and Young Adult Literature: Establishing Its Place. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. 2014. Vol. 57, № 5. P. 407–416.
40. Green J. *The Fault in Our Stars*. Dutton Books, 2012.
41. Hanssen J. Mark Haddon's *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*, Narrative Fallibility, and the Young Adult Reader. *Literature*. 2024. Vol. 4. P. 135–146. DOI: 10.3390/literature4020010.

42. Hayn J. A., Kaplan J. S., Nolen A. Young Adult Literature Research in the 21st Century. *Theory Into Practice*. 2011. Vol. 50, № 3. P. 176–181. DOI: <https://doi.org/10.1080/00405841.2011.584026>.
43. Hervey S. K. Coming of Age in Postmodernity: Narratives of Intertextual Becoming. 2015. URL: <https://escholarship.org/uc/item/6gg1940s> (дата звернення: 14.08.2025).
44. Horan E. Postcolonialism and “The Absolutely True Diary of a Part Time Indian” by Sherman Alexie. 2015. URL: https://www.academia.edu/29682210/Postcolonialism_and_The_Absolutely_True_Diary_of_a_Part_Time_Indian_by_Sherman_Alexie (дата звернення: 14.08.2025).
45. Houle Z. Book Review: “Every Day” by David Levithan. 2023. URL: <https://zachary-houle.medium.com/book-review-every-day-by-david-levithan-ce6b1f1d36ea> (дата звернення: 14.08.2025).
46. Hutcheon L. The Politics of Postmodernism: Parody and History. *Cultural Critique*. 1987. № 5. P. 179–207.
47. Hutcheon L. A Theory of Parody: The Teachings of Twentieth-Century Art Forms. Urbana: University of Illinois Press. Print, 2020. С. 86–92.
48. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. London. Routledge, Print, 2003.
49. James K. Death, Gender and Sexuality in Contemporary Adolescent Literature. New York: Taylor & Francis, Print, 2003. С. 46–49.
50. Ivey G., Johnston P. H. Engagement with Young Adult Literature: Outcomes and Processes. *Reading Research Quarterly*. 2013. Vol. 48, № 3. P. 255–275.
51. Johnson J. Healing the Soul Wound in Flight and The Absolutely True Diary of a Part-Time Indian. In: Sherman Alexie: A Collection of Critical Essays / Eds. Roush J., Berglund J. Salt Lake City: University of Utah Press, 2010.

52. Kaplan J., Hayn J. Teaching Young Adult Literature Today: Insights, Considerations, and Perspectives for the Classroom Teacher. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2012. С. 142–144.

53. Kirkman A., Hartsock J., Torke A. How The Fault in Our Stars Illuminates Four Themes of the Adolescent End of Life Narrative. *Medical Humanities*. 2018. Vol. 45. DOI: 10.1136/medhum-2017-011400.

54. Knickerbocker J. L., Brueggeman M. A. Making Room on the Shelf: The Place of Postmodern Young Adult Novels in the Curriculum. *American Secondary Education*. 2008. Vol. 37, № 1. P. 65–79. URL: <http://www.jstor.org/stable/41406132> (дата звернення: 14.08.2025).

55. Kokesh J., Miglena S. The good, the bad, and the ugly: a qualitative study of how young adult fiction affects identity construction. *Atlantic Journal of Communication*. 2015. P. 139–158.

56. Kole M. Contemporary Young Adult Literature That Pushes Boundaries. 2025. URL: <https://kidlit.com/ya-literature-that-pushes-modern-boundaries/> (дата звернення: 14.08.2025).

57. Lee S. The Power of Intertextuality in YA Fiction How Authors Use References to Create Complex Stories. 2025. URL: <https://www.numberanalytics.com/blog/power-intertextuality-ya-fiction>

58. Litcharts. The Book Thief Study Guides. 2023. URL: <https://www.litcharts.com/lit/the-book-thief> (дата звернення: 14.08.2025).

59. Macedo F. Brian McHale Postmodernist Fiction. URL: https://www.academia.edu/27716657/Brian_McHale_Postmodernist_Fiction (дата звернення: 14.08.2025).

60. Matos A. A Narrative of a Future Past: Historical Authenticity, Ethics, and Queer Latinx Futurity in Aristotle and Dante Discover the Secrets of the Universe. *Children's Literature*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1353/CHL.2019.0003>.

61. Moussa F., Adeeb S. The Significance of Optimism in The Fault in Our Stars. 2021. URL:

https://www.researchgate.net/publication/351107903_The_Significance_of_Optimism_in_The_Fault_in_Our_Stars

62. Nikolova O., Kravchenko, Ya., Vasylyna R. Intertextuality in Young Adult Literature: A Study of *Girl Online* by Zoe Sugg. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2023. V.15.

63. Nilsen A.P., Donelson K.L. *Literature for Today's Young Adults*, Boston: Pearson Education, Inc., 2009.

64. Nimon M. Finding the Acceptable Boundaries: The Challenge in Young Adult Literature. *Orana Journal*. 1998. Vol. 34. P. 18–24.

65. Radley G. Coping with Death in Young Adult Literature. *The ALAN Review*. 1999. 27(1).

66. Richmond K., Olan E. Disrupting the Dominant Narrative: Beginning English Teachers' Use of Young Adult Literature and Culturally Responsive Pedagogy. *Journal of Language & Literacy Education*. 2017. 13. P. 1–31.

67. Salao C. What Is Young Adult Fiction? Definition, Characteristics, and Examples. 2024. URL : <https://www.tckpublishing.com/young-adult-fiction/> (дата звернення: 14.08.2025).

68. Shanavas I. *The Book Thief* by Markus Zusak. 2023. URL: <https://ishanshanavas.com/2023/05/11/the-book-thief-by-markus-zusak/> (дата звернення: 14.08.2025).

69. Study Pools. *The Book Thief* Characters. 2025. URL: https://www.studypool.com/studyGuides/The_Book_Thief/Characters (дата звернення: 14.08.2025).

70. Sydney M., Elsie L., *Activism Against Stigma, Study & Scrutiny*. *Research on Young Adult Literature*. 2025. 7 (1). P. 163–184.

71. *The Fault in Our Stars* By John Green. Lesson Plans by Bridget Baudinet. URL: <https://www.storyboardthat.com/lesson-plans/the-fault-in-our-stars-by-john-green> (дата звернення: 14.08.2025).

72. Too K. Young Adult Literature: An Alternative Genre in the Classroom Reading List. *The English Teacher*. 2017. Vol. 19. P. 69–82.

73. Trimble C. *Entering Into Particulars: Re-conceptualizing Adolescence Through Young Adult Literature and Critical Narrative Pedagogy*. The University of Arizona, 2016.

74. Turner B. *Postmodernity, Cosmopolitanism and Identity*. Identity, Culture and Globalization. Ed. Rafael, Eliézer Ben, and Yitzhak Sternberg. Boston: Brill, 2002. C. 28–31.

75. Vanderstaay S. Young-adult literature: A writer strikes the genre. *The English Journal*. 1992. 81 (4). P. 48–52.

76. Welch R. "Going Bovine" by Libba Bray is a long, strange trip for ages 14 & up. 2009. URL: <https://www.cleveland.com> (дата звернення: 14.08.2025).

77. Wickens C., Junco E. "Every Person Is a Possibility": A Post-Postmodern Analysis of LGBTQ Young Adult Novel *Every Day*. *Children's Literature Association Quarterly*. 2021. Vol. 46. P. 160–177. DOI: 10.1353/chq.2021.0024.

78. Yassin B., Saed H. Young Adult Literature (YAL): An Analytical Study Among Selected EFL Teachers in Jordanian Public Schools. *Journal of Educational and Social Research*. 2021. Vol. 11. P. 278. DOI: 10.36941/jesr-2021-0069.

79. Yearwood S. Popular Postmodernism for Young Adult Readers: Walk Two Moons, Holes, and Monster. *The Alan Review*. 2002. Volume 29, Number 3 <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/v29n3/pdf/yearwood.pdf>

80. Zamora L. P., Faris W. B. (Eds.). *Magical Realism: Theory, History, Community*. Durham, NC: Duke University Press, 1995. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw5w1>.

81. Zusak M. *The book thief*. Black Swan, 2014. 560 p.

Додаток А

Витяг з навчальної програми з зарубіжної літератури для 10-11 класів

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

10 – 11 класи

Рівень стандарту

Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти

2022

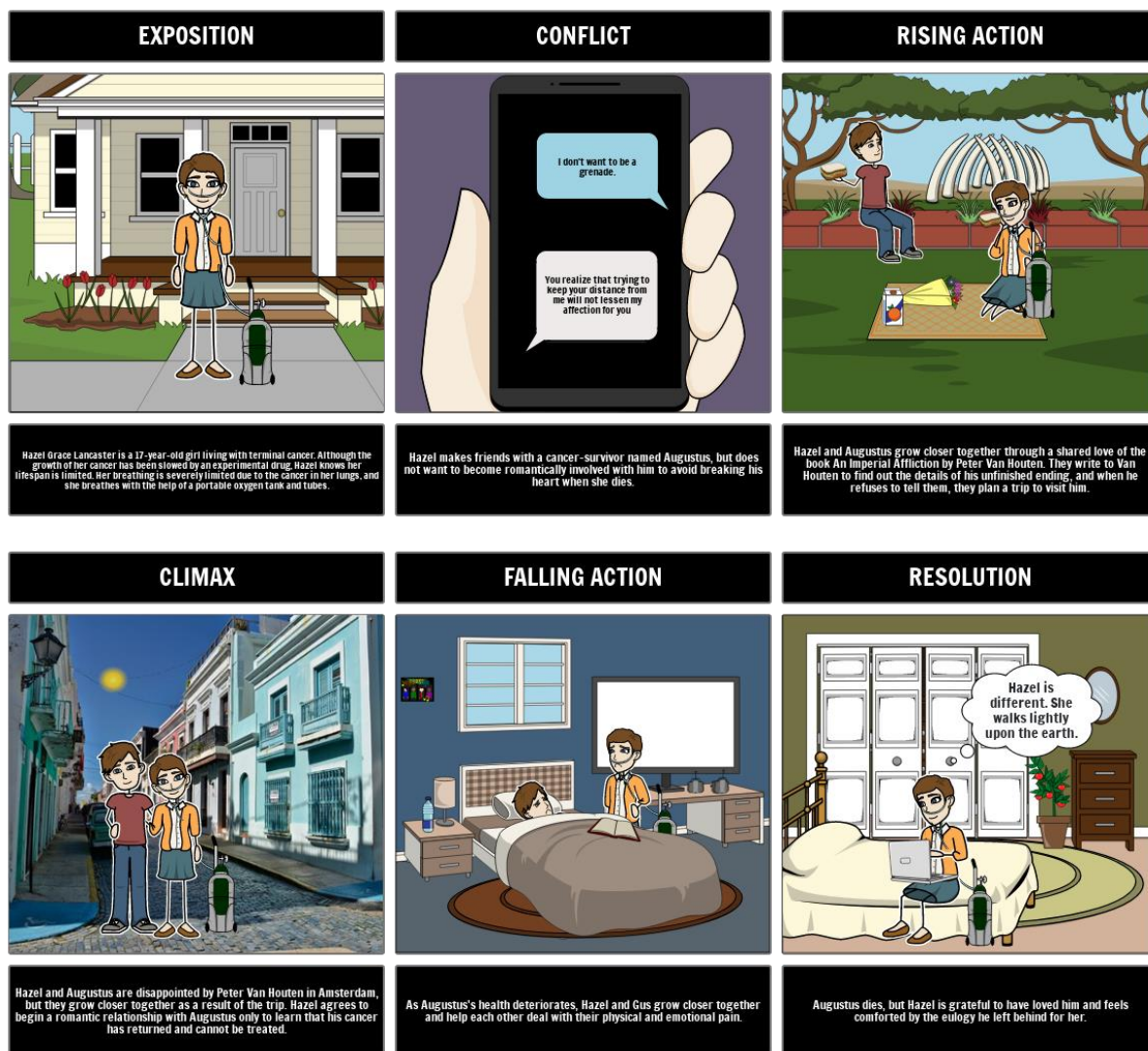
<p>основні принципи його поезики; <i>називає</i> найвідоміших письменників літератури другої половини XX – початку XXI ст.; <i>розрізняє</i> явища масової та елітарної культури, <i>наводить приклади</i>; <i>розповідає</i> про зв'язки письменників з Україною; Діяльнісний компонент <i>аналізує</i> проблематику, образну систему, художні особливості прочитаних творів; <i>характеризує</i> образи персонажів; <i>розкриває</i> зміст символів, метафор у прочитаних творах; <i>виявляє</i> риси абсурдистської драми, літератури постмодернізму, роль гротеску та фантастики у текстах; <i>з'ясовує</i> особливості стилю митців; <i>веде діалог</i> щодо проблем, порушених у прочитаних творах; Ціннісний компонент <i>усвідомлює</i> художню цінність прочитаних творів; <i>обговорює</i> проблеми морального вибору, сенсу людського життя; <i>робить висновки</i> щодо значення творів для розвитку культури й формування сучасного читача.</p> <p style="text-align: center;">Ключові компетентності Спілкування державною мовою <i>обговорює</i> прочитані твори, <i>тлумачить</i> поняття «театр абсурду», «постмодернізм», «інтертекстуальність», «магічний реалізм», <i>готує власні сентенції</i> щодо прочитаних творів у різних жанрах усного і письмового мовлення; <i>збагачує власне мовлення</i>, читаючи українські переклади творів; Математична компетентність на підставі прочитаного <i>виокремлює</i> головну та другорядну інформацію; Інформаційно-цифрова компетентність <i>знає</i> електронні сайти українських бібліотек, <i>використовує</i> їх у процесі навчання й читання художньої літератури; <i>створює</i></p>	<p>гротеску у творах.</p> <p style="text-align: center;">Література постмодернізму Постмодернізм – одне із найяскравіших літературних явищ останніх десятиліть XX – початку XXI ст. Постмодерністське мистецтво: елітарна й масова культура.</p> <p>Милорад Павич (1929 – 2009). «Скляний равлик». Хуліо Кортасар (1914 – 1984). «Менади» (1 твір за вибором учителя)</p> <p style="text-align: center;">Сербія</p> <p>Милорад Павич (1929 – 2009). «Скляний равлик». Короткі відомості про митця. Утілення в оповіданні «Скляний равлик» рис постмодернізму. Можливість вибору шляхів читання твору як вияв характерної для постмодерністської літератури гри письменника з текстом і читачем, «відмови від монопольного права автора на істину». Варіанти фіналу твору як ознака стилю М. Павича. Значення центральної метафори.</p> <p style="text-align: center;">Аргентина</p> <p>Хуліо Кортасар (1914 – 1984). «Менади». Короткі відомості про письменника. Фантазмагорична картина безумства натовпу в оповіданні Х. Кортасара «Менади». Відображення сучасних соціальних, психологічних, етичних проблем у творі. Специфіка індивідуального стилю митця: поєднання реалістичних і фантастичних елементів, калейдоскопічність подій, символіка, метафоризм, пародія.</p> <p>(ТЛ) «Театр абсурду», <i>постмодернізм, інтертекстуальність, «магічний реалізм».</i> (ЛК) Літературні твори другої половини XX ст. в кіно й театрі. (УС) Українські переклади й видання творів Ф. Дюрренматта й Павича. Ф. Дюрренматт і Україна. М. Павич і Україна</p>
---	---

<p>електронну продукцію (мультимедійні презентації, тощо);</p> <p>Уміння вчитися використовує різні джерела довідкової інформації (словники, енциклопедії, он-лайн ресурси) для отримання нових знань;</p> <p>Ініціативність і підприємливість обговорює прочитані твори у парах і групах, бере на себе ініціативу під час обговорення дискусійних питань; працює в команді;</p> <p>Соціальна та громадянська компетентності з повагою ставиться до культурних надбань інших народів;</p> <p>Обізнаність та самовираження у сфері культури порівнює прочитані твори та їхнє втілення в інших видах мистецтва.</p>	<p>(ЕК) Зіставлення персонажів, символів, метафор.</p> <p>(МЗ) Історія, художня культура.</p>
<p>СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА В ЮНАЦЬКОМУ ЧИТАННІ (2 год.) (1-2 твори за вибором учителя та учнів)</p>	
<p>Учень / учениця</p> <p>Предметні компетентності Знавчий компонент називає сучасних письменників, твори яких увійшли в коло юнацького читання; знає окремі факти життя сучасних письменників; зміст прочитаних творів; розуміє зв'язок творчості письменника з національними літературними традиціями та сучасними тенденціями світової літератури;</p> <p>Діяльнісний компонент аналізує ідейно-тематичний зміст, сюжет, композицію, проблематику художніх творів; характеризує образи персонажів; порівнює прочитані твори з текстами дотичної тематики та проблематики, розглянутими в курсах зарубіжної та української літератури;</p> <p>Ціннісний компонент коментує художні образи, у яких утілено позитивні й</p>	<p>Україна Загальна характеристика розвитку кримськотатарської літератури й культури. Таїр Халілов (нар. 1940 р.). «До останнього подиху». Таїр Халілов – сучасний український кримськотатарський письменник. Близькість прози Халілова до філософії екзистенціалізму. «До останнього подиху» – історія життя, боротьби та любові героя твору, віддзеркалення в ній трагічної долі кримськотатарського народу. Тема депортації кримських татар та свавілля влади. Образ Бекира – людини, котра ніколи не здається. Почуття гідності героя, глибинний зв'язок зі своїм народом.</p> <p>США Джон Майкл Грін (нар. 1977). «Провина зірок». Д. Грін – американський письменник, автор книжок для підлітків та молоді, відеоблогер. «Провина зірок» – розповідь про історію кохання невиліковно хворих юнака та дівчини. Образи головних героїв. Ідея цінності життя. Символіка назви твору. Ліризм,</p>
<p>негативні явища; висловлює судження про особливості стилю письменників, їхню роль в історії національної та світової культури;</p> <p>Ключові компетентності Спілкування державною мовою пояснює символічний зміст назв творів; Спілкування іноземними мовами використовує іноземні сайти для пошуку інформації про митців та їхні твори;</p> <p>Математична компетентність класифікує прочитані твори за жанровою належністю;</p> <p>Інформаційно-цифрова компетентність використовує ресурси інтернету для створення доповіді, презентації;</p> <p>Уміння вчитися створює учнівський проект;</p> <p>Ініціативність і підприємливість висловлює власні ідеї щодо залучення молоді до читання, реалізує їх, розміщуючи в соціальних мережах актуальну інформацію про цікаві книжки різних країн і народів;</p> <p>Соціальна та громадянська компетентності аналізує соціальні, моральні, політичні, історичні проблеми, порушені у прочитаних творах, висловлює судження про них;</p> <p>Обізнаність та самовираження у сфері культури сприймає твори сучасної літератури в контексті культури країни, яку репрезентує художній твір; зіставляє літературні твори з їхнім утіленням у різних видах мистецтва (кіно, театр, образотворче мистецтво);</p> <p>Екологічна грамотність і здорове життя коментує результати людської діяльності в природному та суспільному середовищі, відображені у творах літератури.</p>	<p>іронічність оповіді.</p> <p>Австралія Маркус Френк Зузак (нар. 1975). «Крадійка книжок». Короткі відомості про митця. «Крадійка книжок» - роман про Другу світову війну. Історія життя дівчинки Лізель Мемінгер. Викриття згубного впливу нацизму у творі. Образи «маленьких людей», які опинилися в умовах фашистської системи. Ідеї людяності, добра, порятунку життя й культури. Книга як символ збереження духовності в жорстокому світі. Форми оповіді.</p> <p>(ТЛ) Поглиблення понять про класичну і масову літературу, популярні жанри сучасної літератури. (ЛК) Відображення проблем війни і миру, суспільства, сучасної молоді, психології особистості, природи й людини у творах літератури й інших видах мистецтва. (УС) Видатні українські літературознавці ХХ ст. (ЕК) Трансформації традиційних жанрів у сучасну добу. Зіставлення літературних творів та їх утілення в кіно, театрі, образотворчому мистецтві. (МЗ) Історія, художня культура.</p>

Методичні розробки для вивчення роману «Провина зірок» та «Крадійка книжок» на уроках зарубіжної літератури в 11-х класах

Додаток Б. 1

Приклад завдання на розкадрування сюжету роману «Провина зірок» з використанням онлайн-сервісу StoryboardThat

Create your own at Storyboard That

Джерело: <https://www.storyboardthat.com/lesson-plans/the-fault-in-our-stars-by-john-green/plot-diagram>

Експозиція: Хейзел знає, що її тривалість життя обмежена. Дихання Хейзел сильно обмежене через рак у легенях, і вона дихає за допомогою портативного кисневого балона та трубок.

Зав'язка: Хейзел товаришує з Августом, але не хоче романтичних стосунків з ним, щоб не розбити йому серце після її смерті.

Розвиток сюжету: Хейзел та Август зближуються завдяки спільній любові до книги Пітера Ван Хаутена «Імператорські страждання». Вони пишуть Ван Хаутену, щоб дізнатися подробиці його незакінченого фіналу, і коли він відмовляється їм розповісти, вони планують поїздку, щоб відвідати його.

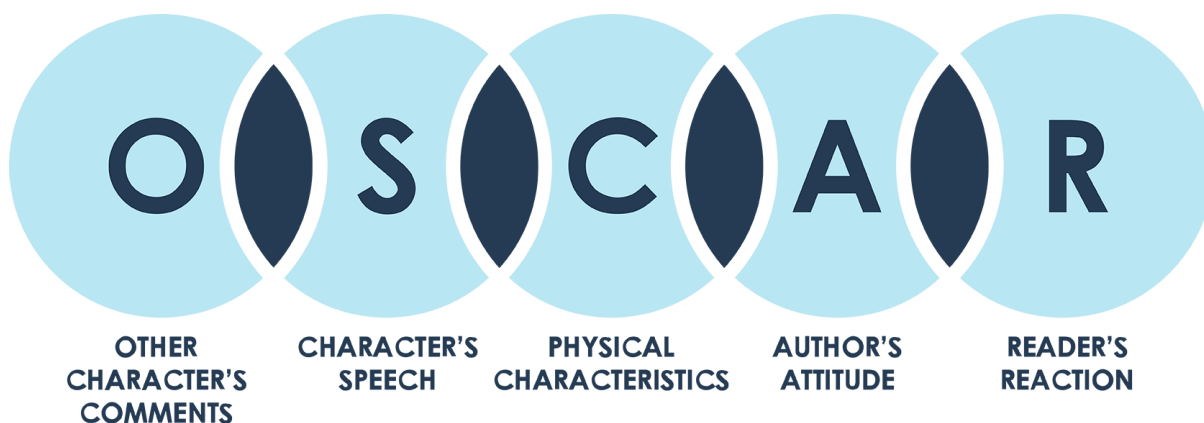
Кульмінація: Хейзел та Август розчаровані Пітером Ван Хаутеном в Амстердамі, але в результаті поїздки вони зближуються. Хейзел погоджується розпочати романтичні стосунки з Августом, але дізнається, що його рак повернувся і не піддається лікуванню.

Наближення до розв'язки: Здоров'я Августа погіршується, але вони з Хейзел зближуються та допомагають один одному впоратися з фізичним та емоційним болем.

Розв'язка: Август помирає, але Хейзел вдячна за те, що любила його, і відчуває втіху від його надгробної промови для неї.

Додаток Б. 2

Приклад використання візуальної карти OSCAR для характеристики персонажа Августа у романі «Провина зірок»

O – Коментарі іншого персонажа. Що кажуть інші персонажі про Августа? *«Коли вчені майбутнього з'являться в моєму будинку з очима робота... я скажу їм відвалити, бо я не хочу бачити майбутнього без нього».* – Ісаак

S – Пряма мова персонажа. Що персонаж говорить про інших або про себе? Який ми можемо зробити висновок з того, що каже Август? *«Ми повинні об'єднатися та стати цим дуєтом інвалідів-мстителів... виправляючи помилки, захищаючи слабких, захищаючи тих, хто перебуває під загрозою зникнення».*

C – фізичні характеристики. Як виглядає персонаж? Які описові слова використовуються для опису Августа? *«...Атлетичний, сильний, гарний, має протез ноги».*

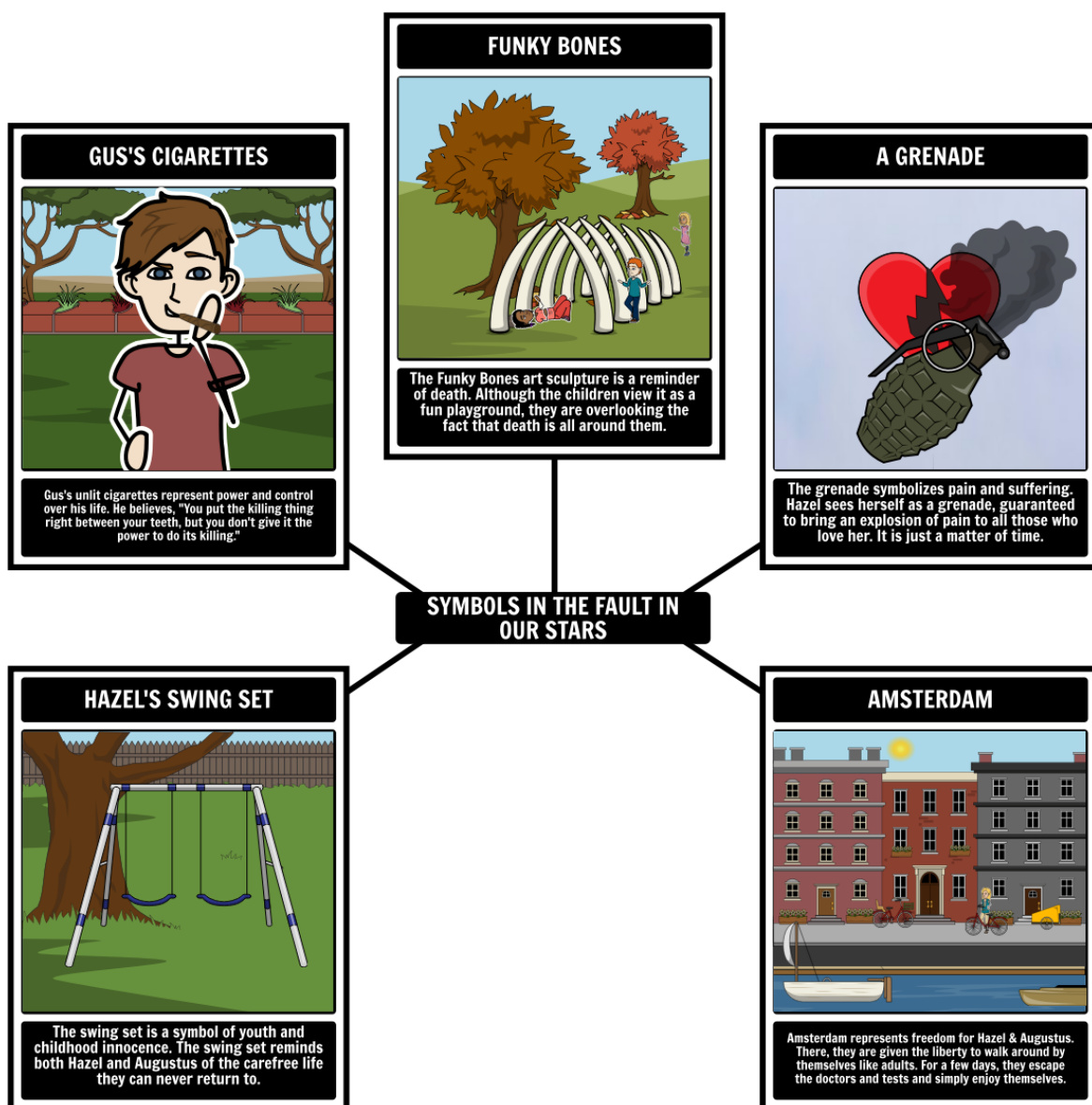
A Ставлення автора. Що автор думає про цього персонажа? Хейзел захоплюється Августом і любить його: *«Гасе, мій коханий, я не можу передати тобі, як я вдячна за нашу маленьку нескінченність...»*

R – Реакція читача. Що читач думає про цього персонажа? Август – симпатичний персонаж завдяки своєму гумору, інтелекту, доброті та любові до Хейзел.

HAZEL	AUGUSTUS	ISAAC	PETER VAN HOUTEN
 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>	 <p>O: Other Characters' Comments When the scientists of the future show up to my house with robot eyes...I will tell them to screw off because I do not want to see a future without him... - Hazel.</p> <p>S: Character's Speech We should team up and be this disabled vigilante duo...righting wrongs, defending the weak, protecting the endangered."</p> <p>C: Physical Characteristics Athletic, strong, good-looking, has a prosthetic leg</p> <p>A: Narrator's Attitude Hazel admires and loves Gus: "Gus, my love, I cannot tell you how thankful I am for our little infinity..."</p> <p>R: Reader's Reaction Augustus is a likable character due to his humor, intelligence, kindness, and love for Hazel.</p>	 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>	 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>
DR. MARIA	MR. AND MRS. LANCASTER	MR. AND MRS. WATERS	LIDEWJ
 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>	 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>	 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>	 <p>O: Other Characters' Comments</p> <p>S: Character's Speech</p> <p>C: Physical Characteristics</p> <p>A: Narrator's Attitude</p> <p>R: Reader's Reaction</p>

Create your own at Storyboard That

Приклад використання розкадрування для аналізу символів у романі «Провина зірок» з використанням онлайн-сервісу StoryboardThat

Create your own at Storyboard That

Приклад обговорення символів після розкадрування:

Цигарки: Незапалені цигарки Августа символізують контроль над його життям. Він говорить: «*Ти кладеш убивчу штуку прямо між зубів, але не даси їй сили вбивати*». Сигарети надають Августу атмосферу впевненості та бравати, яких так прагне його персонаж. Хворий, він ризикує своїм життям, щоб змусити

себе купити більше сигарет, останній відчайдушний вчинок, щоб спробувати зберегти певний контроль над своїм життям.

Парк Funky Bones («Огидні кістки»): гігантська скульптура скелета в парку є очевидним нагадуванням про смерть. Хоча діти сприймають її як веселий ігровий майданчик, вони не помічають того факту, що смерть навколо них. У своєму коментарі до цього символу Джон Грін пише: *«Що мені подобається в цій скульптурі, так це те, що вона робить кістки, по яких ми завжди ходимо та граємося, явними у світі, який так часто заперечує реальність смерті та реальність того, що ми оточені мертвими та переважаємо їх чисельно. Це дуже грайливий спосіб визнати, що завжди, коли ми граємося, коли ми живемо, ми живемо як буквально, так і метафорично пам'яттю та кістками мертвих»*. Два візити Август та Хейзел до парку Funky Bones є значними для зміни характеру, яку вони показують. Під час першого візиту Август уявляє себе одним з дітей, що гойдаються на кістках. Під час другого візиту він уявляє себе самими кістками.

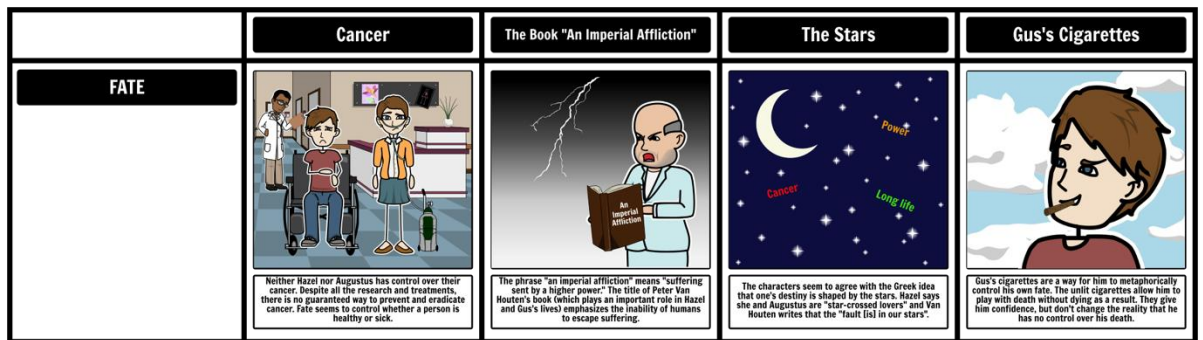
Граната: Хейзел неодноразово описує себе як гранату, символ болю та страждань. Як тільки граната кинута, це лише питання часу, коли вона вибухне. Отже, термінальний діагноз Хейзел – це гарантований вибух болю для всіх, хто її любить. Частиною теми роману «Провина зірок» є пошук сенсу життя. Хоча Август хоче рятувати життя та досягти чогось великого, Хейзел не має таких прагнень. Ідентифікуючи себе як гранату, Хейзел розкриває своє уявлення про власну цінність: вона небезпечна та негідна кохання. Коли Хейзел поступається та дозволяє Гасу кохати її, вона приходять до нового розуміння кохання, страждань та самоцінності.

Гойдалка Хейзел: Гойдалка є символом юності та дитячої невинності та нагадує як Хейзел, так і Августу про безтурботне життя, до якого вони ніколи не зможуть повернутися. Емоційне значення цього символу складне. На початку роману Хейзел та Август віддають гойдалку, оскільки дитяче щастя, яке вона уособлює, надто болісне, щоб про нього думати. Пізніше Август ностальгує за

гойдалкою, кажучи, що хотів би, щоб вона у них все ще була. У будь-якому разі, гойдалка відображає труднощі споглядання минулого в житті без майбутнього.

Амстердам: Амстердам символізує свободу для Хейзел та Августа. Саме місто відоме своєю розпущеною. Відвідувачі там мають свободу експериментувати з наркотиками та проституцією. Це створює символічне середовище для Хейзел та Августа, де вони можуть реалізувати свою свободу. Сама поїздка – це акт непокори, оскільки і Август, і Хейзел ігнорують побоювання своїх батьків та/або лікарів. В Амстердамі їм обом надається свобода гуляти самі, як дорослі. Вони також вступають у сексуальні стосунки під час перебування там. Протягом кількох днів вони уникають лікарів та аналізів і просто насолоджуються собою.

Приклад використання завдання на розкадрування для обговорення теми «доля» у романі «Провина зірок» з використанням онлайн-сервісу StoryboardThat

Для дослідження теми «доля» доречно обговорити такі її аспекти:

Рак. Ні Гейзел, ні Август не контролюють свою хворобу. Незважаючи на всі дослідження та методи лікування, немає гарантованого способу запобігти раку та викоринити його. Здається, що доля контролює, чи людина здорова, чи хвора.

Книга «Імператорське страждання». Назва книги Пітера Ван Хаутена (яка відіграє важливу роль у житті Гейзел та Августа) підкреслює нездатність людей уникнути страждань.

Зірки. Персонажі, здається, погоджуються з грецькою ідеєю про те, що доля людини формується зірками. Гейзел каже, що вона та Август – «закохані, яких перехрестили зірки», а Ван Хаутен пише, що «провина в наших зірках».

Цигарки Августа. Цигарки Августа – це спосіб для нього метафорично контролювати власну долю. Незапалені цигарки дозволяють йому гратися зі смертю, не вмираючи в результаті. Вони додають йому впевненості, але не змінюють реальності того, що він не має контролю над своєю смертю.

Запитання для есе та обговорення за романом М. Зузака «Крадійка книжок»

1. Які переваги та недоліки вибору М. Зузаком Смерті як оповідача?
2. Чим міг би відрізнятись роман, якби автор обрав іншого персонажа для розповіді історії Лізель?
3. Наскільки важливо, щоб читач був повністю знайомий з місцем дії та періодом часу, щоб повністю зрозуміти роман? Тобто, яким чином, якщо взагалі, історія стоїть сама за собою, незалежно від історичних фактів воєнної Німеччини? І навпаки, як історичні знання покращують розуміння роману читачем?
4. Що є експозицію роману, початком дії, кульмінацією, закінченням дії та розв'язкою?
5. М. Зузак ретельно обрав назви розділів для свого роману. Визначте принаймні три назви розділів та їх значення як для змісту розділу, так і для роману в цілому.
6. Оповідач використовує кілька флешбеків у романі. Визначте принаймні три та поясніть їх значення для сцени, розділу та роману в цілому.
7. Визначте кілька випадків передвіщення в романі та їхній вплив на розділ, частину чи роман в цілому.
8. Яким чином М. Зузак використовує образну мову для розвитку персонажа та теми, а також для створення настрою?
9. Обговоріть зміни у стосунках Лізель та Руді протягом роману.
10. Опишіть стосунки між Лізель та Гансом Губерманом і що їх пов'язує.
11. Наведіть три приклади персонажів, які страждають від почуття провини, та поясніть обставини. Чи судять їх інші так само, як вони судять себе?
12. Порівняйте та зіставте Лізель та Макса. Як кожна людина надає життю іншої більше сенсу?

Зразок завдання «дошка вибору» (Choice Board) для роботи над аналізом роману «Крадійка книжок»

Створіть ілюстровану книгу, як це зробив Макс, яка простою мовою та малюнками розповідає про когось, ким ви захоплюєтесь.	Виберіть двох персонажів, а потім створіть колаж з їхніх характеристик, використовуючи слова та зображення.	Разом з партнером напишіть сценарій про життя Лізелі від моменту її возз'єднання з Максом до моменту її смерті. Представте свою роботу класу.
Знайдіть інформацію про трьох людей, які вижили у Голокості та напишіть коротку біографію кожного з них. Представте цю інформацію своєму класу.	Створіть карту Європи та нанесіть на неї місця, згадані у романі. Напишіть короткий виклад того, чому ці місця важливі.	Виберіть п'ять прикметників, які характеризують Смерть, та наведіть приклад її коментаря в романі, який ілюструє кожен згаданий вами рису характеру. Зробіть презентацію перед класом
Дослідіть діяльність концентраційних таборів у Німеччині та Східній Європі. Зробіть усну презентацію перед своїм класом, використовуючи візуальні матеріали.	Проаналізуйте персонажа Лізелі та покажіть, як вона розвивається протягом роману, як вона взаємодіє з іншими персонажами та як вона просуває розвиток теми. Креативно відобразіть аналіз за допомогою інформаційних технологій.	У цьому романі є багато тем. Розгляньте кожен тему та обговоріть, як вона розвивається в романі: <ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальність проти соціальних очікувань • Усвідомлення покинутості та втрати • Формування стосунків з іншими • Турбота про себе чи турбота про інших • Сила слів • Подолання стереотипів

План-конспект уроку зарубіжної літератури на тему: «Джон Грін. Роман «Провина зірок». Концепти життя та смерті, кохання і сенсу буття крізь призму постмодернізму»

Мета: формування компетентностей:

1) предметні компетентності:

- *знаннявий компонент*: знати основні відомості про життя і творчість Дж. Гріна; розуміти значення творчості письменника та його роману «Провина зірок» у світовому літературному процесі;

- *діяльнісний компонент*: характеризувати та аналізувати теми роману, головних героїв, стиль написання роману;

- *ціннісний компонент*: робити висновки про значення творчості Дж. Гріна та роману «Провина зірок» для духовного зростання особистості;

2) ключові компетентності:

- *спілкування державною мовою*: тлумачити поняття «роман про дорослішання», «концепти життя і смерті», «постмодернізм» тощо;

- *інформаційно-цифрова компетентність*: створювати електронну продукцію (презентації, розкладування, візуальну карту тощо) на основі вивченого матеріалу;

- *уміння вчитися*: використовувати різні джерела довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн ресурси) для отримання нових знань;

- *соціальна та громадянська компетентності*: висловлювати думки щодо моральних і соціальних проблем, порушених у романі;

- *обізнаність та самовираження у сфері культури*: усвідомлювати цінність національної самобутності, рідної культури і культурного розмаїття світу;

Цілі уроку:

- ознайомити учнів із ключовими темами твору;
- сприяти формуванню власного ставлення до проблем, порушених у творі (доля, смерть, хвороба, любов, сенс життя);
- формувати навички аналізу персонажів, художніх засобів і символів;

- визначати елементи постмодернізму у стилі написання роману;
- розвивати критичне, асоціативне та образне мислення, навички комунікації та аналізу.

Тип уроку: Комбінований (елементи інтерактивного аналізу, обговорення, творчих завдань)

Обладнання: відео «Джон Грін читає перший розділ роману «Провина зірок», мультимедіа, роздавальний матеріал, презентації «Цитати з роману, які розкривають вираження концептів життя та смерті у романі», онлайн-сервіс StoryboardThat.

Очікувані результати:

Учні вміють:

- визначати головні теми твору та пояснювати їх;
- аналізувати образи героїв та їхню розвиток;
- тлумачити шекспірівську алюзію в назві твору;
- визначати символи та літературні прийоми в тексті;
- встановлювати міжпредметні зв'язки роману з поезією, філософією;
- висловлювати особисте ставлення до проблем твору;
- використовувати цитати як доказ певної гіпотези;
- працювати у парах, групах, виступати перед класом.

Хід уроку

I. Організаційний момент

- Вітання, налаштування на роботу
- Вступне слово вчителя про важливість теми уроку

II. Актуалізація знань

- Бесіда: Які теми зачіпає роман? Що ви очікуєте від твору? Чому цей роман орієнтований на підлітків?

III. Основна частина

1. Визначення алюзії в назві:

- Написання на дошці цитати з «Юлія Цезаря»

- Обговорення: що означає «провина зірок»? Чи ми керуємо своєю долею?

2. Групова робота (4 групи):

- 1 група – аналізує тему життя та смерті через цитати на роздавальному матеріалі

- 2 група – порівнює погляди Хейзел і Августа на хворобу, життя та смерть

- 3 група – працює з символами (сигарета, зірки, улюблена книга Хейзел) і аналізує їх значення у романі

- 4 група – готує презентацію про інтертекстуальні зв'язки у романі за допомогою вчителя

3. Робота з текстом (індивідуально):

- Завдання: Оберіть одну цитату з роману та поясніть, чому вона вас зачепила. Приклад: «Деякі нескінченності більші за інші...»

- Пояснення особливостей роботи з онлайн-сервісом StoryboardThat і використання на його основі розкадрування для аналізу основних тем твору

4. Порівняльний аналіз:

- Перегляд фрагментів фільму

- Порівняння епізодів у книзі та фільмі: що відрізняється? Чи вважаєте ви, що фільм точно відтворює події книги? Чому?

IV. Рефлексія. Встановлення особистих зв'язків.

- Вправа «мікрофон»: «Цей момент нагадав мені про...» або «Я асоціююся з цим персонажем, тому що...»

- Обговорення у парах постмодерністських елементів, які характерні для роману та як автор використав їх для розкриття концептів життя і смерті у романі. Чи вплинули вони на ваше сприйняття?

V. Підсумок уроку.

- Чим вас зачепила історія?

- Що ви винесли з цього уроку для себе?

VI. Домашнє завдання (на вибір або для диференціації).

1. Переглянути відео Джона Гріна й підготувати відповіді на запитання:
 - Як автор говорить про Хейзел?
 - Які елементи передають тон роману?
 2. Написати есе:
 - «Що робить життя змістовним?»
 - «Чи контролюємо ми свою долю?»
 3. Творче завдання у малих групах або парах: підготувати розкадрування улюбленої сцени з роману або ж основних тем, символів тощо (6 кадрів).
 4. Виконати візуальну карту персонажа (OSCAR).
- Оцінювання:
- Формувальне: участь у обговоренні, групових завданнях
 - Самооцінювання через рефлексію
 - Поточне оцінювання за глибиною аналізу, аргументованістю, творчим підходом.

Додаток Г

План-конспект уроку зарубіжної літератури на тему:
«Постмодерністський роман Маркуса Зузака «Крадійка книжок»: екзистенційна проблематика та ціннісні орієнтири людського буття»

Мета: формування компетентностей:

1) предметні компетентності:

- *знаннєвий компонент*: знати основні відомості про життя і творчість М. Зузака; розуміти значення творчості письменника та його роману «Крадійка книжок» у світовому літературному процесі;

- *діяльнісний компонент*: характеризувати та аналізувати теми роману, головних героїв, стиль написання роману;

- *ціннісний компонент*: робити висновки про значення творчості М. Зузака та роману «Крадійка книжок» для духовного зростання особистості;

2) ключові компетентності:

- *спілкування державною мовою*: тлумачити поняття «екзистенційне буття», «інтертекстуальність», «постмодернізм» тощо;

- *інформаційно-цифрова компетентність*: створювати електронну продукцію (презентації, розкладування, візуальну карту тощо) на основі вивченого матеріалу;

- *уміння вчитися*: використовувати різні джерела довідкової інформації (словники, енциклопедії, он-лайн ресурси) для отримання нових знань;

- *соціальна та громадянська компетентності*: висловлювати думки щодо моральних і соціальних проблем, порушених у романі;

- *обізнаність та самовираження у сфері культури*: усвідомлювати цінність національної самобутності, рідної культури і культурного розмаїття світу;

Цілі уроку:

✓ розкрити теми війни, добра і зла, сили слова та людяності в умовах жорстокої історичної реальності;

✓ проаналізувати персонажів, художні засоби та історичний контекст твору;

✓ сформувати в учнів емоційно-ціннісне ставлення до прочитаного;

✓ активізувати аналітичне та критичне мислення через творчі та дослідницькі завдання;

✓ розвивати навички усного та писемного мовлення, роботи в команді, використання цифрових інструментів.

Тип уроку: Комбінований (елементи інтерактивного аналізу, обговорення, творчих завдань).

Обладнання: відеофрагменти з екранізації книги, дошка, мультимедіа, роздавальний матеріал, презентація «Цитати з роману, які розкривають вираження цінності людського буття у романі», онлайн-сервіс StoryboardThat, таблиця з літературними прийомами, матриця RAFT (роздрукована або інтерактивна).

Очікувані результати навчання:

Учні мають вміти:

- ✓ визначати та інтерпретувати теми роману;
- ✓ аналізувати персонажів, їхню мотивацію, зміни впродовж сюжету;
- ✓ тлумачити образну мову твору (метафори, персоніфікації, порівняння, гіперболи);
- ✓ співвідносити літературний текст з історичним контекстом;
- ✓ формулювати власну думку щодо моральних виборів персонажів;
- ✓ демонструвати творче осмислення твору у власних проєктах.

Хід уроку:

1. Організаційний момент

- Привітання, актуалізація теми уроку.
- Цитата на слайді: *«Я не жорстока. Але й не добра» (Смерть)*.

Запитання до класу: Як ви думаєте, чому автор обрав саме Смерть як оповідача?

2. Актуалізація знань. Історичний екскурс

Міні-презентація / відео / опорна розповідь:

- Нацистська Німеччина, Гітлерюгенд, цензура, Голокост, спалення книг.
- Учні об'єднуються у мікрогрупи, кожна готує коротке повідомлення про одне з цих історичних явищ або подію.

3. Робота з текстом: образ Смерті та фігура Лізель

3.1. Аналіз оповідача

- Учні читають уривок з тексту, де Смерть звертається до читача.
- Питання: Який тон оповіді? Чи довіряєте ви цьому оповідачеві? Що

його цікавить в історії Лізель?

3.2. Аналіз персонажа: Лізель

- Прийом: «Життя в 4 книгах». Кожна з 4 груп працює над однією з книг, які «викрала» Лізель.

Питання: Яку роль відіграє книга в житті дівчинки? Як вона змінює її?

Коротке обговорення в класі. Висновок: розвиток Лізель як особистості через книги.

4. Дослідження художніх прийомів

Завдання за таблицею художніх прийомів (робота в парах):

Учні мають заповнити таблицю: прочитати визначення художнього прийому, знайти його приклад у тексті та пояснити його функцію.

Наприклад:

визначення	прийом	приклад з тексту	обґрунтування
Надання неживим речам характеристик, подібних до людських			

Учні мають заповнити стовпці: прийом – метафора; приклад: «Небо було кольору мертвого птаха»; обґрунтування – для створення гнітючої атмосфери, залякування читачів.

5. Групова робота за матрицею RAFT

Учні обирають одну з ролей із таблиці RAFT (або отримують її від вчителя). Після цього виконують завдання (індивідуально або в парах):

Лізель → її брат → щоденник → виживання

Макс → Лізель → пост у Facebook → свобода

Руді → брат → лист → прощення

Ганс → солдати → пісня → прийняття

Презентація робіт (усно/на дошці). Оцінювання за критеріями: глибина, емоційність, зв'язок з текстом.

6. Рефлексія. «Голос Смерті»

- Учні записують 2-3 речення від імені Смерті, що могли б завершити роман. Наприклад: *«Люди — це історії. Я забираю їх лише після останньої сторінки...»*. Бажаючі зачитують свої варіанти.

7. Підсумок + саморефлексія.

- Запитання до класу:
 - Що вас найбільше вразило в романі?
 - Чому цей твір варто читати підліткам саме зараз?
- Онлайн-опитування Mentimeter: «Оцініть власне розуміння роману» (шкала / смайлики / хмара слів).

Домашнє завдання (на вибір): Дошка вибору (choice board):

- Написати лист до автора роману.
- Створити власну обкладинку роману з поясненням.
- Намалювати комікс на основі однієї сцени.
- Написати есе: *«Чи має право Смерть бути оповідачем?»*
- Створити онлайн-презентацію: *«5 причин прочитати «Крадійку книжок»»*.

Оцінювання: формативне (активність під час обговорень; групова співпраця; висловлення думки); творчі роботи; сумативне (опціонально): Есе / презентація / тест – залежно від темпу вивчення та рівня учнів.